

วารสารบริหารการพัฒนา นวัตกรรมเชิงบูรณาการ

INTEGRATED INNOVATION DEVELOPMENT
MANAGEMENT JOURNAL

ISSN 3027- 6985 (Online)

ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม - มิถุนายน 2569
VOL. 6 NO. 1 JANUARY - JUNE 2026

วารสารบริหาร

การพัฒนานวัตกรรมเชิงบูรณาการ

ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 ประจำเดือน มกราคม - มิถุนายน 2569

ISSN 3027-6985 (Online)

กองบรรณาธิการ

ที่ปรึกษากองบรรณาธิการ

ศ.ดร. ภัคพงศ์ ปวงสุข

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ประเทศไทย

ผศ.ดร. ชัยฤทธิ์ ทองรอด

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ (ศาลายา), ประเทศไทย

บรรณาธิการ

ดร. วัลลภ ไหญ่ยิ่ง

สถาบันพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ บริษัท เอชอาร์ดีไอ จำกัด

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

ด้านบริหาร

ดร. สุภาวดี หนูสิน

สถาบันพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ บริษัท เอชอาร์ดีไอ จำกัด

ด้านวิชาการ

อ.ดร. อิทธิศักดิ์ จิราภรณ์วารี

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

กองบรรณาธิการ

ดร. บุญรวม จิตต์สามารถ

บริษัท เอช อาร์ ดี ไอ จำกัด, ประเทศไทย

ดร. รภัทร โคตรสิงห์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน, ประเทศไทย

ผศ.ดร. สานิตย์ หนูนิล

วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ประเทศไทย

ผศ.ดร. อีสริ์ จิรจรียาเวช

คณะพลศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ประเทศไทย

ผศ.ดร. วิวัฒน์ แก้วดวงเล็ก

สำนักวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, ประเทศไทย

อ.ดร. ศราวุฒิ อินทพนม

สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน มหาวิทยาลัยชีวิต, ประเทศไทย

อ.ดร. สุรรัชช์ วงษ์ทิพย์

คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร, ประเทศไทย

อ.ดร. จริญญา สนามทอง

สำนักวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต, ประเทศไทย

อ.ดร. ชิตวันพัทธ์ วีระสัย

คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร, ประเทศไทย

พ.ต.ท.หญิง อ.ดร. ณพวรรณ ปัญญา

คณะสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ, ประเทศไทย

ดร. สิริสุดา หนูทิมทอง

กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย, ประเทศไทย

ดร. จิตพร โพธิ์ปัญญาศักดิ์

สถาบันพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ บริษัท เอช อาร์ ดี ไอ จำกัด, ประเทศไทย

ดร. นลินี หะยิมะ

คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยนานาชาติเซนต์เทเรซา, ประเทศไทย

ดร. หฐยา ผิวทอง

สำนักบริหารทรัพยากรบุคคล สำนักงานปลัดกระทรวงการคลัง, ประเทศไทย

ผศ.ดร. พงศ์พัฒน์ จิตตานุรักษ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

ดร. ณัฐวุฒิ รุ่งวงศ์

บริษัทหลักทรัพย์ที่ปรึกษาการลงทุน ดันธารคอร์ปอเรชั่น จำกัด, ประเทศไทย

ทีมงานจัดการวารสาร

นางสาวณัฐนันท์ จันทมณี

ผู้จัดการสำนักงาน หัวหน้าทีมงาน

วารสารบริหาร

การพัฒนานวัตกรรมเชิงบูรณาการ

ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 ประจำเดือน มกราคม - มิถุนายน 2569

ISSN 3027-6985 (Online)

วัตถุประสงค์และขอบเขตการตีพิมพ์

วารสารฯ มีนโยบายการตีพิมพ์บทความวิจัยหรือบทความวิชาการ ที่มีคุณภาพสูงและมีมาตรฐานสากล โดยมีกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ คณาจารย์ นักศึกษา นักวิชาการ และนักวิจัยทั้งในและนอกองค์กรสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

กระบวนการพิจารณาบทความ

การพิจารณาประเมินบทความดำเนินการโดยผู้ทรงคุณวุฒิตั้งน้อย 2 หรือ 3 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double-blind Peer-reviewed)

ประเภทของบทความ

บทความวิจัย (Research Article) บทความวิชาการ (Academic Article) บทความปริทัศน์ (Review Article) บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) และบทความพิเศษ (Special Article)

ภาษาที่รับตีพิมพ์

ภาษาไทย

ภาษาอังกฤษ

กำหนดออก

วารสารตีพิมพ์ 2 ฉบับต่อปี

- ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน

- ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม

เจ้าของวารสาร

สถาบันพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ บริษัท เอช อาร์ ดี ไอ จำกัด (Human Resource Development Institute, HRDI Co., Ltd.)

บทบรรณาธิการ

วารสารบริหารการพัฒนานวัตกรรมเชิงบูรณาการ (Integrated Innovation Development Management Journal) จัดทำโดยสถาบันพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ บริษัท เอชอาร์ดีไอ จำกัด (Human Resource Development Institute, HRDI Co., Ltd.) มีนโยบายการตีพิมพ์บทความวิจัย บทความวิชาการ บทความปริทัศน์ บทวิจารณ์หนังสือ และบทความพิเศษ ที่มีคุณภาพสูงและมีมาตรฐานสากล โดยมีกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ คณาจารย์ นักศึกษา นักวิชาการ และนักวิจัยทั้งในและนอกองค์กร เกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์กร การจัดการสิ่งแวดล้อม การจัดการพลังงาน การบริหารธุรกิจ พุทธศาสนา บริหารการศึกษา การพัฒนาชุมชน การพัฒนาสังคม รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ ภาษาศาสตร์ การศึกษาเชิงประยุกต์ รวมถึงสหวิทยาการอื่น ๆ ในด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

วารสารฉบับนี้ เป็นฉบับที่ 1 ปีที่ 6 ตีพิมพ์แบบออนไลน์ ผ่านกระบวนการของระบบเว็บไซต์ของ Thaijo ซึ่งในช่วงก่อนการตีพิมพ์วารสารฉบับนี้ กองบรรณาธิการวารสารได้พัฒนาการดำเนินงานของวารสารหลายประการ ได้แก่ 1) การเพิ่มประเภทบทความที่รับตีพิมพ์ โดยเพิ่มบทความพิเศษ ซึ่งเป็นบทความวิชาการที่ได้รับเชิญจากกองบรรณาธิการ หรือบทความวิชาการอื่น ๆ ที่ไม่เข้าข่ายบทความหลักของวารสารนี้ เช่น กรณีศึกษา เป็นต้น 2) ปรับปรุงแก้ไขข้อผิดพลาดในการตีพิมพ์วารสารทุกฉบับที่ตีพิมพ์ไปแล้ว ให้ความถูกต้องตามมาตรฐานมากยิ่งขึ้น 3) เริ่มให้แต่งบทความใช้แบบฟอร์มนำเสนอบทความประกอบการส่งต้นฉบับบทความ 4) ปรับปรุงกลยุทธ์กระบวนการทำงานของกองบรรณาธิการให้ใช้ระยะเวลาตั้งแต่ผู้เขียนส่งต้นฉบับจนถึงตอบรับการตีพิมพ์สั้นกว่าเดิม และ 5) ปรับปรุงรายละเอียดหน้าเว็บไซต์ของวารสาร อย่างไรก็ตามกองบรรณาธิการได้เรียนรู้ข้อผิดพลาดและวิเคราะห์ช่องว่าง (Gap Analysis) ของการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทั้งนี้เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงพัฒนาในอันที่จะดำรงรักษาไว้ซึ่งคุณภาพทางวิชาการของวารสารนี้อย่างยั่งยืน

กองบรรณาธิการวารสารบริหารการพัฒนานวัตกรรมเชิงบูรณาการ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า วารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านทุกท่าน และขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานของวารสาร ฉบับนี้รวมทั้งขอขอบคุณท่านผู้อ่านที่ได้ให้ความสนใจติดตามวารสารฯ และหากท่านมีข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม เพื่อการปรับปรุงวารสารให้มีคุณภาพยิ่งขึ้นไป ทางกองบรรณาธิการยินดีเป็นอย่างยิ่ง

ดร.วัลลภ ไหญ่ยิ่ง

บรรณาธิการ

วารสารบริหารการพัฒนานวัตกรรมเชิงบูรณาการ

สารบัญ

การบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรของชุมชนตำบลทุ่งปี อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา.....	1
สุทธิดา โกฏแก้ว, เดชรัตน์ สุขกำเนิด	
การเสริมสร้างศักยภาพในการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานกระติบข้าวบ้านคำพัฒนา ตำบลบ้านฝ้อ อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย.....	16
ณัฐพงศ์ ชนะพันธ์, เดชรัตน์ สุขกำเนิด	
ปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลสินแพทย์ รามอินทรา.....	31
หทัยรัตน์ นุกุลวงษ์, ปกรณ์ ปริชาภรณ์	
การพัฒนาธุรกิจหอมพรวัวเพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันทางการตลาด.....	51
ณัฐนันท์ จันทมณี, วงศ์สถิตย์ วิสุภี, ภาณุพงศ์ เฟื่องแก้ว, เสาวคนธ์ แจ่มแจ้ง	
เศรษฐกิจโลกยุคใหม่: บทบาทของผู้นำทางการค้าและการเมืองในการกำหนดอนาคต.....	71
ณรงค์ ดุษฎี	

**การบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตร
ของชุมชนตำบลทุ่งปี อำเภอม่วง จังหวัดเชียงใหม่**
**Water Management for Agriculture in Thung pee Sub-District,
Mae Wang District, Chiang Mai Province**

สุทธิดา โกฏิแก้ว^{*1}, เดชรัตน์ สุขกำเนิด²

Sudthida Kotkaew^{*1}, Decharat Sukkhamnerd²

บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

Geduate College, Learning Institute For Everyone

Email: svection99@gmail.com

Received 4 September 2025

Revised 11 June 2026

Accepted 6 May 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีจุดประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัญหาการใช้น้ำเพื่อการเกษตรในตำบลทุ่งปี 2) เพื่อศึกษาระบบการบริหารจัดการน้ำของชุมชนตำบลทุ่งปี 3) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกผู้ใช้น้ำในการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำ และการบริหารจัดการน้ำให้เหมาะสมกับวิถีเกษตรชุมชนอย่างยั่งยืน ดำเนินการโดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลภาคสนามด้วยแบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม แบบสนทนากลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรของชุมชนตำบลทุ่งปี เกิดจาก (1) ปัญหาภายนอก ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิศาสตร์ การบุกรุกลำน้ำ หลักทำการค้าของนายทุนทั้งในและนอกพื้นที่ (2) ปัญหาภายใน ได้แก่ ตัวฝ่ายขาดรู้และสืกรอน มีตะกอนทรายทับถม ลำน้ำตื้นเขิน ไม่มีงบประมาณจากภาครัฐ คณะกรรมการและสมาชิกขาดความรู้ด้านการบริหารจัดการน้ำ รวมถึงการปรับเปลี่ยนชนิดพืชที่ปลูกทำให้ต้องใช้น้ำมากขึ้น การบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตร ต้องอาศัยการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรส่งเสริมความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การปลูกป่า และการป้องกันการทำลายป่า ควบคู่กับการให้ความรู้ทางวิชาการด้านการบริหารจัดการน้ำทั้งระบบ มีการจัดสรรน้ำตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด พัฒนาศักยภาพคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำ และสนับสนุนจากภาครัฐอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการจัดให้มีแหล่งกักเก็บน้ำในช่วงฤดูน้ำหลาก เพื่อใช้ในฤดูแล้ง ซึ่งจะช่วยแก้ไขปัญหาภัยแล้งและลดความเสี่ยงจากน้ำท่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การบริหารจัดการน้ำของชุมชนตำบลทุ่งปี, การจัดการน้ำเพื่อการเกษตร, การใช้น้ำในการเกษตร การมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลทุ่งปี

Abstract

This research aims to achieve three primary objectives: 1) to investigate the challenges regarding water usage for agriculture in Thung Pi Sub-district; 2) to examine the existing community-based water management systems; and 3) to explore the participation of water user members in resolving water scarcity issues and establishing management practices that align with sustainable community livelihoods. This study was conducted using a qualitative

research methodology, collecting field data through in-depth interviews, questionnaires, and focus group discussions. The research findings reveal that agricultural water management problems in Thung Pi Sub-district stem from two main sources. Firstly, external factors include geographical changes, encroachment on natural waterways, and the commercial interests of both local and outside investors. Secondly, internal factors involve physical deterioration, such as dilapidated weirs, heavy sedimentation, and shallow watercourses. Furthermore, the community faces a lack of government funding, while committee members and general users lack technical knowledge in water management. The shift toward planting water-intensive crops has also significantly increased demand. To ensure sustainability, agricultural water management must rely on the integrated cooperation of all sectors. Relevant authorities should promote natural resource conservation, reforestation, and forest protection alongside providing academic knowledge on comprehensive water systems. It is essential to implement strict water allocation regulations, enhance the capacity of management committees, and secure continuous government support. Additionally, the development of water storage facilities during the flood season is crucial for use during the dry season. Implementing these strategies will effectively mitigate drought problems and reduce the risks of flooding, ultimately fostering long-term resilience for the agricultural community.

Keywords: Community Water Management in Thung Pi Subdistrict, Water Management for Agriculture, Water Use in Agriculture, Community Participation in Thung Pi Subdistrict.

1. บทนำ

น้ำเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์และเพื่อกิจกรรมต่าง ๆ ความต้องการใช้น้ำมีเพิ่มขึ้นตลอดเวลาตามจำนวนการเพิ่มของประชากร การใช้ประโยชน์ของน้ำมีหลายด้าน ได้แก่ ใช้เพื่อการอุปโภคบริโภค เพื่อกิจกรรมการเกษตรกรรม เพื่ออุตสาหกรรม เพื่อเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อกิจกรรมคมนาคมขนส่ง เพื่อก่อสร้างพลังงาน เพื่อก่อสร้างนันทนาการ จากประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ที่ได้จากน้ำจะเห็นว่ามนุษย์มีการใช้น้ำเป็นจำนวนมากในชีวิตประจำวัน แต่สถานการณ์ในปัจจุบัน โลกของเรากำลังประสบปัญหาต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อทรัพยากรน้ำ อาทิเช่น ปัญหาป่าไม้ถูกทำลาย ปัญหาการใช้น้ำไม่เหมาะสม เช่น การใช้น้ำมากเกินไปจนทำให้เกิดภาวะขาดแคลนน้ำ หรือการสูบน้ำในดินขึ้นมาใช้มากเกินไปจนดินทรุด นอกจากนั้นยังมีปัญหาการเปลี่ยนแปลงดินฟ้าอากาศเนื่องจาก ปรากฏการณ์ แอลนีโน (EL Nino) ลานีนา (LA Nina) ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่ผิดธรรมชาติส่งผลกระทบต่อทรัพยากรน้ำ เช่น เกิดความแห้งแล้งในบริเวณที่ฝนตกชุก เป็นต้น

จากการศึกษาแหล่งข้อมูลผู้ใช้น้ำแต่ละเส้นของชุมชนตำบลทุ่งปี ปัญหาที่เกิดขึ้นกับสมาชิกผู้ใช้น้ำหรือเกษตรกรชาวตำบลทุ่งปี คือ ปริมาณน้ำ ที่มีไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้น้ำ พื้นที่ทางการเกษตรมีมากขึ้น ปริมาณน้ำมีน้อยเนื่องจากคลองส่งน้ำที่ต่อจากฝายและตัวฝาย มีสิ่งกีดขวางไม่ว่าจะเป็นตะกอน ขยะ หญ้าที่ขึ้นปกคลุม พื้นที่เก็บน้ำมีไม่เพียงพอ ประกอบกับงบประมาณที่ทางหน่วยงานของรัฐมีเข้ามาช่วยเหลือ น้อยมาก เนื่องจากไม่มีงบประมาณในการจัดการดูแลรักษาเหมืองฝาย ซึ่งเป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรของ

ชุมชนตำบลทุ่งปี จึงต้องใช้การมีส่วนร่วมของสมาชิกผู้ใช้น้ำชุดลอกตะกอน ที่เหนือฝายและคลองส่งน้ำ เพื่อทำให้ปริมาณน้ำไหลผ่านสะดวกและเพียงพอต่อการใช้น้ำในการเพาะปลูก

ปัญหาของการมีน้ำไม่เพียงพอต่อการใช้น้ำในพื้นที่การเกษตรของชุมชนตำบลทุ่งปี มีหลายปัจจัยที่ส่งผลต่อปัญหาของการมีน้ำไม่เพียงพอดังกล่าว แบ่งเป็นปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 ปัจจัยภายนอก เป็นปัจจัยที่เกิดจากสภาพทางภูมิศาสตร์ สภาพแวดล้อม และพฤติกรรมของบุคคลภายนอกชุมชนตำบลทุ่งปี ได้แก่ 1) มีการบุกรุกลำน้ำแม่ว่างเพื่อทำการค้า ล่องแพ ร้านอาหาร สร้างสิ่งกีดขวางในลำน้ำแม่ว่าง ส่งผลให้ปริมาณน้ำไหลผ่านน้อยมาก 2) นักท่องเที่ยวทิ้งขยะชิ้นเล็ก ๆ สองฝั่งลำน้ำแม่ว่างนานไปทำให้เกิดการทับถมเป็นตะกอน หรือไหลลงสู่ลำน้ำแม่ว่าง เป็นสาเหตุให้ทางน้ำถูกกีดขวาง 3) เกิดภาวะโลกร้อนซึ่งเป็นปัญหาสำคัญทำให้ภูมิอากาศเปลี่ยนแปลง ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล เกิดการขาดแคลนน้ำ และเกิดภัยแล้ง ปริมาณน้ำฝนที่ตกมีมากเกินไป ป่าไม้และดินไม่รับน้ำ หรือไม่อุ้มน้ำ ทำให้เกิดน้ำท่วม รวมทั้งเกิดความแห้งแล้งในช่วงหน้าแล้ง 4) นายทุนทั้งในและนอกท้องถิ่น รวมถึงโครงการของรัฐ ขยายการใช้น้ำมากเกินความจำเป็น ทั้งในส่วนของชุมชนต้นน้ำตอนบนและลุ่มน้ำแม่ว่างตอนล่างในช่วงหน้าแล้ง การที่โครงการหลวงในพื้นที่ช่วงต้นน้ำใช้สปริงเกอร์ ซึ่งไม่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ รวมถึงการปลูกพืชหลายครั้ง หลายประเภทในเวลาเดียวกันและหลายเวลา

1.2 ปัจจัยภายใน เป็นปัจจัยที่เกิดจากพฤติกรรมการบริหารจัดการน้ำของชุมชนตำบลทุ่งปี ได้แก่ 1) ป่าไม้ต้นน้ำถูกทำลายโดยกลุ่มชาวบ้านที่อยู่ต้นน้ำ 2) ปัญหาที่เกิดจากฝายแห่งอื่น ๆ มาขอใช้น้ำโดยต้องการปิดทางน้ำของสมาชิกที่กำลังใช้น้ำ เพื่อให้มีน้ำไหลไปสู่ฝายแห่งต่อ ๆ ไป ซึ่งทำให้ส่งผลกระทบต่อสมาชิกที่กำลังใช้น้ำ การจะปล่อยน้ำได้ต้องให้ฝายที่อยู่เหนือฝายดังกล่าวเป็นผู้ปล่อยน้ำก่อน ดังนั้น จึงต้องไปเจรจาขอใช้น้ำก่อนรอบการปล่อยน้ำ 3) พื้นที่รับน้ำมีระยะทางยาวไกลทำให้เกษตรกรทำน้ำไม่ได้รับน้ำ หรือได้รับน้ำช้า เนื่องจากมีการลักลอบ กักน้ำ ขโมยน้ำ น้ำหายลงในดิน และดินแห้งไม่หนึบน้ำที่ไหลผ่าน 4) ไม่มีแหล่งกักเก็บน้ำ เช่น เขื่อน อ่างเก็บน้ำ ก่อนแยกเข้าสู่ลำเหมืองสาขา เพราะเวลาฤดูน้ำหลากน้ำจะเอ่อล้นไหลเข้าท่วม บ้าน สวน ไร่นา และปล่อยทิ้งเปล่าประโยชน์ 5) ปัญหาแหล่งน้ำ อ่างเก็บน้ำ ฝาย และคลองส่งน้ำตื้นเขิน ขาดสูญหาย ทำให้น้ำไหลผ่านไม่สะดวก สาเหตุมาจากตะกอนที่ถูกพัดพามาในช่วงน้ำหลาก 6) ปัญหาจากสมาชิกผู้ใช้น้ำ ขาดความรู้ในเรื่องการบริหารจัดการน้ำและไม่ให้ความร่วมมือ 7) ปัญหาคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำเหมืองฝายนาขนาด ขาดความรู้ด้านวิชาการเรื่องการบริหารจัดการน้ำ 8) ปัญหาน้ำท่วม ซึ่งสาเหตุของปัญหานี้มาจากดินไม่อุ้มน้ำ ปริมาณน้ำฝนที่ตกลงมามากเกินไป แหล่งกักเก็บน้ำมีไม่เพียงพอ รวมถึงแหล่งกักเก็บน้ำตามธรรมชาติที่มีอยู่เดิมและที่สร้างขึ้นใหม่เกิดการขาดสูญหาย และมีตะกอนทับถม ทำให้ฝายเก็บน้ำและคลองส่งน้ำตื้นเขิน เกิดน้ำล้นออกมาท่วมพื้นที่ 9) ปัญหาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในชุมชน ยังขาดประสิทธิภาพเนื่องจากคนในชุมชนยังขาดความรู้ ความเข้าใจอย่างถูกต้องเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่มีอยู่ในชุมชน ในขณะที่ความต้องการใช้น้ำมีปริมาณสูงแต่ปริมาณน้ำที่มีอยู่น้อย ชาวบ้านยังคงใช้วิธีการรอคอยการช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเข้ามาแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ขาดแผนนโยบายในการสร้างความตระหนักให้คนในพื้นที่เข้ามาบริหารจัดการทรัพยากรน้ำด้วยตนเอง และไม่มีการสนับสนุนในส่วนนี้ รวมถึงการขาดบุคลากรที่มีความรู้เกี่ยวกับแหล่งน้ำ และการบริหารจัดการน้ำที่จะทำงานแก้ปัญหาพร้อมกับชุมชนอย่างจริงจัง จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจทำวิจัยเรื่องการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรของชุมชนตำบลทุ่งปี อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อศึกษาปัญหาการใช้น้ำเกิดจากอะไร ระบบการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรของชุมชนตำบลทุ่งปีเป็นอย่างไร และการมีส่วนร่วมของสมาชิกผู้ใช้น้ำใน

การแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำและภัยแล้ง เพื่อนำสู่ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการน้ำที่พัฒนาสู่การสร้างระบบการบริหารจัดการทั้งระบบให้สอดคล้อง เหมาะสมกับวิถีเกษตรชุมชนอย่างยั่งยืนได้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาปัญหาการใช้น้ำในการเกษตรของเกษตรกรในตำบลทุ่งปี อำเภอมะนัง จังหวัด เชียงใหม่

2.2 เพื่อศึกษาระบบการบริหารจัดการน้ำของชุมชนตำบลทุ่งปี อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่

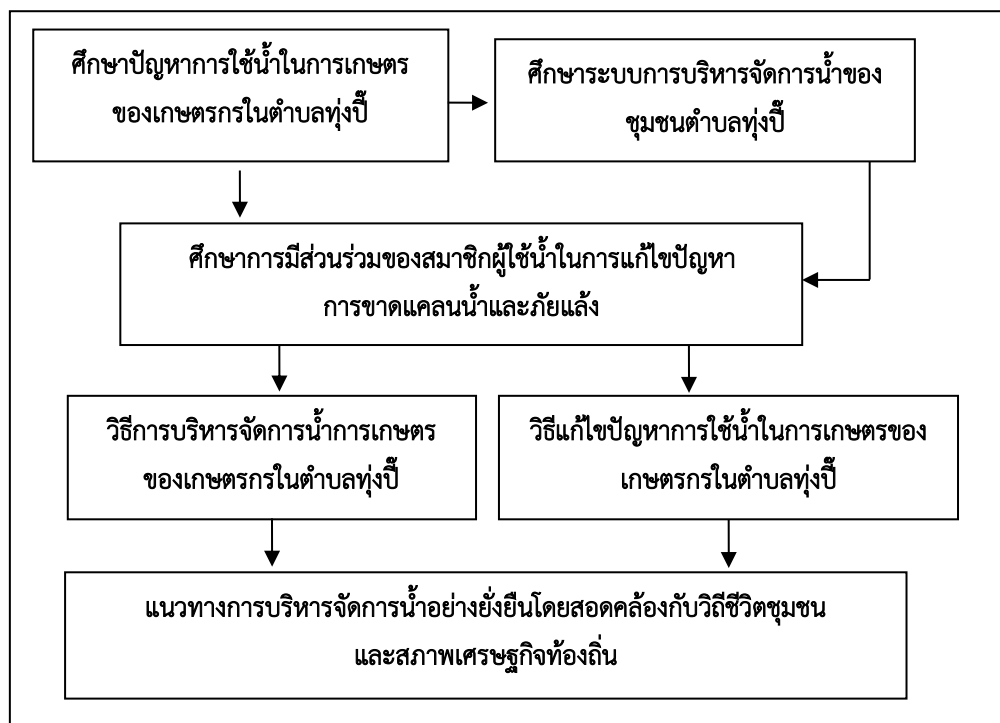
2.3 เพื่อศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของสมาชิกผู้ใช้น้ำในการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำและภัยแล้ง เพื่อนำสู่ข้อเสนอแนะ ในการบริหารจัดการน้ำที่พัฒนาสู่การสร้างระบบบริหารจัดการทั้งระบบให้สอดคล้อง เหมาะสมกับวิถีเกษตรชุมชนอย่างยั่งยืนได้

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัย เริ่มจากการศึกษาสภาพปัญหาการใช้น้ำเพื่อการเกษตรในพื้นที่รวมถึงปัญหา ระบบการบริหารจัดการน้ำของชุมชน และบทบาทการมีส่วนร่วมของสมาชิกผู้ใช้น้ำในการแก้ไขปัญหาการขาด แคลนน้ำ ซึ่งถือเป็นปัจจัยตั้งต้นที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการน้ำในชุมชน

โดยเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ การตอบแบบสอบถาม และการสนทนากลุ่ม ทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึก เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการใช้น้ำเพื่อการเกษตร การบริหารจัดการน้ำของชุมชนตำบลทุ่งปี และบทบาทการมีส่วนร่วมของสมาชิกผู้ใช้น้ำ ทั้งจากปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน รวมทั้งได้รวบรวมข้อมูล คณะกรรมการบริหารจัดการน้ำ และสมาชิกผู้ใช้น้ำ รูปแบบการปลูกพืช และสภาพเศรษฐกิจของชุมชน ช่วยให้เข้าใจโครงสร้างการจัดการน้ำ และพฤติกรรมการณ์การใช้น้ำของชุมชนอย่างรอบด้าน

ผลการศึกษานำไปสู่การค้นพบวิธีการแก้ไข้ปัญหาและอุปสรรคเชิงระบบ ค้นพบการพัฒนา รูปแบบ การบริหารจัดการน้ำการเกษตรของเกษตรกรในตำบลทุ่งปี สุดท้ายนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ตามหลัก วิชาการ เพื่อกำหนดเป็นแนวทางการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนโดยสอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชนและสภาพ เศรษฐกิจท้องถิ่น ตามภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

4. ทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาการบริหารจัดการน้ำ เพื่อการเกษตรของชุมชนตำบลทุ่งปี อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นกรอบในการอธิบายและวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยแบ่งการทบทวนวรรณกรรม ออกเป็น 5 ประเด็น สำคัญ ได้แก่ 1) แนวคิดการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 2) แนวคิดการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร 3) แนวคิดระบบเหมืองฝายและภูมิปัญญาท้องถิ่น 4) แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน และ 5) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 แนวคิดการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ

ทรัพยากรน้ำเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ รวมถึงการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ หมายถึง กระบวนการวางแผน พัฒนา ใช้ และควบคุมทรัพยากรน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน โดยคำนึงถึงความสมดุลระหว่างความต้องการใช้น้ำของมนุษย์ และการรักษาระบบนิเวศน์ (สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ, 2565) ดังนั้น การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ จึงมีบทบาทสำคัญในการจัดสรรและใช้ประโยชน์จากน้ำให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ภายใต้ข้อจำกัดของปริมาณน้ำที่มีอยู่

แนวคิดสำคัญที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล คือ การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ (Integrated Water Resources Management: IWRM) แนวคิดที่เน้นการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนในชุมชน เพื่อให้การใช้น้ำเกิดประสิทธิภาพและเป็นธรรม (สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ, 2565) เป็นการบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ โดยคำนึงถึงความเชื่อมโยงของทรัพยากรน้ำกับระบบนิเวศ เศรษฐกิจ และสังคม รวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน หลักการสำคัญของ IWRM ได้แก่ 1) การจัดการน้ำในระดับลุ่มน้ำ 2) การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน 3) การใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม และ 4) การคำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ปัญหาน้ำไม่ได้เกิดจาก “ปริมาณ

น้ำ” เพียงอย่างเดียว แต่เกิดจาก “การบริหารจัดการ” เช่น การจัดสรรน้ำไม่เหมาะสม การเข้าถึงทรัพยากรน้ำที่ไม่เท่าเทียม และการขาดกลไกการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับปัญหาที่พบในชุมชนตำบลทุ่งปี

4.2 แนวคิดการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร

น้ำเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิตทางการเกษตรโดยเฉพาะในพื้นที่ เกษตรกรรมที่พึ่งพาน้ำฝนและระบบชลประทาน การจัดการน้ำที่ดีจะช่วยลดความเสี่ยงจากภัยแล้งและน้ำท่วม (กรมชลประทาน, 2563) การจัดการน้ำเพื่อการเกษตรจึงต้องคำนึงถึงทั้งปริมาณและประสิทธิภาพการใช้น้ำ เพื่อให้เกิดความคุ้มค่าและยั่งยืน การบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรควรประกอบไปด้วย 1) การจัดสรรน้ำอย่างเป็นธรรม 2) การจัดสรรน้ำตามความต้องการของพืช 3) การพัฒนาแหล่งกักเก็บน้ำ เช่น อ่างเก็บน้ำ ฝาย และ 4) การบริหารจัดการระบบส่งน้ำให้มีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ มีความสำคัญต่อการจัดการน้ำ เนื่องจากสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงส่งผลให้ปริมาณน้ำฝนไม่สม่ำเสมอ เกิดทั้งภัยแล้งและน้ำท่วมในพื้นที่เดียวกัน การเลือกชนิดพืชให้เหมาะสมกับปริมาณน้ำ เช่น การปลูกพืชใช้น้ำน้อย หรือการปรับเปลี่ยนฤดูการเพาะปลูก ถือเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยลดปัญหาการขาดแคลนน้ำ อย่างไรก็ตาม ในหลายพื้นที่รวมถึงตำบลทุ่งปี พบว่าการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเพาะปลูกไปสู่พืชใช้น้ำมาก ส่งผลให้ความต้องการใช้น้ำเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำ

4.3 แนวคิดระบบเหมืองฝายและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ระบบเหมืองฝายเป็นระบบการจัดการน้ำแบบดั้งเดิมที่พบในภาคเหนือของประเทศไทย โดยเป็นภูมิปัญญาที่ชุมชนร่วมกันสร้างและบริหารจัดการ เพื่อกระจายน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติไปยังพื้นที่การเกษตร ลักษณะสำคัญของระบบเหมืองฝายเป็นระบบที่อาศัยแรงงานและความร่วมมือของชุมชน มีการกำหนดกติกาการใช้น้ำร่วมกัน มีความยืดหยุ่น สามารถปรับตัวตามสภาพแวดล้อม เหมืองฝายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญของภาคเหนือ โดยมีการจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วมของชุมชน และมี “แก่งฝาย” เป็นผู้ควบคุมการจัดสรรน้ำ งานวิจัยของ พิระพงษ์ เภาแดง (2559) พบว่า ระบบเหมืองฝายสามารถบริหารจัดการน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากชุมชนมีความเข้มแข็งและมีการจัดการที่ดี ขณะที่งานวิจัยของ อัมพิกา อ่ำลอย (2566) พบว่า ระบบเวรใช้น้ำและกติกาชุมชนช่วยให้เกิดความเป็นธรรมในการใช้น้ำ ทำนองเดียวกัน พรพิไล เลิศวิชา และคณะ (2552) อธิบายว่า ระบบเหมืองฝายไม่ใช่เพียงโครงสร้างทางกายภาพ แต่เป็นระบบสังคมที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนดังกล่าว สะท้อนถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นและการพึ่งพาทรัพยากรน้ำร่วมกันของคนในชุมชน ระบบเหมืองฝายมีประสิทธิภาพในการจัดการน้ำสูง และสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมได้ดี อย่างไรก็ตาม ประสิทธิภาพของระบบขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของชุมชนและการมีส่วนร่วมของสมาชิก ในปัจจุบันระบบเหมืองฝายหลายแห่งประสบปัญหา เช่น การตื้นเขินของคลองส่งน้ำ การชำรุดของฝาย และการขาดงบประมาณ ในการบำรุงรักษา รวมถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชน ทำให้ความร่วมมือของสมาชิกลดลง นอกจากนี้ งานวิจัยของ กฤษติ์ สุนันตา และ วินิจ ฝาเจริญ (2568) ยังแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาระบบเหมืองฝายจำเป็นต้องผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับองค์ความรู้ทางวิชาการ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนในระยะยาว

4.4 แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การบริหารจัดการน้ำประสบความสำเร็จ โดยชุมชนจะมีบทบาทในการวางแผน ตัดสินใจ และดูแลรักษาแหล่งน้ำการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ เช่น คณะกรรมการบริหารจัดการน้ำชุมชนช่วยให้เกิดการกระจายทรัพยากรน้ำอย่างทั่วถึงและลดความขัดแย้ง รัตนชาติ ทองดี (2567)

การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่นแนวคิดการมีส่วนร่วมสามารถแบ่งออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ 1) การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร 2) การแสดงความคิดเห็น 3) การตัดสินใจ 4) การดำเนินงานและประเมินผล การมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพควรครอบคลุมทุกขั้นตอน ไม่ใช่เพียงการมีส่วนร่วมในระดับปฏิบัติเท่านั้น แนวคิดการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Development) เน้นให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยให้คนในชุมชนมีบทบาทกำหนดทิศทาง และบริหารจัดการทรัพยากรของตนเอง ฉลวย ชัยสุจินดา (2567) ระบุว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การบริหารจัดการน้ำประสบความสำเร็จ และสามารถพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนได้อย่างไรก็ตาม ในหลายชุมชนพบว่า การมีส่วนร่วมยังอยู่ในระดับการปฏิบัติ เช่น การร่วมแรงงานมากกว่าการมีส่วนร่วมเชิงนโยบาย ส่งผลให้การบริหารจัดการน้ำขาดประสิทธิภาพ

4.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตร ให้มีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องอาศัยหลายปัจจัย ได้แก่ การมีส่วนร่วมของชุมชน การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การพัฒนาแหล่งน้ำ การวางแผน การใช้น้ำอย่างเป็นระบบ และการนำเทคโนโลยีหรือแนวทางการใช้น้ำอย่างประหยัดมาใช้ ซึ่งแนวทางดังกล่าวสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาการบริหารจัดการน้ำของชุมชนตำบลทุ่งปี อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา เพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

จากการศึกษาของ ชัชชัย ปะมาคะเต (2558) พบว่า การบริหารจัดการน้ำในชุมชนที่มีการมีส่วนร่วมของประชาชน จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำและลดปัญหาการขาดแคลนน้ำในทำนองเดียวกัน พันธุ์ทิพย์ นวานุช และคณะ (2565) ได้ศึกษาการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรโดยชุมชน พบว่า ปัญหาการขาดแคลนน้ำเกิดจากความต้องการใช้น้ำที่เพิ่มขึ้น ในขณะที่ปริมาณน้ำต้นทุนลดลง จากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ดังนั้น การจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วมและการวางแผนการใช้น้ำร่วมกันในชุมชน จึงเป็นแนวทางสำคัญในการแก้ไขปัญหา นอกจากนี้ งานวิจัยของ วรชัย ทองคำฟู และคณะ (2568) แสดงให้เห็นว่า การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน และการประเมินผล จะช่วยให้การจัดการน้ำมีประสิทธิภาพมากขึ้น ลดความขัดแย้งในชุมชน จากการศึกษาของ นฤมล พงษ์ไทย (2564) ปัญหาหลักการใช้น้ำเพื่อการเกษตร คือ การขาดระบบจัดสรรน้ำที่ชัดเจน และแหล่งน้ำมีขนาดเล็กไม่เพียงพอ สอดคล้องกับ ยศสรณ์ ศรีสุข และคณะ (2568) ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรน้ำ พบว่า การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการวางแผนการใช้น้ำและการตัดสินใจ มีผลต่อประสิทธิภาพในการใช้น้ำอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีข้อจำกัดด้านน้ำ การมีส่วนร่วมจะช่วยให้เกิดการจัดสรรน้ำอย่างเหมาะสมและลดการใช้น้ำเกินความจำเป็น นอกจากนี้ จิตติวัฒน์ ว่องวรรณกุล (2565) ศึกษาการบริหารจัดการน้ำของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาล้านนา พบว่า ระบบเหมืองฝายเป็นกลไกสำคัญในการกระจายน้ำไปยังพื้นที่การเกษตรกรรมอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม โดยอาศัยกติกาชุมชนและความร่วมมือของผู้ใช้น้ำ นอกจากนี้ยังพบว่าการใช้ภูมิปัญญาเหมืองฝายร่วมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการน้ำในระยะยาว

4.6 สรุปการทบทวนวรรณกรรม

การศึกษการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรของชุมชนตำบลทุ่งปี อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา จำเป็นต้องอาศัยกรอบแนวคิดสำคัญที่บูรณาการทั้งการจัดการทรัพยากรน้ำ การเกษตร ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยแนวคิดการจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ (IWRM) เน้นการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และยั่งยืนผ่านการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน ขณะที่การจัดการน้ำเพื่อการเกษตรมุ่งให้สอดคล้องกับความต้องการของพืชและรับมือกับความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ระบบเหมืองฝายมีบทบาทสำคัญในการกระจายน้ำและสร้างกติกาการใช้น้ำร่วมกันในชุมชน แต่ประสิทธิภาพ

ขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของชุมชนและการปรับตัวให้ทันสมัย นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผนจนถึงการดำเนินงานเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของการจัดการน้ำ โดยงานวิจัยที่เกี่ยวข้องชี้ให้เห็นว่า ปัญหาหลักเกิดจากความต้องการใช้น้ำที่เพิ่มขึ้นและการจัดการน้ำที่ไม่เหมาะสม ดังนั้น การบริหารจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพจึงต้องอาศัยการบูรณาการองค์ความรู้ การมีส่วนร่วม และการวางแผน อย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในระยะยาว

5. ระเบียบวิธีวิจัย

5.1 รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการศึกษาข้อมูลด้วยตัวของผู้วิจัยเองในการลงพื้นที่ ทั้งจากการศึกษาและการสังเกตแบบละเอียดในทุก ๆ ด้านแบบเจาะลึก ใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมย่อย หรือการสนทนากลุ่ม (Focus group) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม

5.2 กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาในครั้งนี้ ประกอบด้วยประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

5.2.1 ประชากร

เกษตรกรที่ใช้น้ำเพื่อการเกษตรของตำบลทุ่งปี อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่

5.2.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 37 คน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วย ตัวแทนจากกลุ่มบุคคลดังต่อไปนี้

- 1) เกษตรกรผู้ใช้น้ำ ประกอบด้วย ตัวแทนจากกลุ่มทำนา 5 คน ตัวแทนจากกลุ่มทำสวน 5 คน ตัวแทนจากกลุ่มเลี้ยงสัตว์ 5 คน ตัวแทนจากกลุ่มชุมชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 5 คน
- 2) คณะกรรมการเหมืองฝายนาทราย 2 คน
- 3) เกษตร อำเภอมะนัง 1 คน
- 4) เจ้าหน้าที่ อบต.ทุ่งปี หรือเกษตรตำบล 1 คน

5.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทบทวนความรู้จากแนวทางทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ลงพื้นที่ภาคสนามในตำบลทุ่งปี อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกผ่านเครื่องมือต่าง ๆ ดังนี้

5.3.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี โดยรายละเอียดดังนี้

- 1) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) รวมทั้งสิ้น 37 คน ได้แก่ (1) เกษตรกรตัวแทนกลุ่มทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์และผู้มีส่วนได้เสีย รวม 20 คน (2) คณะกรรมการเหมืองฝาย 3 คน (3) เกษตรอำเภอมะนัง 1 คน (4) เจ้าหน้าที่ อบต. ทุ่งปีหรือเกษตรตำบล 1 คน

2) สถานที่เก็บข้อมูล ในพื้นที่ชุมชนตำบลทุ่งปี ที่ทำการเหมืองฝายและสำนักงานหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

3) นวัตกรรมผู้ให้ข้อมูลสำคัญล่วงหน้าและดำเนินการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว บันทึกเสียงและจดบันทึกประเด็นสำคัญ โดยเน้นประเด็นการจัดการน้ำและสภาพปัญหาในพื้นที่

5.3.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

- 1) เก็บข้อมูลจากตัวแทนเกษตรกรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ที่มีความรู้มีประสบการณ์ร่วมกัน ในประเด็นการใช้น้ำ โดยคัดเลือกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญข้างต้น 6 - 12 คนต่อกลุ่ม
- 2) สถานที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ ห้องประชุม อบต. หุ้งปี
- 3) วิธีการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้นำสนทนา (Moderator) เพื่อกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนทัศนะ การถกเถียง และการหาข้อสรุปในประเด็นแนวทางการบริหารจัดการน้ำร่วมกัน

5.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

5.4.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) เป็นการสัมภาษณ์แบบเปิดกว้าง ไม่จำกัดคำตอบ เพื่อให้ทราบข้อมูลของคำตอบตามการปฏิบัติจริง และการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ (Formal Interview) คือ การสัมภาษณ์ที่มีแบบฟอร์มในการสัมภาษณ์ โดยมีการตั้งประเด็นคำถามเพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการศึกษา

5.4.2 การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม ในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการน้ำ เพื่อการเกษตรของชุมชนตำบลหุ้งปี

5.4.3 การประชุมย่อย หรือการสนทนากลุ่ม (Focus group) หมายถึง การเก็บรวบรวมข้อมูล การสนทนาของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เช่น กลุ่มสมาชิกผู้ใช้น้ำ ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียจากการใช้น้ำเป็นต้น

5.5 การวิเคราะห์ข้อมูล (Data analysis)

5.5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการจำแนกข้อมูลเพื่อจัดระบบข้อมูลเพื่อตอบคำถาม ตีความว่าสิ่งที่ได้มานั้นคืออะไร หรือเป็นอย่างใดหาความสัมพันธ์ของข้อมูล เพื่อแยกแยะเงื่อนไขและสาเหตุ

5.5.2 สังเคราะห์ข้อมูลที่ได้เพื่อสร้างข้อสรุปจากข้อมูลที่ได้ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม เอกสารการบันทึกประจำวัน

5.5.3 จัดเวทีนำเสนอข้อมูลการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรระดับตำบล และรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

5.5.4 นำเสนอข้อมูลการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกระดับ

6. ผลการวิจัย

6.1 เพื่อศึกษาปัญหาการใช้น้ำในการเกษตรของเกษตรกรในตำบลหุ้งปี อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่

ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรตำบลหุ้งปีประสบปัญหาการใช้น้ำเพื่อการเกษตรอย่างต่อเนื่อง โดยปัญหาที่สำคัญประกอบด้วย ปัญหาภายใน ปริมาณน้ำมีไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้ในภาคเกษตร โดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้ง แหล่งน้ำและระบบส่งน้ำมีสภาพตื้นเขิน ทั้งนี้ สาเหตุสำคัญมาจากการเพิ่มขึ้นของพื้นที่เพาะปลูกในขณะที่แหล่งน้ำมีจำกัด ฝายและคลองส่งน้ำมีสภาพตื้นเขิน และชำรุดจากการสะสมของตะกอน วัชพืชและขยะ ส่งผลให้การไหลของน้ำไม่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังพบปัญหาการจัดสรรน้ำที่ไม่เป็นธรรมระหว่างพื้นที่ต้นน้ำ กลางน้ำ และท้ายน้ำ เนื่องจากการกักน้ำ การสูญเสียน้ำลงในดิน รวมถึงการขาดแหล่งกักเก็บน้ำเพื่อรองรับน้ำในฤดูน้ำหลาก ทำให้ไม่สามารถนำน้ำมาใช้ได้อย่างเต็มที่ อีกทั้ง สมาชิกผู้ใช้น้ำและคณะกรรมการบริหารเหมืองฝายยังขาดความรู้เรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างเป็นระบบ

และมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำในระดับจำกัด และปัญหายานนอกมีการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การบุกรุกลำน้ำ การทิ้งขยะ และการใช้น้ำเกินความจำเป็นจากโครงการรัฐและกลุ่มทุน ล้วนส่งผลกระทบต่อ การใช้น้ำของเกษตรกรในตำบลทุ่งปี ทำให้ปัญหาการใช้น้ำทวีความรุนแรงมากขึ้น

6.2 เพื่อศึกษาระบบการบริหารจัดการน้ำของชุมชนตำบลทุ่งปี อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่

ผลการศึกษาพบว่า การบริหารจัดการน้ำของชุมชนตำบลทุ่งปี ใช้ระบบเหมืองฝายซึ่งเป็นภูมิปัญญา ท้องถิ่นและเป็นเทคโนโลยีที่ถูกพัฒนาขึ้นมา เพื่อใช้ในการชะลอการไหลของน้ำและยกระดับความสูงของน้ำ ตามแหล่งธรรมชาติ เพื่อจัดสรรเข้าสู่พื้นที่การเกษตรโดยส่งไปตามลำเหมือง หรือคลองส่งน้ำที่ขุดขึ้นมา จะเห็นได้ว่า ระบบการบริหารจัดการน้ำของชุมชนตำบลทุ่งปี เป็นระบบการบริหารจัดการน้ำโดยอาศัย คณะกรรมการบริหารจัดการน้ำเหมืองฝายนาทรายเป็นกลไกหลักอยู่ภายใต้การดูแลของคณะกรรมการบริหาร จัดการน้ำ ซึ่งมีบทบาทในการจัดสรรน้ำ การกำหนดรอบการปล่อยน้ำ การดูแลรักษาฝายและคลองส่งน้ำ อย่างไรก็ตาม ระบบการบริหารจัดการน้ำยังขาดประสิทธิภาพ เนื่องจากคณะกรรมการเหมืองฝายและสมาชิก ผู้ใช้น้ำส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ด้านวิชาการเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างเป็นระบบ การดำเนินงานด้านการดูแลรักษาแหล่งน้ำ เช่น การขุดลอกตะกอน การกำจัดวัชพืช และการซ่อมแซมฝายมัก อาศัยแรงงานและความร่วมมือของสมาชิกผู้ใช้น้ำเป็นหลัก เนื่องจากได้รับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงาน รัฐในระดับที่จำกัด อีกทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลยังขาดนโยบายชัดเจนในการส่งเสริมให้ชุมชนมีบทบาท ในการบริหารจัดการน้ำด้วยตนเองอย่างยั่งยืน

6.3 เพื่อศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของสมาชิกผู้ใช้น้ำในการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำ และภัยแล้ง เพื่อนำข้อเสนอแนะ ในการบริหารจัดการน้ำที่พัฒนาสู่การสร้างระบบการจัดการทั้งระบบให้ สอดคล้อง เหมาะสมกับวิถีเกษตรชุมชนอย่างยั่งยืนได้

ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของสมาชิกผู้ใช้น้ำของชุมชนในระดับที่เป็นทางการและไม่เป็น ทางการ โดยสมาชิกผู้ใช้น้ำมีส่วนร่วมในกิจกรรมการดูแลรักษาแหล่งน้ำ เช่น การร่วมขุดลอกตะกอนเหนือฝาย และคลองส่งน้ำ กำจัดวัชพืชและการซ่อมแซมรักษาตัวฝาย โดยเฉพาะในช่วงที่ขาดงบประมาณสนับสนุนจาก ภาครัฐ การมีส่วนร่วมดังกล่าวสะท้อนถึงการพึ่งพาตนเองและความเข้มแข็งของชุมชนในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมของสมาชิกผู้ใช้น้ำยังอยู่ในลักษณะของการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้ามากกว่าการมีส่วนร่วม เชิงวางแผนและตัดสินใจ สมาชิกส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ อย่างเป็นระบบ และยังคงมีทัศนคติรอคอยความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐเป็นหลัก ส่งผลให้การมีส่วนร่วม ในการกำหนดนโยบาย แผนงาน และกติกาการใช้น้ำร่วมกันยังมีค่อนข้างจำกัด ปัญหาการขาดความ ร่วมมือของสมาชิกบางส่วน เช่น การกักน้ำ ขโมยน้ำ หรือใช้น้ำเกินความจำเป็น ส่งผลให้เกิดความขัดแย้ง ระหว่างเกษตรกรต้นน้ำ กลางน้ำ และท้ายน้ำ กระทบต่อความเป็นธรรมในการกระจายน้ำ นอกจากนี้ กลไก การเรียนรู้ร่วมกันและการพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำ ทำให้ระบบการจัดการน้ำของ ชุมชนยังไม่สามารถพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนได้

จากผลการศึกษา สามารถนำไปสู่ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการบริหารจัดการน้ำของชุมชน โดยควร ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิกผู้ใช้น้ำในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน และการติดตามประเมินผล ควบคู่กับการพัฒนาความรู้ด้านการจัดการน้ำ การฟื้นฟูป่าต้นน้ำ การสร้างหรือ ปรับปรุงแหล่งกักเก็บน้ำ การสนับสนุนเชิงนโยบายและงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ระบบการ บริหารจัดการน้ำของชุมชนตำบลทุ่งปี มีความสอดคล้องกับวิถีเกษตรชุมชน และสามารถพัฒนาไปสู่ความ ยั่งยืนในระยะยาว

7. อภิปรายผล

7.1 เพื่อศึกษาปัญหาการใช้ในการเกษตรของเกษตรกรในตำบลทุ่งปี อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดชัยภูมิ

จากผลการศึกษาพบว่า ปัญหาการใช้ในการเกษตรของเกษตรกรในตำบลทุ่งปี ลักษณะเป็นปัญหาโครงสร้างและปัญหาด้านการบริหารจัดการ โดยมีสาเหตุสำคัญทั้งจากปัจจัยภายในและภายนอก ปัญหา น้ำมักไม่ได้เกิดจากปริมาณน้ำเพียงอย่างเดียว รายงานของ กรมชลประทาน (2560) ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาการขาดแคลนน้ำในภาคการเกษตร ไม่ได้เกิดจากปริมาณน้ำที่ไม่เพียงพอเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการกระจายน้ำที่ไม่ทั่วถึง การใช้น้ำเกินแผน และระบบชลประทานที่ยังไม่ครอบคลุมพื้นที่เพาะปลูก เกิดจากการจัดสรร การเข้าถึงการใช้ประโยชน์ที่ไม่เป็นธรรมและไม่มีประสิทธิภาพ ปัจจัยภายในที่สำคัญ ได้แก่ การขาดของ ตัวฝ่ายและคลองส่งน้ำ แหล่งน้ำที่มีอยู่เดิมและคลองส่งน้ำตื้นเขิน การขาดแหล่งกักเก็บน้ำที่เหมาะสม รวมถึง การขาดความรู้และความร่วมมือของสมาชิกผู้ใช้น้ำ ซึ่งส่งผลให้เกษตรกร โดยเฉพาะพื้นที่ท้ายน้ำประสบปัญหา การขาดแคลนน้ำมากที่สุด ชุมชนเกษตรกรที่พึ่งพาระบบเหมืองฝายดั้งเดิม หากขาดการบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่อง และขาดกลไกการจัดการร่วมจะนำไปสู่ความขัดแย้งและการใช้น้ำที่ไม่ทั่วถึง นอกจากนี้ ปัจจัย ภายนอก เช่น การบุกรุกลำน้ำแม่หวาง การท่องเที่ยวที่ขาดการจัดการขยะ และผลกระทบจากภาวะโลกร้อน ส่งผลซ้ำเติมสถานการณ์น้ำของชุมชน ทำให้ปริมาณน้ำไม่สอดคล้องกับฤดูกาล เกิดปัญหาน้ำท่วมและภัยแล้ง ในพื้นที่เดียวกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นความเปราะบางของระบบทรัพยากรน้ำในระดับชุมชนอย่างชัดเจน ทั้งนี้ ปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรของชุมชนตำบลทุ่งปี เกิดจากทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก การที่ระบบการบริหารจัดการน้ำของชุมชนยังขาดประสิทธิภาพ เนื่องจากการขาดความรู้ด้านวิชาการ และการ สนับสนุนจากภาครัฐ ซึ่งมีผลการศึกษาหลายงานที่พบว่า การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำโดยชุมชนจะประสบ ผลสำเร็จได้ จำเป็นต้องมีการเสริมสร้างศักยภาพของคณะกรรมการ และสมาชิกผู้ใช้น้ำควบคู่ไปกับการ สนับสนุนเชิงนโยบาย นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของสมาชิกผู้ใช้น้ำที่ยังคงจำกัดอยู่ในขั้นตอนปฏิบัติ สะท้อนให้ เห็นว่าชุมชนยังขาดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง หากสามารถพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วม ให้ครอบคลุมตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ และการติดตามประเมินผล จะช่วยเพิ่ม ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการน้ำและนำไปสู่ความยั่งยืนในระยะยาว

7.2 ศึกษากระบวนการบริหารจัดการน้ำของชุมชนตำบลทุ่งปี อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดชัยภูมิ

จากการศึกษากระบวนการบริหารจัดการน้ำของชุมชนตำบลทุ่งปี พบว่า ชุมชนมีระบบการจัดการน้ำที่ ยึดโยงกับวิถีชีวิตและการเกษตรเป็นฐานสำคัญ โดยอาศัยเหมืองฝายและโครงสร้างการส่งน้ำแบบดั้งเดิมเป็น กลไกหลักในการกระจายน้ำไปยังพื้นที่เกษตรกรรม ระบบเหมืองฝายดังกล่าวเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มี การพัฒนายาวนาน โดยมีลักษณะเป็นการสร้างฝายเพื่อทดแทนน้ำจากลำน้ำธรรมชาติ และเป็ยน้ำเข้าสู่ คลองส่งน้ำ หรือ “ลำเหมือง” เพื่อกระจายน้ำไปยังพื้นที่เพาะปลูก พระพงษ์ เภาแดง (2559) นอกจากนี้ การจัดการน้ำในระบบเหมืองฝายยังอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสำคัญ โดยมีการกำหนดกติกาการใช้น้ำ ร่วมกันอย่างเป็นธรรม ซึ่งสะท้อนถึงการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบชุมชนเป็นฐาน อย่างไรก็ตามจาก การศึกษาพบว่า การบริหารจัดการน้ำในระบบดังกล่าว ยังขาดประสิทธิภาพในหลายด้าน ทั้งด้านโครงสร้าง พื้นฐาน การวางแผน และองค์ความรู้ทางวิชาการ โดยเฉพาะคณะกรรมการบริหารเหมืองฝายและสมาชิกผู้ใ้ น้ำ ซึ่งส่วนใหญ่ยังคงอาศัยประสบการณ์และขนบธรรมเนียมเดิมเป็นหลัก อีกทั้งชุมชนยังพึ่งพาความช่วยเหลือ จากหน่วยงานรัฐเป็นสำคัญ ขณะที่การสนับสนุนเชิงนโยบายจากองค์การบริหารส่วนตำบลยังมีจำกัด ส่งผลให้ การแก้ไขปัญหาเป็นไปในลักษณะเฉพาะหน้า และไม่สามารถแก้ไขปัญหายั่งยืน โครงสร้างอย่างยั่งยืน ดังนั้น จึงควรมีการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการน้ำโดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนควบคู่กับการปรับปรุง

โครงสร้างพื้นฐาน และบูรณาการองค์ความรู้สมัยใหม่ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความยั่งยืนของระบบในระยะยาว

7.3 ศึกษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกผู้ใช้น้ำในการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำและภัยแล้ง เพื่อนำเสนอแนะในการบริหารจัดการน้ำที่พัฒนาสู่การสร้างระบบการจัดการทั้งระบบให้สอดคล้อง เหมาะสมกับวิถีเกษตรชุมชน และสภาพเศรษฐกิจท้องถิ่นได้

ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมของสมาชิกผู้ใช้น้ำในชุมชนตำบลทุ่งปี มีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำและภัยแล้ง โดยเฉพาะในระดับการปฏิบัติการ สมาชิกผู้ใช้น้ำมีส่วนร่วมในกิจกรรมการดูแลรักษาแหล่งน้ำ เช่น การร่วมแรงกันขุดลอกตะกอนเหนือฝายและคลองส่งน้ำ การกำจัดวัชพืช และการซ่อมแซมฝาย ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมในลักษณะการช่วยเหลือเกื้อกูลและการพึ่งพาตนเองของชุมชน สอดคล้องกับวิถีการจัดการน้ำแบบเหมืองฝายที่อาศัยความร่วมมือ และความสามัคคีของคนในชุมชนเป็นพื้นฐาน การมีส่วนร่วมดังกล่าวจำกัดอยู่ในลักษณะของการแก้ไขเฉพาะหน้ามากกว่าการมีส่วนร่วมในเชิงวางแผน การตัดสินใจ และการกำหนดทิศทางการใช้น้ำร่วมกันในระยะยาว สมาชิกผู้ใช้น้ำส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้การมีส่วนร่วมในระดับนโยบายและการกำหนดทิศทางการจัดการน้ำของชุมชนยังไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร นอกจากนี้ยังพบว่า ทิศนคติของสมาชิกบางส่วนที่ยังคงรอคอยความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาศักยภาพการจัดการน้ำด้วยตนเองของชุมชน การขาดกลไกการเรียนรู้ร่วมกัน และศักยภาพของคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำเหมืองฝายนาทราย ทำให้การมีส่วนร่วมของสมาชิกผู้ใช้น้ำยังไม่สามารถยกระดับไปสู่การจัดการน้ำทั้งระบบได้อย่างแท้จริง ปัญหาการกักน้ำ การใช้น้ำเกินความจำเป็น และความขัดแย้งระหว่างเกษตรกร ต้นน้ำ กลางน้ำ และท้ายน้ำ สะท้อนให้เห็นถึงการขาดกระบวนการมีส่วนร่วมที่เป็นธรรม

นอกจากนี้ยังพบว่า ทิศนคติ การพัฒนาการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรของชุมชนตำบลทุ่งปี ให้ความสำคัญจำเป็นต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิกผู้ใช้น้ำในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ และร่วมติดตามประเมินผล ควบคู่กับการเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรน้ำ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน และการพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำ

ทั้งนี้การบริหารจัดการน้ำที่สอดคล้องกับวิถีเกษตรชุมชน ควรมุ่งพัฒนาไปสู่ระบบการจัดการน้ำทั้งระบบ (Integrated Water Management) ที่เชื่อมโยงมิติด้านทรัพยากรธรรมชาติ สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของชุมชนเข้าด้วยกัน โดยอาศัยความร่วมมือของสมาชิกผู้ใช้น้ำเป็นฐานสำคัญ ร่วมกับการสนับสนุนเชิงนโยบาย งบประมาณ และองค์ความรู้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการน้ำได้อย่างเป็นธรรม มีประสิทธิภาพ และยั่งยืนในระยะยาว ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาพลังคน และพลังแห่งการเรียนรู้ การพัฒนาพลังคนเพื่อให้คนในชุมชนมีคุณภาพ มีคุณธรรม และคนในชุมชนมีความสุข โดยต้องให้ความสำคัญกับการศึกษาลักษณะพลังแห่งการเรียนรู้ ส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีทักษะและกระบวนการในการคิด การวิเคราะห์และการแก้ปัญหา และนำความรู้มาใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการน้ำสู่ความสมดุล พอเพียงและยั่งยืน (ฐกร กาญจน์จิรเดช, มยุรี รัตนเสริมพงศ์ และ สมบูรณ์ สุขสำราญ, 2561)

8. สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

8.1 สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรของชุมชนตำบลทุ่งปี อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาการใช้น้ำในการเกษตร ระบบการบริหารจัดการน้ำของชุมชน และการมีส่วนร่วม

ร่วมของสมาชิกผู้ใช้น้ำ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการน้ำที่สอดคล้องกับวิถีเกษตร ชุมชนอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า ปัญหาการขาดแคลนน้ำของชุมชนตำบลทุ่งปีเป็นปัญหาเชิง โครงสร้าง และเชิงระบบ ซึ่งเกิดจากความเชื่อมโยงระหว่างทรัพยากรน้ำ ระบบการบริหารจัดการ และระดับ การมีส่วนร่วมของผู้ใช้น้ำ

ผลการศึกษาด้านปัญหาการใช้น้ำในการเกษตรพบว่า เกษตรกรในตำบลทุ่งปีประสบปัญหาการขาด แคลนน้ำอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้ง สาเหตุสำคัญไม่ได้เกิดจากปริมาณน้ำเพียงอย่างเดียว แต่เกิด จากการจัดการทรัพยากรน้ำที่ไม่มีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านโครงสร้างทางกายภาพ เช่น ฝายและคลองส่งน้ำที่ ตื้นเขินและชำรุด การขาดแหล่งกักเก็บน้ำ รวมถึงการจัดสรรน้ำที่ไม่เป็นธรรมระหว่างพื้นที่ต้นน้ำ กลางน้ำ และท้ายน้ำ ปัจจัยภายนอก เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การบุกรุกลำน้ำ การทิ้งขยะ และการใช้น้ำ เกินความจำเป็นจากภาคส่วนอื่น ล้วนส่งผลซ้ำเติมให้ปัญหาการใช้น้ำของเกษตรกรมีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ผลการวิจัยในประเด็นนี้สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการ (Integrated Water Resources Management: IWRM) ที่มองว่า ปัญหาน้ำเป็นผลจากปฏิสัมพันธ์ของทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และผู้มีส่วนได้เสียในระบบลุ่มน้ำเดียวกัน

ในด้านระบบการบริหารจัดการน้ำของชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนตำบลทุ่งปีใช้ระบบเหมืองฝาย ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีบทบาทสำคัญในการจัดสรรน้ำเพื่อการเกษตร ระบบดังกล่าวมีความยืดหยุ่นและ สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน อย่างไรก็ตามระบบการบริหารจัดการน้ำยังขาดประสิทธิภาพในเชิง การวางแผน การบำรุงรักษา และองค์ความรู้ด้านวิชาการ คณะกรรมการบริหารจัดการน้ำและสมาชิกผู้ใช้น้ำ ส่วนใหญ่ยังอาศัยประสบการณ์และขนบธรรมเนียมดั้งเดิมเป็นหลัก ขณะที่การสนับสนุนเชิงนโยบายและ งบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐและองค์การบริหารส่วนตำบลยังมีข้อจำกัด ส่งผลให้การจัดการน้ำเป็นไปใน ลักษณะการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ไม่สามารถพัฒนาไปสู่การจัดการเชิงโครงสร้างและเชิงป้องกันได้อย่าง ยั่งยืน

สำหรับการมีส่วนร่วมของสมาชิกผู้ใช้น้ำ ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนยังอยู่ในระดับการ ปฏิบัติเป็นหลัก เช่น การร่วมแรงกันขุดลอกตะกอน กำจัดวัชพืช และซ่อมแซมฝาย ซึ่งสะท้อนถึงความเข้มแข็ง และการพึ่งพาตนเองของชุมชนในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมดังกล่าวยังไม่ครอบคลุมในระดับการ วางแผน การตัดสินใจ และการกำหนดกติกาการใช้น้ำร่วมกัน สมาชิกส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจด้าน การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างเป็นระบบ และยังมีทัศนคติพึ่งพาการช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ ส่งผลให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในการใช้น้ำระหว่างเกษตรกรในพื้นที่ต้นน้ำ กลางน้ำ และท้ายน้ำอย่างต่อเนื่อง

โดยสรุป ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ปัญหาการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรของชุมชนตำบลทุ่งปี เป็นปัญหาที่มีความซับซ้อนและเชื่อมโยงกันทั้งระบบ การแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องพัฒนาการบริหาร จัดการน้ำในมุมมองแบบบูรณาการ โดยเชื่อมโยงมิติด้านทรัพยากรธรรมชาติ โครงสร้างการบริหารจัดการ และ การมีส่วนร่วมของชุมชนเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ

8.2 ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรของชุมชนตำบลทุ่งปีในครั้งนี้ ผู้วิจัยมี ข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรของชุมชนตำบลทุ่งปี เชิงนโยบายและการบริหาร จัดการ เชิงการพัฒนาศักยภาพชุมชน เชิงโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งแวดล้อม และการวิจัยครั้งต่อไป ตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

8.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการบริหารจัดการ

1) หน่วยงานภาครัฐ และองค์การบริหารส่วนตำบล ควรกำหนดนโยบายและแผนการบริหารจัดการน้ำในระดับชุมชนอย่างชัดเจน โดยสนับสนุนงบประมาณในการซ่อมแซมและบำรุงรักษาฝาย คลองส่งน้ำ และแหล่งกักเก็บน้ำอย่างต่อเนื่อง

2) ควรส่งเสริมการบูรณาการจัดการน้ำทั้งระบบตั้งแต่ ต้นน้ำ กลางน้ำ และท้ายน้ำ เพื่อลดความขัดแย้งในการใช้น้ำและเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดสรรน้ำอย่างเป็นธรรม

8.2.2 ข้อเสนอแนะเชิงการพัฒนาศักยภาพชุมชน

1) ควรจัดอบรม และถ่ายทอดความรู้ด้านการบริหารจัดการน้ำ การใช้น้ำอย่างประหยัด การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศให้แก่คณะกรรมการบริหารเหมืองฝาย และสมาชิกผู้ใช้น้ำ

2) ควรส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน และการติดตามประเมินผล เพื่อสร้างความเป็นเจ้าของทรัพยากรน้ำร่วมกัน

8.2.3 ข้อเสนอแนะเชิงโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งแวดล้อม

1) ควรสร้างแหล่งกักเก็บน้ำเพิ่ม และพัฒนาพื้นที่พุ่มน้ำแหล่งกักเก็บน้ำที่มีอยู่ เช่น อ่างเก็บน้ำฝายชะลอน้ำ และแหล่งน้ำตามธรรมชาติ เพื่อเพิ่มปริมาณน้ำสำรองในช่วงฤดูแล้ง

2) ควรส่งเสริมอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ และการฟื้นฟูระบบนิเวศลุ่มน้ำ เพื่อเพิ่มความสามารถในการอุ้มน้ำของดิน รวมทั้งลดปัญหาน้ำท่วมและภัยแล้งในระยะยาว

8.2.4 ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาการบริหารจัดการน้ำในระดับลุ่มน้ำแม่ข่ายทั้งระบบ เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างชุมชน ต้นน้ำ กลางน้ำ และท้ายน้ำ

2) ควรมีการศึกษารูปแบบการจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วมของชุมชนอื่น ๆ ที่ประสบผลสำเร็จ เพื่อนำมาเปรียบเทียบและประยุกต์ใช้กับบริบทของชุมชนตำบลทุ่งปี

3) ควรศึกษาเชิงปริมาณเกี่ยวกับปริมาณน้ำ ความต้องการใช้น้ำ และประสิทธิภาพของระบบส่งน้ำ เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผนบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ

เอกสารอ้างอิง

- กฤษติ สุนันตา และ วินิจ ผาเจริญ. (2568). การพัฒนารูปแบบการใช้ประโยชน์และการจัดการน้ำเพื่อการเกษตร อย่างยั่งยืนกรณีศึกษาชุมชนบ้านหนองบัว ตำบลเชิงดอยอำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์*, 2(2), 17-32.
- กรมชลประทาน. (2560). *รายงานสถานการณ์น้ำเพื่อการเกษตร*. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- ฉลวย ชัยสุจินดา. (2566). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรอย่างยั่งยืนในเขตตำบลตะเคียน อำเภอร่อนฉิม จังหวัดสงขลา*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช].
- ซัชชัย ปะมาคะเต. (2558). การบริหารทรัพยากรน้ำในท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม: รูปแบบหนึ่งของการบริหารกิจการสาธารณะ [Participatory local water resource management: A model of public affairs management]. *วารสารการบริหารท้องถิ่น*, 8(2), 23-38

- ฐกร กาญจน์จิระเดช, มยุรี รัตนเสริมพงศ์ และสมบูรณ์ สุขสำราญ. (2561). รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนของจังหวัดอุทัยธานี ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 4(2), 537-552
- ฐิตวัฒน์ ว่องวรรณกุล. (2567). การบริหารจัดการน้ำของชุมชนเพื่อการเกษตรโดยใช้ภูมิปัญญาล้านนา. *วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่*, 4(8), 383-398
- ณัญญาณี บุญทองคำ. (2559). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรในลุ่มน้ำป่าสัก จังหวัดเพชรบูรณ์* [ดุชนิพนธ์ปริญญาดุชนิพนธ์บัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].
- นฤมล พงษ์ไทย. (2564). ปัญหาการใช้น้ำเพื่อการเกษตรในประเทศไทย. *วารสารเกษตรศาสตร์* 15(1), 23-35.
- พรพิไล เลิศวิชา และคณะ. (2552). *เหมืองฝาย: จัดการน้ำ จัดการคน บนพื้นฐานภูมิศาสตร์ และวัฒนธรรม*. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- พระพงษ์ เงามแดง. (2559). *แนวทางการพัฒนาการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรของกลุ่มเหมืองฝาย ตำบลโหล่งขอด อำเภอพร้าวกง จังหวัดเชียงใหม่* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่].
- พันธุ์ทิพย์ นวานุช, บุครินทร์ ไหมรุ่งโรจน์, พัทธนันท์ สิริโชคตามณี, และพงศพล มหาวัจน์. (2565). การบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรโดยชุมชน. *วารสารวิชาการวิทยาลัยสันตพล*, 4(2), 182-190.
- ยศสรล ศรีสุข, อรทัย มิ่งอิพล, วิภา นิลงค์, กอบลาภ อารีศรีสม, และภาวิณี อารีศรีสม. (2568). การมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อศึกษาสถานการณ์ด้านทรัพยากรน้ำภาคการเกษตรกรรมลุ่มน้ำห้วยตอง อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์*, 4(2), 110-133.
- รัตนชาติ ทองดี. (2567). *ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการสู่ความยั่งยืนในระดับพื้นที่กรณีศึกษา: การบริหารจัดการน้ำขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองฝ้าย อำเภอเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- วรชัย ทองคำฟู, วิภา นิลงค์, พุฒิสรรค์ เครือคำ, และสนธิ ลิทธิ. (2568). ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากร การเกษตรโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำ ตำบลเทพเสด็จ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารภูมิเวศพัฒนายั่งยืน*, 4(2), 1-16.
- วีระกิตต์ เอกอัครวิจิตร, สุนทร ธนศิลป์พิชิต, และไพฑูรย์ มาเมือง. (2024). รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการส่งเสริมให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง. *วารสารภักดีชุมพลปริทรรศน์*, 2(2), 39-49.
- สุริย์รัตน์ พูลเจริญศิลป์. (2564). *การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรของสมาชิกผู้ใช้น้ำตำบลทับผึ้ง อำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย* [สารนิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิตมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมชาตินิพนธ์].
- สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ. (2565). *แผนบริหารจัดการน้ำของประเทศ*. สำนักนายกรัฐมนตรี.
- อัมพิกา อ่ำลอย. (2568). ระบบเหมืองฝายเมืองคอง: ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการจัดการน้ำอย่างยั่งยืนของชุมชนเกษตรกรรมในแอ่งที่ราบ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์*, 2(1), 17-30
- อำพล ปุญญา. (2560). *รูปแบบการบริหารจัดการน้ำตามหลักพุทธวิธีของจังหวัดพิจิตร*. [ดุชนิพนธ์ปริญญาดุชนิพนธ์บัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].

ปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ
โรงพยาบาลสินแพทย์ รามอินทรา
Factors affecting the morale of professional nurses at
Sinphaet Ramintra Hospital

หทัยรัตน์ นุกุลวงศ์^{*1} ปกรณ์ ปรีชาภรณ์²

Hathairat Nukulwong^{*1}, Pakorn Prechaporn²

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก

Faculty of Liberal Arts, Krirk University

Email: hathairatnukulwong@gmail.com

Received 18 August 2025

Revised 2 April 2026

Accepted 6 May 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลสินแพทย์ รามอินทรา และเปรียบเทียบปัจจัยดังกล่าวจำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล กลุ่มตัวอย่าง คือ พยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลสินแพทย์ รามอินทรา ซึ่งเลือกโดยวิธีสุ่มตัวอย่างตามความสะดวก เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.67 – 1.00 และมีค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคเท่ากับ 0.91 สถิติที่ใช้ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลสินแพทย์ รามอินทรา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($M = 4.01$, $SD = 0.215$) และผลการเปรียบเทียบพบว่า พยาบาลวิชาชีพที่มีลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส และรายได้ต่อเดือนแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ข้อเสนอแนะจากการวิจัย ผู้บริหารโรงพยาบาลควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคลากรในการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ และเป้าหมาย ตลอดจนการเปิดโอกาสให้ร่วมตัดสินใจและแสดงความคิดเห็นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับองค์กร ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการยกระดับขวัญและกำลังใจของบุคลากร นอกจากนี้ ควรส่งเสริมเรื่องความมั่นคงปลอดภัยในการทำงาน และสร้างความสัมพันธ์อันดีภายในองค์กรให้มีความจริงใจและร่วมมือช่วยเหลือกันในงานต่าง ๆ ของโรงพยาบาล

คำสำคัญ: ขวัญกำลังใจในการทำงาน, แรงจูงใจในการทำงาน, ปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญกำลังใจ, พยาบาลวิชาชีพ, โรงพยาบาลสินแพทย์

Abstract

This research aimed to study the factors affecting the morale of professional nurses at Synphaet Ramintra Hospital and to compare the factors influencing the work morale of professional nurses at Synphaet Ramintra Hospital with different personal characteristics. The sample group consisted of professional nurses working at Synphaet Ramintra Hospital. The samples were selected using the convenience sampling method. The research instrument was a questionnaire using a five-point rating scale. The content validity of the questionnaire was examined using the Index of Item Objective Congruence (IOC) based on the opinions of experts, with IOC values ranging from 0.67 to 1.00, which were higher than the acceptable criterion of 0.50. The reliability of the questionnaire was analyzed using the Cronbach's Alpha Coefficient, yielding a reliability value of 0.91. The statistics used for data analysis included percentage, mean, standard deviation, t-test, and One-way ANOVA. The research results revealed that the overall level of factors affecting the work morale of professional nurses at Synphaet Ramintra Hospital was at a high level ($M = 4.01$, $SD = 0.215$). When comparing the opinions of respondents with different personal characteristics, including gender, age, marital status, and monthly income, it was found that professional nurses with different personal characteristics had no significant differences in their opinions regarding the factors affecting their work morale. The recommendations from this study suggest that the administrators of Synphaet Ramintra Hospital should promote staff participation in planning, setting objectives and goals, decision-making, and expressing opinions related to organizational work, as these practices can enhance staff morale. Additionally, the hospital should promote job security for nurses and encourage positive interpersonal relationships among personnel, including sincerity, cooperation, and mutual assistance in various organizational activities.

Keywords: Work Morale, Work Motivation, Factors Affecting Morale, Professional Nurses, Siphnet Hospital.

1. บทนำ

แนวคิดเรื่องการทำงานที่มีประสิทธิภาพนั้น ไม่ได้เกิดขึ้นจากทักษะหรือความสามารถของบุคลากรเพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องอาศัยปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แรงจูงใจและขวัญ กำลังใจในการทำงานซึ่งเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้พนักงานสามารถปฏิบัติงานได้อย่างเต็ม

ศักยภาพ มีความสุขในการทำงาน และพร้อมที่จะทุ่มเทเพื่อความสำเร็จขององค์กรในระยะยาว (Robbins & Judge, 2017; Luthans, 2011)

แรงจูงใจนั้นสามารถแบ่งออกเป็นสองประเภทหลัก ได้แก่ แรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) และแรงจูงใจภายนอก (Extrinsic Motivation) ซึ่งต่างมีบทบาทเกื้อหนุนกันอย่างใกล้ชิด แรงจูงใจภายใน หมายถึง พลังที่เกิดขึ้นจากตัวพนักงานเอง เช่น ความพึงพอใจในอาชีพ ความรู้สึกภาคภูมิใจในบทบาทหน้าที่ของตน ความรู้สึกว่าคุณค่า ได้รับการยอมรับ และมีส่วนร่วมที่สำคัญต่อองค์กร ตลอดจนความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีความสามารถที่สูงขึ้น (Ryan & Deci, 2000) ซึ่งแรงจูงใจภายในเหล่านี้ ล้วนส่งผลให้พนักงานมีทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน รู้สึกผูกพันกับองค์กร และพร้อมเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อความก้าวหน้าในสายอาชีพ

ในขณะที่แรงจูงใจภายนอกนั้น เกิดจากสิ่งเร้าหรือการสนับสนุนจากองค์กร เช่น ค่าตอบแทน โบนัส และสวัสดิการที่เหมาะสม การได้รับการยอมรับจากผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน การได้รับคำชื่นชมในที่สาธารณะ ตลอดจนโอกาสในการเติบโตและเลื่อนตำแหน่งอย่างเป็นธรรม สิ่งเหล่านี้ช่วยกระตุ้นให้พนักงานมีพลังในการทำงาน และสร้างแรงบันดาลใจในการพัฒนาตนเอง (Herzberg, Mausner, & Snyderman, 1959; Robbins & Judge, 2017) นอกจากนี้ สภาพแวดล้อมในการทำงานก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ไม่อาจมองข้าม บรรยากาศการทำงานที่เอื้อต่อการปฏิบัติงาน ความปลอดภัย ความสะดวกสบาย ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อนร่วมงาน การร่วมมือกันอย่างสร้างสรรค์ รวมถึงการได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร เช่น การรับฟังความคิดเห็น การให้คำปรึกษา และการช่วยเหลือเมื่อประสบปัญหา ล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อแรงจูงใจและขวัญกำลังใจของบุคลากรในองค์กร (Robbins & Judge, 2017; Luthans, 2011) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Herzberg (1959) ที่ระบุว่า สภาพแวดล้อมในการทำงาน ค่าตอบแทน และความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานเป็นปัจจัยค้ำจุน (Hygiene Factors) ที่ช่วยลดความไม่พึงพอใจในการทำงาน และทำให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ขวัญกำลังใจในการทำงานของพยาบาลถือเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่ง ไม่เพียงแต่ส่งผลต่อความพึงพอใจและความสุขในการทำงานของบุคลากรเท่านั้น แต่ยังส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานและคุณภาพของการดูแลผู้ป่วยด้วย (Aiken et al., 2012) พยาบาลที่มีขวัญกำลังใจสูงมักมีความกระตือรือร้นในการทำงาน สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความคิดสร้างสรรค์ และสามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้ดี ในทางตรงกันข้ามหากพยาบาลขาดขวัญกำลังใจในการทำงาน อาจนำไปสู่ความเครียด ความเหนื่อยล้า และภาวะหมดไฟในการทำงาน (Burnout) ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพการบริการและความปลอดภัยของผู้ป่วย (Maslach & Leiter, 1997)

ในบริบทของงานพยาบาล ขวัญกำลังใจมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากพยาบาลต้องปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและสุขภาพของผู้ป่วยโดยตรง เช่น การเฝ้าระวังอาการ การให้ยา การติดตามผลการรักษา และการประสานงานกับทีมสหสาขาวิชาชีพ (World Health Organization, 2020) นอกจากนี้ พยาบาลยังมีความสำคัญในการให้คำแนะนำแก่ผู้ป่วยและครอบครัว เพื่อส่งเสริมการดูแลสุขภาพและการฟื้นฟูสภาพของผู้ป่วยอย่างเหมาะสม

งานวิจัยหลายชิ้นพบว่า สภาพแวดล้อมในการทำงานที่ดีและการสนับสนุนจากผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับขวัญกำลังใจและความพึงพอใจในการทำงานของพยาบาลอย่างมีนัยสำคัญ ตัวอย่างเช่น Laschinger et al. (2001) พบว่า การเสริมสร้างพลังอำนาจในการทำงาน (Structural Empowerment) เช่น การได้รับข้อมูลเพียงพอ การมีโอกาสในการตัดสินใจ และการได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร สามารถช่วยเพิ่มแรงจูงใจและความผูกพันต่อองค์กรของพยาบาลได้อย่างมีนัยสำคัญ ขณะที่ Shields and Ward (2001) พบว่า ปัจจัยด้านค่าตอบแทน โอกาสก้าวหน้าในอาชีพ และสภาพแวดล้อมในการทำงาน มีผลต่อความตั้งใจคงอยู่ในวิชาชีพของพยาบาล

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยด้านแรงจูงใจ สภาพแวดล้อมในการทำงาน การสนับสนุนจากผู้บริหาร และโอกาสในการพัฒนาอาชีพ ล้วนมีความสัมพันธ์กับขวัญกำลังใจและประสิทธิภาพในการทำงานของพยาบาล ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงเห็นถึงความสำคัญของขวัญกำลังใจในการทำงาน และมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลสินแพทย์ รามอินทรา เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารทรัพยากรบุคคล และปรับปรุงสภาพแวดล้อมในการทำงานของพยาบาลให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

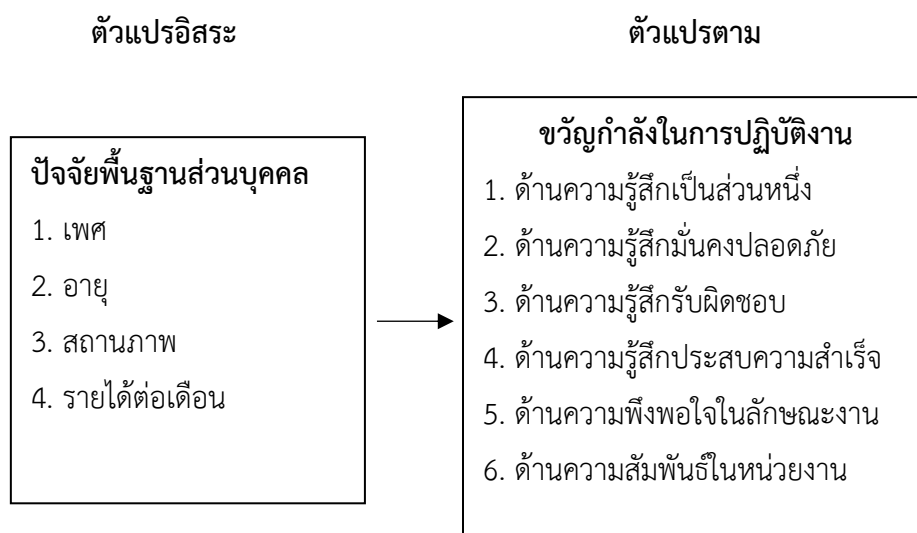
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลสินแพทย์ รามอินทรา

2.2 เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพโรงพยาบาลสินแพทย์ รามอินทรา จำแนกตามปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลสินแพทย์ รามอินทรา มีกรอบแนวคิดดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. ทบทวนวรรณกรรม

4.1 แนวคิดเกี่ยวกับขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน

คำว่า ขวัญและกำลังใจ (Morale) เป็นแนวคิดที่สำคัญในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ เนื่องจากมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในการทำงาน ความผูกพันต่อองค์กร และประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากร (Robbins & Judge, 2017) โดยคำว่า Morale ตามพจนานุกรมอังกฤษ – ไทย หมายถึง “ขวัญและกำลังใจ” ซึ่งสะท้อนถึงสภาพจิตใจ ความเชื่อมั่น และความกระตือรือร้นของบุคคลในการปฏิบัติงาน (A Concise English–Thai Dictionary, 2549 อ้างใน นุชลี โพธิวรกร, 2549) พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายของคำว่า ขวัญ หมายถึง สิ่งที่ไม่มีตัวตนซึ่งเชื่อว่ามีอยู่ประจำชีวิตของบุคคล หากขวัญอยู่กับตัวจะทำให้เกิดความรู้สึกมั่นคงและเป็นสิริมงคล แต่หากเกิดความตกใจหรือเสียขวัญ อาจทำให้เกิดความไม่มั่นคงทางจิตใจ ส่วนคำว่า กำลังใจ หมายถึง สภาพของจิตใจที่มีความเชื่อมั่น มีความกระตือรือร้น และพร้อมเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ เมื่อพิจารณาในบริบทของการทำงาน ขวัญและกำลังใจในการทำงาน หมายถึง สภาพทางจิตใจของผู้ปฏิบัติงานที่เกิดจากความรู้สึก ความคิด และทัศนคติที่ได้รับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อมในการทำงาน เช่น นโยบายองค์กร ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร และการสนับสนุนจากผู้บริหาร ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมการทำงานและประสิทธิภาพของบุคลากรโดยตรง (Armstrong & Taylor, 2020)

งานวิจัยในช่วงหลายปีที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่า ขวัญกำลังใจในการทำงานของบุคลากรมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับประสิทธิภาพในการทำงาน ความพึงพอใจในงาน และความผูกพันต่อองค์กร (Saks, 2019) โดยเฉพาะในวิชาชีพพยาบาล ซึ่งเป็นงานที่มีความกดดันสูงและต้องรับผิดชอบต่อชีวิตของผู้ป่วย การมีขวัญกำลังใจที่ดีจะช่วยให้พยาบาลสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดความเครียด และเพิ่มคุณภาพการดูแลผู้ป่วย (Aiken et al., 2018)

4.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน

4.2.1 ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของ Maslow

Maslow (1943) อธิบายว่ามนุษย์มีความต้องการเป็นลำดับขั้น ตั้งแต่ความต้องการขั้นพื้นฐานไปจนถึงการพัฒนาศักยภาพของตนเอง ได้แก่ 1) ความต้องการทางกายภาพ 2) ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย 3) ความต้องการความรักและการยอมรับ 4) ความต้องการได้รับการยกย่อง และ 5) ความต้องการพัฒนาศักยภาพของตนเอง แนวคิดดังกล่าวสามารถนำมาใช้ในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ เพื่อสร้างแรงจูงใจและขวัญกำลังใจให้กับบุคลากร โดยองค์กรควรตอบสนองความต้องการของบุคลากรในแต่ละระดับอย่างเหมาะสม (Armstrong & Taylor, 2020) งานวิจัยของ Alshmemri, Shahwan-Akl, และ Maude (2017) พบว่า แนวคิดของ Maslow สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับวิชาชีพพยาบาลได้ โดยการตอบสนองความต้องการพื้นฐาน เช่น ความปลอดภัยในการทำงาน ความมั่นคงในอาชีพ และการได้รับการยอมรับจากองค์กร จะช่วยเพิ่มแรงจูงใจและขวัญกำลังใจของพยาบาลได้อย่างมีนัยสำคัญ

4.2.2 ทฤษฎีสองปัจจัยของ Herzberg

Herzberg (1959) เสนอ Two-Factor Theory ซึ่งแบ่งปัจจัยที่มีผลต่อแรงจูงใจในการทำงานออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ปัจจัยค้ำจุน (Hygiene Factors) เช่น เงินเดือน สวัสดิการ สภาพแวดล้อมในการทำงาน และความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน หากปัจจัยเหล่านี้ไม่เหมาะสม จะก่อให้เกิดความไม่พึงพอใจในการทำงาน และปัจจัยจูงใจ (Motivators) เช่น ความสำเร็จในการทำงาน การได้รับการยอมรับ ความรับผิดชอบ และความก้าวหน้าในอาชีพ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ช่วยกระตุ้นให้บุคลากรเกิดความพึงพอใจและแรงจูงใจในการทำงาน งานวิจัยของ Alrawahi et al. (2020) พบว่า ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา และโอกาสก้าวหน้าในอาชีพ มีความสัมพันธ์กับระดับขวัญกำลังใจและความพึงพอใจในการทำงานของพยาบาลอย่างมีนัยสำคัญ

4.2.3 ทฤษฎี X และทฤษฎี Y ของ McGregor

McGregor (1960) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ในการทำงาน โดยแบ่งออกเป็น 2 แนวคิด ได้แก่ ทฤษฎี X มองว่า มนุษย์ไม่ชอบการทำงาน ต้องมีการควบคุมและสั่งการอย่างใกล้ชิด และทฤษฎี Y มองว่า มนุษย์สามารถรับผิดชอบงานได้ มีความคิดสร้างสรรค์ และต้องการมีส่วนร่วมในการทำงาน แนวคิดดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า การบริหารแบบเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ จะช่วยเพิ่มแรงจูงใจและขวัญกำลังใจในการทำงาน (Robbins & Judge, 2017) งานวิจัยของ Boamah et al. (2018) พบว่า ภาวะผู้นำที่เปิดโอกาสให้พยาบาลมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ส่งผลให้พยาบาลมีความพึงพอใจในงาน และมีขวัญกำลังใจในการทำงานสูงขึ้น

4.2.4 ทฤษฎีความคาดหวังของ Vroom

Vroom (1964) เสนอ Expectancy Theory ซึ่งอธิบายว่า แรงจูงใจในการทำงานของบุคคลขึ้นอยู่กับ 3 ปัจจัย ได้แก่ 1) Expectancy ความเชื่อว่าความพยายามจะนำไปสู่ผลการทำงานที่ดี 2) Instrumentality ความเชื่อว่าผลการทำงานที่ดีจะนำไปสู่รางวัล และ 3) Valence คุณค่าที่บุคคลให้กับ

รางวัลนั้น งานวิจัยของ Putra et al. (2019) พบว่า การรับรู้ถึงความยุติธรรมของรางวัล และผลตอบแทนในองค์กร มีผลต่อแรงจูงใจและขวัญกำลังใจของบุคลากรทางการพยาบาลอย่างมีนัยสำคัญ

5. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลสินแพทย์ รามอินทรา และเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพตามลักษณะส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน เช่น เพศ อายุ สถานภาพสมรส และรายได้ต่อเดือน

5.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาเป็นพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลสินแพทย์ รามอินทรา จำนวน 174 คน เป็นชายจำนวน 10 คน หญิงจำนวน 164 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คำนวณขนาดตัวอย่างโดยใช้สูตรของ เครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ได้ขนาดตัวอย่างจำนวน 136 คน โดยเป็น เพศชาย จำนวน 10 คน และเพศหญิง จำนวน 126 คน

5.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการหาคุณภาพของเครื่องมือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นคำถามเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส และรายได้ต่อเดือน จำนวน 4 ข้อ ลักษณะคำถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับ ปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ จำนวน 25 ข้อ แบ่งออกเป็น 5 ด้าน คือ 1) รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร 2) รู้สึกมั่นคงปลอดภัยในการทำงาน 3) รู้สึกรับผิดชอบต่อนหน้าที่การทำงาน 4) รู้สึกประสบความสำเร็จในการทำงาน และ 5) ความพึงพอใจในลักษณะงาน

5.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

5.3.1 ผู้ศึกษาได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยนำแบบสอบถามไปแจกให้กับพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลสินแพทย์ รามอินทรา ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย พร้อมทั้งอธิบายวัตถุประสงค์ของการวิจัย และวิธีการตอบแบบสอบถามให้ผู้ตอบเข้าใจอย่างชัดเจน

5.3.2 ผู้ตอบแบบสอบถามทำการตอบแบบสอบถามโดยสมัครใจ และผู้วิจัยได้ตรวจสอบความครบถ้วนของแบบสอบถามก่อนนำไปดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล

5.3.3 ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูล จากนั้นนำข้อมูลไปบันทึกลงในโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ เพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

5.3.4 จริยธรรมในการวิจัย ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้คำนึงถึงจริยธรรมในการวิจัยในมนุษย์ โดยได้แจ้งวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้ผู้ตอบแบบสอบถามทราบอย่างชัดเจนก่อนการเก็บข้อมูล และผู้ตอบแบบสอบถามสามารถตัดสินใจเข้าร่วมหรือปฏิเสธการตอบแบบสอบถามได้โดยสมัครใจ ข้อมูลที่ได้รับ

จากการตอบแบบสอบถามจะถูกเก็บรักษาเป็นความลับ และนำเสนอผลการวิจัยในภาพรวมเท่านั้น โดยไม่มีการเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ทั้งนี้ ข้อมูลที่ได้จะนำไปใช้เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา และการวิจัยเท่านั้น

5.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

5.4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส และรายได้ต่อเดือน ซึ่งเป็นข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ 1 โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

5.4.2 การวิเคราะห์ระดับขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ จากแบบสอบถามตอนที่ 2 โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) และแปลผลระดับความคิดเห็นตามเกณฑ์ค่าเฉลี่ยที่กำหนดไว้

5.4.3 การเปรียบเทียบระดับขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานจำแนกตามเพศ ใช้สถิติการทดสอบค่าที่แบบอิสระต่อกัน (Independent Samples t-test) เพื่อทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระหว่างสองกลุ่มตัวอย่าง

5.4.4 การเปรียบเทียบระดับขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานจำแนกตามอายุ สถานภาพสมรส และรายได้ต่อเดือน ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way Analysis of Variance: One-way ANOVA) เพื่อทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่มตัวอย่างมากกว่าสองกลุ่ม

5.5.5 ในการทดสอบสมมติฐานทางสถิติ ผู้วิจัยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

6. ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	10	7.40
หญิง	126	92.60
อายุ		
น้อยกว่า 25 ปี	19	14.00
25 – 35 ปี	32	23.50
36 – 45 ปี	51	37.50
มากกว่า 45 ปีขึ้นไป	34	25.00

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
สถานภาพสมรส		
โสด	42	16.91
สมรส	80	81.62
หม้าย / หย่าร้าง	14	1.47
รายได้ต่อเดือน		
น้อยกว่า 20,000 บาท	9	6.62
20,000 – 30,000 บาท	44	32.35
30,001 – 40,000 บาท	63	46.30
มากกว่า 40,000 บาท	20	14.70
รวม	136	100.00

จากตารางที่ 1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็น เพศหญิง จำนวน 126 คน คิดเป็นร้อยละ 92.60 และเพศชาย จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 7.40 ด้านอายุ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุ 36 – 45 ปี จำนวน 51 คน คิดเป็นร้อยละ 37.50 และน้อยที่สุดคือ อายุต่ำกว่า 25 ปี จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 14.00 ด้านสถานภาพสมรส พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ สมรสแล้ว จำนวน 80 คน คิดเป็นร้อยละ 81.62 และน้อยที่สุด หม้าย/หย่าร้าง จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 1.47 ด้านรายได้ต่อเดือน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้ 30,001 – 40,000 บาท จำนวน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 46.30 และน้อยที่สุด น้อยกว่า 20,000 บาท จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 6.62

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลสินแพทย์ รามอินทรา

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน ของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลสินแพทย์ รามอินทรา โดยภาพรวม

ขวัญกำลังใจในการทำงาน	M	SD	ระดับความคิดเห็น	ลำดับ
ด้านความรู้สึเป็นส่วนหนึ่ง	4.18	0.315	มาก	2
ด้านความรู้สึมั่นคงปลอดภัย	3.75	0.326	มาก	6

ขวัญกำลังใจในการทำงาน	M	SD	ระดับความคิดเห็น	ลำดับ
ด้านความรู้สึกรับผิดชอบ	4.42	0.445	มากที่สุด	1
ด้านความรู้สึกระบบความสำเร็จ	3.93	0.291	มาก	3
ด้านความพึงพอใจในลักษณะงาน	3.86	0.339	มาก	5
ด้านความสัมพันธ์ในหน่วยงาน	3.90	0.365	มาก	4
ภาพรวม	4.01	0.215	มาก	

จากตารางที่ 2 พบว่า ค่าเฉลี่ยปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลสินแพทย์ รามอินทรา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($M = 4.01$, $SD = 0.215$) เมื่อพิจารณารายด้าน กลุ่มตัวอย่างเห็นว่า ด้านความรู้สึกรับผิดชอบเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลสินแพทย์ รามอินทรา มากกว่าด้านอื่น ($M = 4.42$, $SD = 0.445$) และด้านที่น้อยที่สุดที่เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลสินแพทย์ รามอินทรา คือ ด้านความรู้สึกรับผิดชอบ (M = 3.75, SD = 0.326)

ตารางที่ 3 การทดสอบสมมติฐานปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลสินแพทย์ รามอินทราจำแนกตามเพศ โดยภาพรวม

ขวัญกำลังใจในการทำงาน	ชาย		หญิง		t	Sig.
	M	SD	M	SD		
ด้านความรู้สึกรับผิดชอบ	4.15	0.346	4.20	0.303	0.863	0.390
ด้านความรู้สึกรับผิดชอบ	3.81	0.363	3.72	0.310	1.316	0.190
ด้านความรู้สึกรับผิดชอบ	4.54	0.524	4.37	0.405	1.952	0.053
ด้านความรู้สึกระบบความสำเร็จ	4.02	0.279	3.89	0.290	2.285	0.024
ด้านความพึงพอใจในลักษณะงาน	3.94	0.356	3.83	0.329	1.752	0.082
ด้านความสัมพันธ์ในหน่วยงาน	3.89	0.357	3.90	0.369	0.218	0.828

ขวัญกำลังใจในการทำงาน	ชาย		หญิง		t	Sig.
	M	SD	M	SD		
ภาพรวม	4.06	0.239	3.99	0.203	1.705	0.090

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 3 การทดสอบสมมติฐาน ปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลสินแพทย์ รามอินทรา จำแนกตามลักษณะบุคคลพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีเพศต่างกัน มีปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลสินแพทย์ รามอินทรา แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เฉพาะด้านความรู้สึกระบบความสำเร็จ

การทดสอบสมมติฐานปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลสินแพทย์ รามอินทรา จำแนกตามอายุ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุต่างกัน มีปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลสินแพทย์ รามอินทรา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เฉพาะด้านความพึงพอใจในลักษณะงาน

จำแนกตามสถานภาพสมรส พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่สถานภาพสมรสต่างกัน มีปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลสินแพทย์ รามอินทรา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เฉพาะด้านความรู้สึกลับคั่งพลอดภัย

จำแนกตามรายได้ต่อเดือน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่รายได้ต่อเดือนต่างกัน มีปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลสินแพทย์ รามอินทรา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เฉพาะด้านความรู้สึกลับคั่งพลอดภัย และด้านความพึงพอใจในลักษณะงาน

7. อภิปรายผล

ผลการวิจัยพบว่า ระดับขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลสินแพทย์ รามอินทรา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากลักษณะงานพยาบาลเป็นวิชาชีพที่ต้องอาศัยความรับผิดชอบ ความเสียสละ และการทำงานร่วมกับทีมบุคลากรทางการแพทย์อย่างใกล้ชิด ส่งผลให้บุคลากรเกิดความรู้สึกผูกพันต่อองค์กรและมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับแนวคิดของ Herzberg (1959) ที่กล่าวว่า ปัจจัยจูงใจ (Motivators) เช่น ความสำเร็จในงาน ความรับผิดชอบ และการได้รับการยอมรับ เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจและความพึงพอใจในการทำงาน

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความรู้สึกลับคั่งพลอดภัยต่อการงานมีค่าเฉลี่ยสูงสุด แสดงให้เห็นว่า พยาบาลวิชาชีพมีความตระหนักในบทบาทหน้าที่และความสำคัญของงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลชีวิตและสุขภาพของผู้ป่วย จึงทำให้เกิดความตั้งใจและความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงาน ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับ

งานวิจัยของ Laschinger et al. (2001) ที่พบว่าการมีอำนาจในการตัดสินใจ ความรับผิดชอบในงาน และการมีส่วนร่วมในการทำงาน ช่วยส่งเสริมแรงจูงใจและความผูกพันต่อองค์กรของพยาบาล

รองลงมาคือ ด้านความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ดีในหน่วยงาน การทำงานเป็นทีม และการได้รับการยอมรับจากเพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชา ปัจจัยดังกล่าวช่วยให้พยาบาลเกิดความผูกพันต่อองค์กรและมีขวัญกำลังใจในการทำงาน สอดคล้องกับแนวคิดของ Deci & Ryan (1985) ในทฤษฎี Self-Determination Theory ที่ระบุว่า ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งและความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น (Relatedness) เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจภายในของบุคลากร

ในขณะที่ด้านความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยในการทำงานมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด อาจเนื่องมาจากลักษณะงานพยาบาลที่ต้องปฏิบัติงานภายใต้ความกดดันสูง มีภาระงานมาก และต้องรับผิดชอบต่อชีวิตของผู้ป่วย ซึ่งอาจทำให้บุคลากรรู้สึกถึงความเครียดหรือความไม่มั่นคงในบางสถานการณ์ สอดคล้องกับแนวคิดของ Maslach & Leiter (1997) ที่กล่าวว่า ภาระงานและสภาพแวดล้อมในการทำงานที่มีความกดดันสูงอาจส่งผลต่อความรู้สึกเหนื่อยล้าและภาวะหมดไฟในการทำงานของบุคลากรทางการแพทย์

สำหรับการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ปัจจัยด้านลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส และรายได้ต่อเดือน โดยภาพรวมไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในระดับขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ปัจจัยด้านลักษณะส่วนบุคคลไม่ได้เป็นตัวกำหนดสำคัญของขวัญกำลังใจในการทำงานของพยาบาลมากนัก แต่ปัจจัยด้านลักษณะงาน สภาพแวดล้อมในการทำงาน และความสัมพันธ์ในองค์กรอาจมีบทบาทสำคัญมากกว่า ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Hackman & Oldham (1976) ที่ระบุว่า คุณลักษณะของงานและความหมายของงานมีผลต่อแรงจูงใจในการทำงานของบุคลากรมากกว่าปัจจัยส่วนบุคคล

ดังนั้น องค์กรควรให้ความสำคัญกับการสร้างสภาพแวดล้อมในการทำงานที่เหมาะสม การส่งเสริมความร่วมมือภายในทีม และการสนับสนุนให้พยาบาลมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับงานของตนเอง เพื่อเสริมสร้างขวัญกำลังใจและเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพการดูแลผู้ป่วยและความยั่งยืนขององค์กรในระยะยาว

8. สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

8.1 สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็น พยาบาลเพศหญิง อยู่ในช่วงวัยทำงานตอนกลาง มีสถานภาพสมรส และมีรายได้อยู่ในระดับปานกลาง

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ

ระดับขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลสินแพทย์ รามอินทรา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($M = 4.01$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความรู้สึกรับผิดชอบหน้าที่การงาน มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($M = 4.42$) รองลงมาคือ ด้านความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร ($M = 4.18$)

ขณะที่ปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่น ได้แก่ ด้านความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยในการทำงาน ($M = 3.75$) รวมถึงบางประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการได้รับการสนับสนุนหรือการดูแลจากผู้บังคับบัญชา ผลการศึกษานี้สะท้อนให้เห็นว่า พยาบาลวิชาชีพมีความตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบ และมีความผูกพันต่อองค์กรในระดับสูง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน

ตอนที่ 3 การทดสอบสมมติฐานปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ

ผลการทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลสินแพทย์ รามอินทรา พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส และรายได้ต่อเดือน มีผลต่อระดับขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพในบางด้าน โดยเฉพาะด้านความรู้สึกประสบความสำเร็จ ความมั่นคงในการทำงาน และความพึงพอใจในลักษณะงาน ซึ่งผลการศึกษาสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผนบริหารทรัพยากรบุคคลและการพัฒนาสภาพแวดล้อมในการทำงานของพยาบาล เพื่อเสริมสร้างขวัญกำลังใจและเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานต่อไป

8.2 ข้อเสนอแนะ

8.2.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้หรือสำหรับการศึกษานี้

1) ผู้บริหารโรงพยาบาลและหัวหน้าหน่วยงานพยาบาล ควรส่งเสริมความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรและความมั่นคงปลอดภัยในการทำงาน โดยเปิดโอกาสให้พยาบาลวิชาชีพมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น การวางแผน และการตัดสินใจในงานที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของตนเอง รวมทั้งควรพัฒนาสภาพแวดล้อมในการทำงานให้มีความปลอดภัย มีอุปกรณ์ทางการแพทย์ที่เพียงพอ และมีระบบสนับสนุนการทำงานที่เหมาะสม เพื่อสร้างความมั่นคงและความมั่นใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร

2) ผู้บริหารและหัวหน้าหอผู้ป่วย ควรส่งเสริมให้พยาบาลวิชาชีพมีความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่และเกิดความรู้สึกประสบความสำเร็จในการทำงาน โดยกำหนดบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน สนับสนุนให้บุคลากรได้พัฒนาความรู้และทักษะอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานที่เป็นธรรม และมีการยกย่องหรือให้รางวัลแก่บุคลากรที่มีผลงานดีเด่น เพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน

3) ผู้บริหารและผู้บังคับบัญชาในหน่วยงานพยาบาล ควรส่งเสริมความพึงพอใจในการทำงานและความสัมพันธ์ที่ดีภายในทีม โดยจัดกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างความสามัคคีและความร่วมมือระหว่างบุคลากร เช่น การประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การทำกิจกรรมพัฒนาทีม (Team Building) และการสร้างบรรยากาศในการทำงานที่เปิดกว้างและเป็นมิตร ทั้งนี้เพื่อให้บุคลากรเกิดความรัก ความผูกพันต่อองค์กร และสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

8.2.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1) จากผลการวิจัยที่พบว่า ด้านความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยในการทำงานมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่น จึงควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับ ปัจจัยหรืออุปสรรคที่ส่งผลต่อความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยในการทำงานของพยาบาลวิชาชีพ เช่น ภาระงาน สภาพแวดล้อมในการทำงาน ความปลอดภัยในการปฏิบัติงาน และความมั่นคงด้านรายได้ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่สามารถนำไปใช้ในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมและระบบการทำงานของพยาบาลให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

2) จากผลการทดสอบสมมติฐานที่พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลบางด้าน เช่น เพศ อายุ สถานภาพสมรส และรายได้ต่อเดือน มีผลต่อขวัญกำลังใจในการทำงานในบางมิติ จึงควรมีการศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบเพิ่มเติม เช่น การเปรียบเทียบระดับขวัญกำลังใจระหว่างพยาบาลระดับผู้บริหารกับพยาบาลระดับปฏิบัติการ หรือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ภายในโรงพยาบาล เพื่อให้เข้าใจความแตกต่างของปัจจัยที่ส่งผลต่อขวัญกำลังใจในการทำงาน และนำข้อมูลไปใช้ในการวางแผนบริหารบุคลากรอย่างเหมาะสม

3) จากผลการวิจัยที่พบว่า ปัจจัยด้านความพึงพอใจในลักษณะงานและสภาพแวดล้อมในการทำงาน มีความสำคัญต่อขวัญกำลังใจของพยาบาลวิชาชีพ จึงควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงาน (Quality of Work Life) ของพยาบาลวิชาชีพ โดยอาจศึกษาในมิติที่เกี่ยวข้อง เช่น ภาระงาน ความสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงาน (Work-Life Balance) ความเครียดจากการทำงาน และการสนับสนุนจากองค์กร เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงานของพยาบาลให้ดียิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- นุชลี โพธิวรกร. (2549). พฤติกรรมผู้นำความพึงพอใจในการทำงาน และขวัญกำลังใจในการทำงานของพนักงานบริษัทหลักทรัพย์ ย่านถนนราชดำริ กรุงเทพมหานคร (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- Aiken, L. H., Clarke, S. P., Sloane, D. M., Lake, E. T., & Cheney, T. (2012). Effects of hospital care environment on patient mortality and nurse outcomes. *Journal of Nursing Administration*, 42(10), 434–439. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/23115663/>
- Aiken, L. H., Sloane, D. M., Griffiths, P., Rafferty, A. M., Bruyneel, L., McHugh, M., & Sermeus, W. (2018). Nurse staffing and education and hospital mortality in nine European countries: A retrospective observational study. *The Lancet*, 383(9931), 1824–1830. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/29562198/>
- Alrawahi, S., Sellgren, S. F., Altouby, S., Alwahaibi, N., & Brommels, M. (2020). Factors affecting nurses' job satisfaction in hospitals: A systematic review. *BMC Nursing*, 19, Article 26. <https://doi.org/10.1186/s12912-020-00456-6>
- Alshmemri, M., Shahwan-Akl, L., & Maude, P. (2017). Herzberg's two-factor theory. *Life Science Journal*, 14(5), 12–16. <http://www.lifesciencesite.com>
- Armstrong, M., & Taylor, S. (2020). *Armstrong's handbook of human resource management practice* (15th ed.). Kogan Page.
- Boamah, S. A., Laschinger, H., Wong, C., & Clarke, S. (2018). Effect of transformational leadership on job satisfaction and patient safety outcomes. *BMC Nursing*, 17, Article 44. <https://doi.org/10.1186/s12912-018-0281-7>

- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. Plenum Press.
- Hackman, J. R., & Oldham, G. R. (1976). Motivation through the design of work: Test of a theory. *Organizational Behavior and Human Performance*, 16(2), 250–279.
[https://doi.org/10.1016/0030-5073\(76\)90016-7](https://doi.org/10.1016/0030-5073(76)90016-7)
- Herzberg, F. (1959). *The motivation to work* (2nd ed.). John Wiley & Sons.
- Laschinger, H. K. S., Finegan, J., Shamian, J., & Wilk, P. (2001). Impact of structural and psychological empowerment on job strain in nursing work settings. *Journal of Nursing Administration*, 31(5), 260–272. <https://doi.org/10.1097/00005110-200105000-00006>
- Luthans, F. (2011). *Organizational behavior: An evidence-based approach* (12th ed.). McGraw-Hill/Irwin.
- Maslach, C., & Leiter, M. P. (1997). *The truth about burnout: How organizations cause personal stress and what to do about it*. Jossey-Bass.
- McGregor, D. (1960). *The human side of enterprise*. McGraw-Hill.
- Putra, B. S. (2019). The influence of transformational leadership on organizational citizenship behavior. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 395, 211–215. <https://doi.org/10.2991/assehr.k.200130.043>
- Robbins, S. P., & Judge, T. A. (2017). *Organizational behavior* (17th ed.). Pearson.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2020). Intrinsic and extrinsic motivation from a self-determination theory perspective: Definitions, theory, practices, and future directions. *Contemporary Educational Psychology*, 61, Article 101860.
<https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2020.101860>
- Saks, A. M. (2019). Antecedents and consequences of employee engagement: A replication and extension. *Employee Relations*, 41(1), 31–56. <https://doi.org/10.1108/ER-11-2018-0284>
- Shields, M. A., & Ward, M. (2001). Improving nurse retention in the National Health Service in England: The impact of job satisfaction on intentions to quit. *Journal of Health Economics*, 20(5), 677–701. [https://doi.org/10.1016/S0167-6296\(01\)00092-3](https://doi.org/10.1016/S0167-6296(01)00092-3)
- Vroom, V. H. (1964). *Work and motivation*. John Wiley & Sons.
- World Health Organization. (2020). *State of the world's nursing 2020: Investing in education, jobs and leadership*. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240003279>

การเสริมสร้างศักยภาพในการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานกระติบข้าว
บ้านคำพัฒนา ตำบลบ้านฝื่อ อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย
Strengthening the capacity to develop community enterprise groups
in weaving rice baskets. Ban Kham Phatthana, Ban Phue Subdistrict,
Phon Phisai District, Nong Khai Province

ณัฐพงศ์ ชนะพันธ์^{*1} เดชรัต สุขกำเนิด²

Nataphong Chanaphan^{*1} Decharut Sukkumnoed²

บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

Graduate College, Learning Institute for Everyone

Email: svector99@gmail.com

Received 18 September 2025

Revised 30 January 2026

Accepted 6 May 2026

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาอุปสรรค วิเคราะห์ศักยภาพ การดำเนินกิจการ และเสนอแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนจักสาน กระติบข้าวบ้านคำพัฒนา ตำบลบ้านฝื่อ อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบบเจาะจง 23 คน เป็นประชาชน 20 คน และผู้นำชุมชน 3 คน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการใช้แบบสัมภาษณ์ เชิงลึก แบบสังเกต และการประชุมกลุ่มย่อย วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยประการแรก พบว่า ปัญหาอุปสรรค คือ โครงสร้างองค์กรไม่ครอบคลุมภารกิจ ขาดระบบการบริหารเชิงรุก ไม่ปรับตัว ต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล ขาดแคลนแรงงาน ขาดเครื่องมือทุนแรง บุคลากรขาดทักษะการทำบัญชี ทักษะการออกแบบผลิตภัณฑ์ และทักษะการบริหารเชิงกลยุทธ์ ประการที่สอง พบว่า ศักยภาพการดำเนิน กิจการอยู่ที่การเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหาร ร่วมในการปลูกต้นไม้เพิ่ม และการสร้าง สัมพันธ์กับหมู่บ้านใกล้เคียง มีการเงินที่มีความเข้มแข็งจากการกองทุนและการออมของสมาชิก และการได้รับ การสนับสนุนจากภาครัฐ มีวัฒนธรรมการอยู่กันอย่างเกื้อกูล มีการเรียนรู้เทคโนโลยีการใช้สื่อออนไลน์เพื่อ การเข้าถึงแหล่งหาความรู้ มีการยึดมั่นในการรักษาคุณภาพที่ดีเพื่อการแข่งขัน ประการสุดท้าย พบว่า ควรยึด ตามกรอบส่วนประสมทางการตลาด 4P's ใช้วัสดุให้หลากหลาย ปรับปรุงกระบวนการผลิต ลดต้นทุน เพิ่มการ ออกแบบผลิตภัณฑ์ให้ทรงคุณค่า เพิ่มช่องทางจัดจำหน่ายแบบออนไลน์ มีส่วนลดพิเศษสำหรับสมาชิก บริการ ลูกค้าทุกระดับให้ประทับใจ สำหรับแนวทางการพัฒนาการบริหารกลุ่มสมาชิก ได้แก่ การพัฒนากระบวนการ เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิก เชื่อมโยงเครือข่าย และภูมิปัญญาวัฒนธรรมท้องถิ่น

คำสำคัญ: กระติบข้าวบ้านคำพัฒนา, วิสาหกิจชุมชนจักสานกระติบข้าว, การพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสาน

Abstract

This qualitative research was conducted with the primary objectives of investigating operational obstacles, analyzing business potential, and proposing strategic guidelines for product development and management within the Ban Kham Pattana Rice Basket Weaving Community Enterprise, located in Ban Phue Subdistrict, Phon Phisai District, Nong Khai Province. The researcher utilized a purposive sampling method to select 23 key informants, comprising 20 community members and 3 local leaders. Data collection was executed through a comprehensive methodology involving in-depth interviews, field observations, and focus group discussions, followed by a rigorous content analysis process. The research findings initially indicate significant obstacles, including an organizational structure that fails to encompass all necessary missions and a distinct lack of proactive management systems. Furthermore, the enterprise faces challenges in adapting to digital transformation, labor shortages, and a deficiency in modern labor-saving machinery, while personnel specifically lack essential skills in accounting, value-added product design, and strategic management. Regarding operational potential, the study identifies strengths in inclusive management, where members participate in decision-making, collective bamboo reforestation, and the maintenance of strong inter-village alliances. The enterprise also benefits from financial stability derived from internal savings funds and government support, alongside a communal culture of mutual assistance and an eagerness to utilize online media for knowledge acquisition to maintain competitive quality standards. Finally, the proposed development guidelines recommend adhering to the 4P's marketing mix framework by diversifying raw materials, streamlining production to minimize costs, and enhancing product aesthetics to increase market value. This strategy includes expanding into digital marketplaces, offering member-exclusive discounts, and ensuring superior service for all customer segments. Ultimately, management guidelines emphasize fostering a continuous learning environment, encouraging active member participation, and strategically linking local wisdom with professional networks to ensure long-term sustainability.

Keywords: Rice Basket from Ban Kham Phatthana, Community Enterprise for Woven Rice Baskets, Development of Basket Weaving Community Enterprise Group.

1. บทนำ

ในอดีตสังคมไทย โดยภาพรวมเป็นสังคมที่เรียบง่าย มีการดำรงชีพอยู่อย่างพอเพียงบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร และพึ่งพาอาศัยกันเป็นระบบเครือญาติ มีระบบเศรษฐกิจที่เกิดจากการจัดการของคนในชุมชน มีการผลิตเพื่อการยังชีพ และการค้าขายระหว่างชุมชน ซึ่งเป็น การอยู่ร่วมกันของชุมชนแบบพึ่งพาอาศัยกัน ในการพัฒนาสังคมและประเทศจึงควรมุ่งเน้นไปที่การสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชน ด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพา ตนเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) มาเป็น แนวทางในการพัฒนาประเทศ มุ่งสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน สร้างศักยภาพและเพิ่มขีดความสามารถ ให้กับคนยากจน สามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและ ขนาดย่อม และวิสาหกิจชุมชนเพื่อสังคม เพื่อขยายฐานการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้มีความครอบคลุม มากขึ้น โดยการสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยการผลักดันให้เป็นวิสาหกิจชุมชนสามารถสร้างรายได้ด้วยการนำทรัพยากร ในท้องถิ่นมาสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาและการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น สร้างโอกาสพัฒนาอาชีพ และส่งเสริมคุณภาพชีวิตของชุมชน มีผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การใช้ภูมิปัญญา ท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของชุมชนสามารถช่วยลดต้นทุนในครัวเรือน ส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง และสร้าง ความยั่งยืนในการดำรงชีวิตของชุมชนได้ (วิไลลักษณ์ วงศ์ชัย, 2568) แนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของ ประชาชนนั้น ต้องอาศัยกลไกการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายแบบบูรณาการร่วมกัน ต้องสร้างจิตสำนึกใหม่ของ คนในสังคมให้มุ่งผลประโยชน์ส่วนรวม ปรับวิธีคิดและทัศนคติในการดำเนินชีวิตใหม่ ที่ส่งผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อมน้อยลง มุ่งไปสู่การเปลี่ยนแปลงระบบบริหารจัดการแนวใหม่ที่มีประสิทธิภาพ มีประสิทธิผล และคุณภาพอย่างแท้จริง (บุผาชาติ จันทรหอม, 2564) ในปัจจุบันภาครัฐได้พยายามสร้างนโยบายพัฒนา ระบบเศรษฐกิจ โดยเน้นการส่งเสริมและพัฒนาผู้ประกอบการรายย่อยในระดับชุมชน เพื่อดึงศักยภาพ สถานประกอบการต่าง ๆ ให้สร้างรายได้อย่างต่อเนื่อง จากแนวคิดดังกล่าวจึงเกิดแนวทางเสริมสร้างศักยภาพ การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้แข็งแกร่งเพื่อที่จะสามารถแข่งขันกับตลาดทั้งภายในและภายนอกประเทศได้ มากขึ้น

วิสาหกิจชุมชนเกิดจากการที่คนกลุ่มหนึ่งในชุมชนมารวมมือกันทำอะไรบางอย่างที่เกี่ยวกับการผลิต การแปรรูป การจัดการทรัพยากร การจัดการทุน และการจัดการตลาด โดยมีการซื้อขายในลักษณะสหกรณ์ (เสรี พงศ์พิศ, 2552, น. 99) การดำเนินธุรกิจของชุมชนได้กลายเป็นประเด็นสำคัญที่รัฐบาลให้ความสำคัญ เพราะเป็นรากฐานของเศรษฐกิจของประเทศ รัฐบาลได้สูญเสียเงินเพื่อสร้างโครงการต่าง ๆ ให้กับชุมชน เป็นจำนวนมาก ประเด็นสำคัญคือ ทำอย่างไรรัฐบาลจะไม่ต้องพบกับปัญหาการสูญเสียเงินทุนที่ได้นำมา ผลักดันธุรกิจเหล่านี้ และทำอย่างไรผู้ประกอบการจึงจะสร้างขีดความสามารถของตนเองให้สามารถพัฒนาสินค้า และการบริการได้ แต่เนื่องจากผู้ประกอบการในชุมชนยังขาดความเข้มแข็งในการพึ่งตนเองในด้านการดำเนิน ธุรกิจ เช่น ปัญหาด้านการตลาดการส่งออกสินค้าภายนอกชุมชน ปัญหาด้านการนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เกิด ประโยชน์ต่อการผลิตสินค้า และปัญหาการรวมกลุ่มที่สามารถพัฒนาเศรษฐกิจให้เติบโตได้ งานวิจัยของ ไตรมาส พูลผล และคณะ (2567) ได้กล่าวถึง ผลจากการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลศักยภาพผู้ประกอบการ

ส่วนใหญ่มีข้อจำกัดด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ด้านต้นทุนการผลิต การเกิดของเสียในกระบวนการผลิต ขาดทุนจากการดำเนินกิจการ บรรจุภัณฑ์ไม่ได้มาตรฐาน ช่องทางการจำหน่ายน้อย และต้นทุนในการดำเนินกิจการสูง ซึ่งวิสาหกิจชุมชนนั้นจะต้องประกอบกิจการด้วยคนในชุมชนทั้งในด้านการผลิตสินค้า การให้บริการและการเรียนรู้ การพึ่งตนเองของครอบครัวและชุมชน ด้วยการนำทุนที่มีอยู่ในชุมชนมาดำเนินการโดยใช้รูปแบบการจัดการที่เหมาะสม โดยคนในชุมชนจะต้องสามารถทำให้ทรัพยากรของชุมชนเกิดมูลค่าเพิ่มขึ้น และนำมาเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนได้

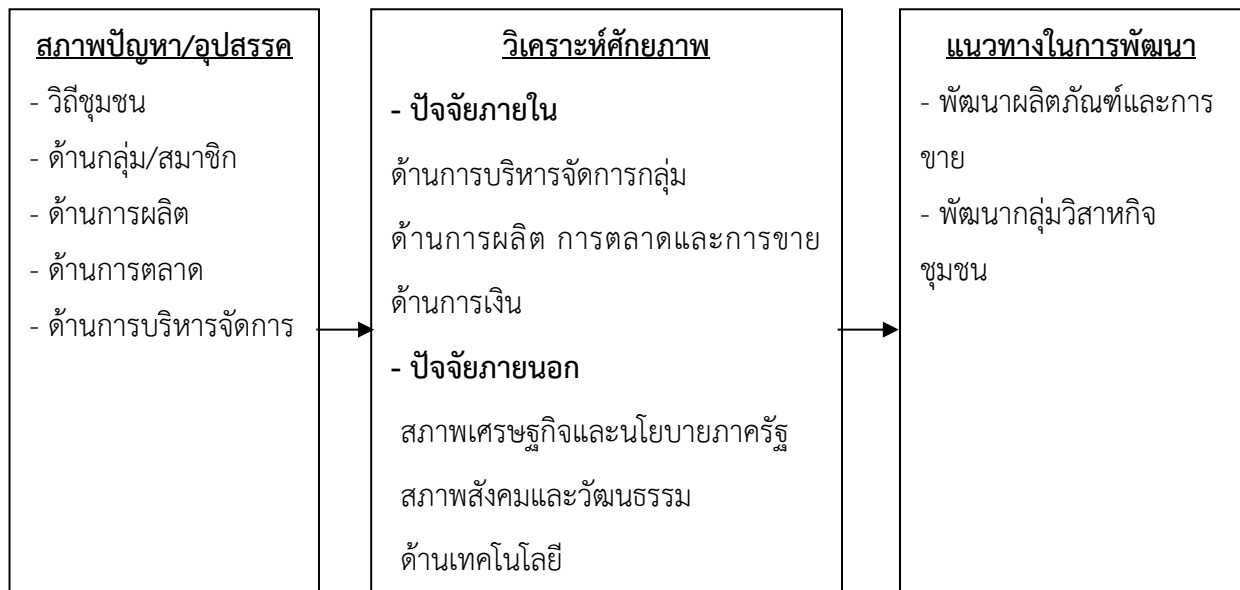
กลุ่มจักสานกระติบข้าวบ้านคำพัฒนา เป็นกลุ่มจักสานที่เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2549 มีนางบัวลอย นนทะวงษ์ เป็นประธานกลุ่ม มีสมาชิกทั้งหมด 17 คน โดยได้รับการจัดตั้งและสนับสนุนการดำเนินงานจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอโพธิ์ชัย แรกเริ่มได้มีการจักสานกระติบข้าวใช้เองในครัวเรือนก่อน ซึ่งผู้จักสานจะใช้ช่วงเวลารว่างหลังจากการทำไร่ทำนา ต่อมามีการจำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้ในครัวเรือน ในการจักสานเลือกใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่หาได้ในท้องถิ่น คือ ไม้ไผ่และคล้า โดยเฉพาะไม้ไผ่ ใช้เป็นวัตถุดิบหลักในการผลิตซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากในพื้นที่ ในช่วงเริ่มต้นเกิดจากการผลิตกระติบข้าว แต่เป็นเครื่องจักสานที่ยังไม่เป็นที่รู้จัก จนกระทั่งเริ่มมีการพัฒนาเครื่องจักสานจากกระติบข้าวมาเป็นเชิงปลาทุกลอบดักปลา ตะข่องใส่ปลา ชะลอม ทำให้เครื่องจักสานมีหลากหลายยิ่งขึ้น จนเป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไปในการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานกระติบข้าวบ้านคำพัฒนา มีปัญหาอุปสรรค คือ การขาดแรงงาน ขาดแคลนไม้ไผ่ ปัญหาลำดับต่อมา คือ สมาชิกภายในกลุ่มขาดความรู้ความสามารถขั้นพื้นฐานในการจักสานเบื้องต้น การจักสานเป็นลวดลาย เนื่องจากไม่ได้รับการอบรมหรือการฝึกฝนทักษะที่เกี่ยวกับการจักสานอย่างสม่ำเสมอจากวิทยากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านงานหัตถกรรม นอกจากนั้น ยังมีปัญหาการจัดจำหน่ายสินค้าสู่ท้องตลาด ราคาไม่คงที่

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยได้เห็นถึงความสำคัญของการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานกระติบข้าวบ้านคำพัฒนา โดยเฉพาะแนวทางในการเสริมสร้างศักยภาพการทำงาน of สมาชิกภายในชุมชน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจทำวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างศักยภาพในการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานกระติบข้าวบ้านคำพัฒนา ตำบลบ้านผือ อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดหนองคาย เพื่อศึกษาแนวทางในการสร้างศักยภาพในการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานกระติบข้าวบ้านคำพัฒนา ตลอดจนแนวทางอื่น ๆ ในการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานกระติบข้าวบ้านคำพัฒนา และเพื่อพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานกระติบข้าวบ้านคำพัฒนา ให้สามารถสร้างผลิตภัณฑ์จักสานอย่างอื่นเพิ่มขึ้นเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนเพิ่มมากขึ้นต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรคของวิสาหกิจชุมชนจักสานกระติบข้าวบ้านคำพัฒนา
- 2.2 เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพการดำเนินกิจการของวิสาหกิจชุมชนจักสานกระติบข้าว บ้านคำพัฒนา
- 2.3 เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนบ้านคำพัฒนา

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

4. ทบทวนวรรณกรรม

4.1 แนวคิดและหลักการของวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชน (Community Enterprise) คือ มิติหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่นำความพร้อมของชุมชนมาเปลี่ยนเป็นรายได้ โดยมีจุดมุ่งหมายสูงสุดคือการพึ่งพาตนเองและการกินดีอยู่ดีของสมาชิก ไม่ใช่การแสวงหากำไรสูงสุดเพื่อใครคนใดคนหนึ่งเหมือนบริษัททั่วไป (เสรี พงศ์พิศ, 2563) ขอสรุปแนวคิดและหลักการสำคัญตามรายละเอียดดังนี้

4.1.1 แนวคิดพื้นฐาน (Core Concepts) แนวคิดของวิสาหกิจชุมชนตั้งอยู่บนปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” และการรวมพลังของคนในท้องถิ่น โดยมีองค์ประกอบหลัก 3 ด้าน คือ

- 1) ยึดพื้นที่และชุมชนเป็นตัวตั้ง โดยเริ่มต้นจากสิ่งที่ชุมชนมีอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติ วัตถุดิบท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาวัฒนธรรม
- 2) เน้นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยสมาชิกในชุมชนได้มาร่วมกันคิด ร่วมกันทำ แก้ปัญหาร่วมกัน ซึ่งช่วยสร้างความเข้มแข็งและสร้าง “ทุนทางสังคม” (Social Capital) ให้เกิดขึ้นในพื้นที่
- 3) เป้าหมายแบบองค์รวม ไม่ได้มองแค่ “ตัวเงิน” หรือกำไรสุทธิเป็นหลัก แต่มองถึงความสุขของคนในชุมชน การพึ่งพาตนเองได้ การลดการย้ายถิ่นฐานของแรงงาน และการรักษาสิ่งแวดล้อมไปพร้อม ๆ กัน

4.1.2 หลักการสำคัญของวิสาหกิจชุมชน (Key Principles) ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชนที่ดีและยั่งยืน มักจะขับเคลื่อนด้วยหลักการสำคัญดังต่อไปนี้

- 1) ชุมชนเป็นเจ้าของและเป็นผู้ดำเนินการ หุ้นส่วนหรือสมาชิกต้องเป็นคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและตัดสินใจ ไม่ใช่การลงทุนจากกลุ่มทุนภายนอกที่เข้ามาใช้ชื่อชุมชนบังหน้า
- 2) ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน สินค้าหรือบริการนั้นต้องเกิดจากการคิดค้นการใช้แรงงาน หรือการแปรรูปโดยคนในท้องถิ่นเป็นหลัก เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้อย่างแท้จริง
- 3) ริเริ่มจากความพอดี (ไม่เกินตัว) เริ่มต้นจากขนาดที่ชุมชนจัดการไหว (Small Scale) เมื่อมีความเชี่ยวชาญและมีตลาดรองรับที่มั่นคง จึงค่อย ๆ ขยายขนาดหรือยกระดับไปสู่การแข่งขันที่สูงขึ้น
- 4) การจัดสรรผลประโยชน์ที่เป็นธรรม กำไรที่ได้จะถูกแบ่งสรรปันส่วนกลับคืนสู่สมาชิกอย่างเหมาะสม และส่วนหนึ่งจะถูกหักไว้เป็นกองทุนกลางของชุมชนเพื่อใช้ในสวัสดิการ การศึกษาหรือการพัฒนาสาธารณประโยชน์ในพื้นที่

4.2 แนวคิดการเสริมสร้างศักยภาพและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

การเสริมสร้างศักยภาพ (Empowerment) คือ กระบวนการที่มุ่งพัฒนาขีดความสามารถของบุคคลหรือกลุ่มคน เพื่อให้พวกเขาสามารถควบคุม กำหนดทิศทาง และจัดการกับชีวิตหรือการดำเนินกิจการของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ปาริชาติ สถาปิตานนท์, 2562) สำหรับในบริบทของวิสาหกิจชุมชน การเสริมสร้างศักยภาพจะมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development) ใน 3 มิติหลัก คือ 1) ทักษะการบริหารจัดการและการบัญชี (Management & Accounting Skills) เป็นหัวใจสำคัญในการสร้างความยั่งยืน ทว่าบุคลากรในชุมชนมักขาดความรู้ความเข้าใจในการทำบัญชีต้นทุน – กำไร ที่ถูกต้อง ทำให้ไม่สามารถวางแผนทางการเงินได้อย่างเป็นระบบ 2) ทักษะการออกแบบและนวัตกรรม (Design & Innovation Skills) การพัฒนาทักษะการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้ร่วมสมัยและตรงตามความต้องการของตลาดภายนอก โดยไม่ทิ้งรากเหง้าของภูมิปัญญาเดิม และ 3) ทักษะการบริหารเชิงกลยุทธ์ (Strategic Management Skills) ความสามารถในการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์และการตลาดในระยะยาว (นภดล ร่มโพธิ์, 2565)

4.3 แนวคิดทุนทางสังคมและการมีส่วนร่วม

แม้ว่าวิสาหกิจชุมชนจะมีข้อจำกัดด้านเทคโนโลยีและโครงสร้างการบริหาร แต่สิ่งที่เป็นข้อได้เปรียบและเป็นแหล่งพลังงานสำคัญ คือ ทุนทางสังคมและกระบวนการมีส่วนร่วม

ทุนทางสังคม (Social Capital) หมายถึง เครือข่ายความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ และบรรทัดฐานทางวัฒนธรรมในชุมชน ในบริบทของบ้านคำพัฒนา ทุนทางสังคมนี้สะท้อนออกมาในรูปแบบของวัฒนธรรมการอยู่กันอย่างเกื้อกูล และความซื่อสัตย์ในการยึดมั่นรักษาคูณภาพสินค้าเพื่อการแข่งขัน นอกจากนี้ ยังรวมถึงการสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือกับหมู่บ้านใกล้เคียง

การมีส่วนร่วมของสมาชิก (Community Participation) ตามแนวคิดของ Cohen และ Uphoff (1977) การมีส่วนร่วมที่แท้จริงต้องครอบคลุมตั้งแต่ การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ และร่วมรับ

ผลประโยชน์ ซึ่งในกรณีศึกษาของกลุ่มจักสานนี้ สะท้อนให้เห็นชัดเจนจากการที่เปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการบริหาร มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาวัตถุติบด้วยการปลูกต้นไม้เพิ่ม และมีความเข้มแข็งทางการเงินที่ขับเคลื่อนมาจากกองทุนและการออมทรัพย์ของสมาชิกเอง โดยได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐเป็นตัวเร่ง (Catalyst)

5. ระเบียบวิธีวิจัย

5.1 รูปแบบการวิจัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยเน้นความหลากหลายของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างรอบด้าน อันจะนำไปสู่การตีความและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก ผู้วิจัยมีบทบาทในการหาประเด็นปัญหา สืบค้นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย และประสานงานกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานกระติบข้าวบ้านคำพัฒนา ผู้นำชุมชน และประชาชนในชุมชนเพื่อเข้าร่วมการเสวนา โดยผู้เข้าร่วมเสวนาเป็นผู้ให้ข้อมูลเบื้องต้น มีบทบาทในการมีส่วนร่วม ในการเสนอประเด็นปัญหา และบริบทของชุมชน เพื่อนำไปจัดทำเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

5.2 ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประชากรเป้าหมายของงานวิจัยนี้ เป็นกลุ่มผู้นำชุมชน สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานกระติบข้าว และประชาชนทั่วไป ผู้ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มที่มีความสนใจและมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนบ้านคำพัฒนา หมู่ที่ 8 ตำบลบ้านผือ อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยจึงได้ทำการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากประชากรเป้าหมาย โดยทำการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เลือกประชาชนจำนวน 20 คน ครัวเรือน ครัวเรือนละ 1 คน และเลือกผู้นำชุมชน จำนวน 3 คน จากประธานกลุ่มจักสานและคณะกรรมการ รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมด 23 คน

5.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล งานวิจัยนี้มีเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วย ชุดคำถามหลักที่เป็นคำถามปลายเปิด เจาะลึกความคิดและประสบการณ์ของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อเปิดเผยความเชื่อ ความคิดเห็น ค่านิยม และแรงจูงใจของกลุ่มเป้าหมายต่อสภาพปัญหา อุปสรรคในการมีส่วนร่วมของสมาชิกและชุมชน การวิเคราะห์ศักยภาพการดำเนินกิจการของวิสาหกิจชุมชนจักสานกระติบข้าวบ้านคำพัฒนา และแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนบ้านคำพัฒนา 2) แบบสังเกต เป็นการสังเกตพฤติกรรมของคน สภาพแวดล้อมทั่วไปที่ความสอดคล้องกับคำถามของการวิจัย และ 3) การประชุมกลุ่มย่อย เป็นการประชุมกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประมาณ 6 - 7 ราย 3 ครั้ง จากประชาชนจำนวน 20 ครัวเรือน ครัวเรือนละ 1 คน เพื่อเป็นการทบทวนยืนยันข้อมูลร่วมกันหาแนวทางพัฒนาตามวัตถุประสงค์การวิจัย

5.4 การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นแบบการวิเคราะห์เนื้อหา นำเสนอเป็นการพรรณนา ประกอบตารางและภาพประกอบ ตามลักษณะของข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์

6. ผลการวิจัย

สภาพทั่วไปและบริบทความเป็นมาของบ้านคำพัฒนา ที่มีผลในการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชน จักสานกระติบข้าวบ้านคำพัฒนา กล่าวคือ บ้านคำพัฒนา หมู่ที่ 8 ตำบลบ้านผือ แยกการปกครองออกจาก บ้านคำอินแปลง หมู่ที่ 5 ในตำบลเดียวกัน เมื่อวันที่ 27 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2547 พื้นที่บ้านคำพัฒนา มีสภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบสูง ดินร่วนปนทราย เหมาะกับการเกษตรแบบเพาะปลูกพืชไร่ ทำนา และ เลี้ยงสัตว์ สังคมของชาวบ้านคำพัฒนา มีความเข้มแข็ง มีความสามัคคี รักใคร่กลมเกลียว เป็นสังคมแบบ พอเพียง มีระบบอุปถัมภ์เชิงเครือญาติ ทำมาหากินบนพื้นฐานทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์อย่างพอเพียง ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ส่วนหนึ่งรับจ้างทั่วไป บางส่วนไปรับจ้างขายแรงงานใน ต่างจังหวัดและต่างประเทศ มีบางส่วนที่ประกอบอาชีพ ค้าขาย รับราชการ แต่ก็มีบางส่วนประกอบอาชีพ หัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น สานกระติบข้าว สานเข่งปลาทุ เป็นต้น ในช่วงฤดูแล้งหลังจากพ้นฤดูกาลเก็บเกี่ยว ว่างเว้นจากการทำเกษตรกรรม ประชาชนที่ประกอบอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้านได้รวมกลุ่มกันทำกิจกรรมจัก สานจากทรัพยากรในพื้นที่อุดมไปด้วยต้นไผ่ และต้นคล้าที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ซึ่งการสานกระติบข้าว เป็นงานหัตถกรรมประเภทเครื่องจักสานใช้วัสดุที่มีอยู่ในธรรมชาติให้เกิดประโยชน์ จากการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหาจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่มย่อย และการสังเกต ได้ผลการวิจัยแยกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

6.1 ศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรคในการพัฒนาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานกระติบข้าวบ้าน คำพัฒนา

6.1.1 ด้านกลุ่มและสมาชิก สมาชิกในกลุ่มมีแต่วัยสูงอายุ การใช้แรงกำลังคนสูงวัยก่อให้เกิด อุปสรรคในการจักสานบ่อยครั้ง และไม่มีหลากหลายทางด้านความคิดสร้างสรรค์ ขาดการพัฒนา ผลิตภัณฑ์ เครือข่ายกลุ่มจะมีเฉพาะกลุ่มในช่วงอายุใกล้เคียงกัน ไม่สามารถขยายเครือข่ายไปในกลุ่ม อายุที่มีความแตกต่างกันได้ นอกจากนั้น ยังขาดความสามัคคีในกลุ่มสมาชิก

6.1.2 ด้านการผลิต ปัญหาการขาดแคลนแรงงานที่มีความรู้และทักษะที่เพียงพอต่อการผลิต อันเนื่องจากสมาชิกกลุ่มไม่มีขบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ มีเพียงจากการสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นการจักสานกระติบข้าวมาจากรุ่นสู่รุ่นภายในครอบครัวเท่านั้น ครอบครัวอื่นที่อยาก เรียนรู้ก็ไม่สามารถมาเรียนรู้ได้ ส่งผลให้รูปแบบของผลิตภัณฑ์มีจำกัด อีกปัญหาหนึ่ง คือ การขาดแคลน วัสดุดิบ ยังไม่มีการจัดหาวัตถุดิบอย่างเป็นระบบ แม้ว่าจะมีกิจกรรมส่งเสริมการปลูกไม้ไผ่เพิ่มในพื้นที่

6.1.3 ด้านการตลาด การขาดการบริหารจัดการทางการตลาด ขยายตลาดไม่ได้เพราะความ ไม่เข้าใจในการตลาด ส่งผลต่อการแข่งขันในตลาด อีกทั้งมีการใช้หลักประชาสัมพันธ์ผิดวิธี ไม่มีความ หลากหลาย ยิ่งส่งผลเสียต่อการขยายตลาด และขาดความเข้าใจในการนำเสนอและส่งเสริมสินค้า ทำให้ ขาดความน่าเชื่อถือ ทำให้การขยายตลาดไม่ต่อเนื่อง นอกจากนั้น ยังขาดการใช้เทคโนโลยีและเครื่องมือ ทางการตลาดที่ทันสมัย

6.1.4 ด้านการบริหารจัดการ โครงสร้างการบริหารกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานกระติบข้าว บ้านคำ พัฒนาไม่ครอบคลุมกิจกรรมของกลุ่ม และมีผู้บริหารที่มีความอาวุโสทำให้ความคิดเป็นไปตามแบบ

คนรุ่นเก่า การบริหารก็ยังไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการขับเคลื่อนองค์กรให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลที่ต้องรอบรู้ด้านการตลาด ด้านการเงิน การเข้าถึงแหล่งเงินทุนเพื่อสนับสนุนกลุ่ม การเข้าถึงการสนับสนุนจากภาครัฐ และการสร้างภาคีเครือข่าย นอกจากนั้น ต้องมีการเสริมสร้างความร่วมมือ ความสามัคคีในกลุ่มสมาชิกด้วย อุปสรรคสำคัญในตอนนี้ คือ สมาชิกบางส่วนเริ่มไม่ให้ความร่วมมือ สืบเนื่องมาจากผลประกอบการไม่ดีเท่าที่ควร เป็นผลพวงจากการขยายตลาดไม่ต่อเนื่อง

6.2 เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพการดำเนินกิจการของวิสาหกิจชุมชนจักสานกระติบข้าวบ้านคำพัฒนา

6.2.1 ปัจจัยภายใน

- 1) ด้านการบริหารจัดการกลุ่ม สมาชิกยังมีความไว้วางใจต่อคณะกรรมการบริหาร ผลประกอบการยังดีมีกำไร
- 2) ด้านการผลิต มีการจัดการวัตถุดิบไม่ให้เกิดขาดแคลน เพิ่มอำนาจในการต่อรองในการจัดหาไม้ไผ่ที่มีคุณภาพ
- 3) ด้านการตลาดและการขาย สมาชิกสามารถใช้เทคโนโลยีในโฆษณาและประชาสัมพันธ์ทางสื่อออนไลน์ได้ ด้วยอาศัยความร่วมมือจากลูกหลาน
- 4) ด้านการเงิน สมาชิกให้ความสำคัญในการจัดทำบัญชีรายรับและรายจ่าย สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนภายนอกและสร้างแหล่งเงินทุนภายในอีกด้วย

6.2.2 ปัจจัยภายนอก

- 1) สภาพเศรษฐกิจและนโยบายของรัฐบาล เป็นโอกาสในการขยายตลาดและเข้าถึงแหล่งเงินทุนพัฒนาผลิตภัณฑ์การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาปรับใช้ สร้างกิจกรรมในการจัดหาทรัพยากรได้ในท้องถิ่น และมีเพียงพอ ทำให้ได้วัตถุดิบมีคุณภาพและลดต้นทุน
- 2) สภาพสังคมและวัฒนธรรม เป็นแบบชนบทไทย มีจุดแข็งในการรักษาวัฒนธรรมของการมีความสามัคคีจากการพึ่งพาอาศัยกันและกัน ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นรวมถึงความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ มีส่วนทำให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน มีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่าง ๆ และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกัน จึงเป็นโอกาสในการใช้วัฒนธรรมประเพณีเชื่อมความสัมพันธ์สร้างสรรค์จินตนาการและผลิตภัณฑ์จักสานให้เจริญรุ่งเรืองมากยิ่งขึ้น
- 3) ด้านเทคโนโลยี ในปัจจุบันการขยายตัวของเทคโนโลยีดิจิทัล ช่วยให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานกระติบข้าวบ้านคำพัฒนาเข้าถึงข้อมูลข่าวสารทั่วไปและข้อมูลการตลาดเพิ่มมากขึ้น มีการเข้าเว็บไซต์ต่าง ๆ ในการศึกษาหาข้อมูลผลิตภัณฑ์ทำให้สามารถพัฒนาทักษะและองค์ความรู้ใหม่ ๆ ก่อให้เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ สร้างสรรค์การให้บริการ เป็นเหตุให้สามารถสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจ

6.3 เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนบ้านคำพัฒนา

6.3.1 แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการขาย

อาศัยการเทียบเคียงกับส่วนประสมทางการตลาด 4P (Product, Price, Promotion and Place) เพื่อให้เกิดการพัฒนาต้องดำเนินการไปพร้อม ๆ กันหลายด้าน ได้แก่ 1) ด้านผลิตภัณฑ์ มีการออกแบบ

และพัฒนาผลิตภัณฑ์ รูปทรง การสร้างลวดลาย การใช้วัสดุที่หลากหลาย การสร้างมูลค่าเพิ่ม การสร้างแบรนด์ กระติบข้าวให้เป็นที่ยุติและน่าเชื่อถือ การสร้างความแตกต่าง เช่น สานของเล่นเด็ก สัตว์ป่าหิมพานต์ 2) ด้านราคา ควรมีการกำหนดราคาตามความเหมาะสม เพื่อความได้เปรียบเชิงการแข่งขันด้วย 3) ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ควรมองหาตลาดที่มีขนาดใหญ่มากยิ่งขึ้น 4) ด้านการส่งเสริมการตลาด ควรดำเนินในหลาย ๆ รูปแบบ เน้นส่วนลดพิเศษ เพิ่มโปรแกรมส่งเสริมการขายต่าง ๆ เสริมความรู้ในผลิตภัณฑ์ การสร้างความพึงพอใจของลูกค้า การรับประกันเปลี่ยนคืนสินค้าในระยะเวลาที่กำหนด และการเอาใจใส่ลูกค้าในการเลือกซื้อสินค้าซึ่งเป็นสิ่งที่งาม ควรส่งเสริมเพิ่มรูปแบบการเอาใจใส่ปรับปรุงการวางแผนการตลาดที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งต้องศึกษาและวิเคราะห์ตลาดและผู้บริโภคด้วย เช่น ขนาดของผลิตภัณฑ์ รูปแบบลวดลาย สีสน และวัสดุที่ใช้

6.3.2 แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

ควรชี้แจงสมาชิกเพื่อสร้างความเข้าใจในเรื่องการดำเนินงานของกลุ่ม ปรับปรุงกฎระเบียบ ข้อบังคับให้เหมาะสมและมีการนำไปบังคับใช้กับสมาชิกทุกคน กำหนดให้ทุกกระบวนการทำงานต้องผ่านการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคน การจัดกิจกรรมเพื่อเป็นการสืบสานรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นเอาไว้ให้คงอยู่ชั่วลูกหลาน กล่าวคือ 1) การส่งเสริมภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ความรู้และทักษะในการสานกระติบข้าวให้กับคนรุ่นหลัง ส่งเสริมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการสานกระติบข้าว และสร้างความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้กับผู้ผลิต 2) ส่งเสริมศักยภาพสมาชิกและจัดฝึกอบรม กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานกระติบข้าวบ้านคำพัฒนาควรได้รับการส่งเสริมการเพิ่มศักยภาพและทักษะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจการของกลุ่ม ได้แก่ ความรู้และทักษะด้านการบริหารจัดการ ความรู้และทักษะด้านการพัฒนาและสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ 3) การประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐให้เข้ามามีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือ เพื่อวางแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาในกระบวนการผลิต การส่งเสริมการพัฒนาทักษะฝีมือสมาชิกให้เกิดความชำนาญงานเพื่อให้เกิดการยอมรับ และแนะนำช่วยเหลือการขอการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ

7. อภิปรายผล

อภิปรายผลจากบทสรุปวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษาสภาพปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานกระติบข้าวบ้านคำพัฒนา จากผลการวิจัยทำให้ทราบถึงปัญหาอุปสรรคในการบริหารจัดการ ทางกลุ่มได้ให้ความสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพและลดต้นทุนในการผลิต เช่นเดียวกันกับกลุ่มธุรกิจอื่นที่ต้องอาศัยหลักในการบริหารที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การตลาด การขาย และด้านการเงิน จึงได้แยกออกเป็นแต่ละด้าน เพื่อความชัดเจนของปัญหาในการที่จะจัดการ

ด้านกลุ่มและสมาชิก มีสมาชิกส่วนมากเป็นผู้สูงอายุที่มีองค์ความรู้ ทักษะรอบด้านและประสบการณ์ที่ดีทั้งด้านบริหารและความชำนาญในวิชาชีพ จึงสามารถส่งต่อความรู้ต่าง ๆ ไปยังแรงงานรุ่นใหม่ แต่ด้วยการที่เป็นผู้สูงอายุจึงไม่สามารถใช้ศักยภาพของตนเองได้เท่าที่ควรจะเป็น และไม่สามารถนำเทคโนโลยีมาใช้ในการ

สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับงานวิจัยของ เบญจริสา ตันเจริญ (2567) ที่ต้องเพิ่ม การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มด้วยการนำเทคโนโลยีดิจิทัลให้กับสมาชิกได้ใช้อย่างเหมาะสม

ด้านการผลิต นับตั้งแต่ด้านวัตถุดิบ วัสดุและอุปกรณ์ จากประสบการณ์ในการขาดแคลนวัตถุดิบ ที่ได้เคยเกิดขึ้นเป็นบทเรียน ทำให้กลุ่มได้เกิดการวางแผนเพื่อไม่ให้วัตถุดิบขาดแคลนโดยรวมถึงการบำรุงรักษา ถนอมการใช้เครื่องมือ อุปกรณ์ต่าง ๆ และการพัฒนากลุ่มฯ ให้มีประสิทธิภาพต่อขบวนการผลิต นอกจากนี้ ยังต้องสร้างเครือข่ายสานสัมพันธ์กับชุมชนที่มีการปลูกไม้แต่ไม่ได้ใช้งานจักสาน ซึ่งเป็นการบริหารจัดการปัจจัย การผลิตให้มีเพียงพอต่อการใช้งานการผลิต อีกทั้งมีการอนุรักษ์ไม้ไม่ให้เป็นที่พยายกรธรรมชาติที่สำคัญ สอดคล้องกับงานวิจัยของ มริสา พุทโกสิทธิ์ และคณะ (2663) ที่พบว่า สมาชิกในกลุ่มมีการรวบรวม ทรัพยากร ที่มีแนวโน้มจะขาดแคลนได้เพื่อเอาไว้ใช้ในอนาคต มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างฉลาด ทำการใช้อย่างคุ้มค่า เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยคำนึงถึงระยะเวลาในการใช้ให้ยาวนาน และก่อให้เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด รวมทั้งต้องมีการกระจายการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างทั่วถึง

ด้านการตลาด ขาดการบริหารจัดการทางการตลาด ขาดความเข้าใจในการนำเสนอและส่งมอบ สินค้าเป็นเหตุให้ขาดความน่าเชื่อถือ ขาดกิจกรรมส่งเสริมทางทักษะในการจักสานที่สร้างสรรค์ ขาดการใช้ เทคโนโลยีและเครื่องมือที่ทันสมัยทั้งในด้านการตลาด ส่งผลเสียต่อการขยายตลาด ที่สำคัญการขยายตลาด มีความจำเป็นอย่างมากที่ต้องศึกษาและทำความเข้าใจในส่วนประสมทางการตลาด สอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤษดา เขียววัฒนสุข และคณะ (2565, น. 33-44) ที่พบว่า ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด มีผลต่อ การตัดสินใจซื้อซ้ำผลิตภัณฑ์น้ำพริกเผาไทยยี่ห้อหนึ่งผ่านทางร้านสะดวกซื้อ 7-Eleven ของผู้บริโภคใน จังหวัดปทุมธานี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ด้านการบริหารจัดการ การดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานกระติบข้าวบ้านคำพัฒนา ไม่มีกระบวนการ ขั้นตอน และวิธีการทำงานที่ชัดเจน กล่าวคือ ไม่มีโครงสร้างการบริหาร ไม่มีโครงสร้าง ตำแหน่งจำนวนผู้บริหารและจำนวนบุคลากรในการดำเนินงานที่ครอบคลุมทุกหน้าที่ทุกกิจกรรม ไม่มี แผนนโยบายบทบาทหน้าที่ผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการทุกคน และที่สำคัญการมีส่วนร่วมของสมาชิก ทุกคนมีน้อยมาก ทำให้ไม่ก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและยินดีปฏิบัติตามข้อตกลงอย่างสมัครใจ สอดคล้อง กับงานวิจัยของ กอพร ต่อวัฒนกิจกุล (2560, น. 10) ที่พบว่า สมาชิกทุกคนร่วมกันตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล และงานวิจัยของ กขพร ชื่นจันทร์ และคณะ (2567, น. 142-162) ที่มีผลการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพที่มีความคิดเห็นสอดคล้องกันพบว่า หากสมาชิกมีความเหนียวแน่น มีความเป็นปึกแผ่น มีการดำเนินงานภายใต้เป้าหมายที่ชัดเจน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวางแผน ร่วมตรวจสอบผล การดำเนินงานอย่างเป็นระบบส่งผลให้ผลการดำเนินงานของกลุ่มดีขึ้นตามไปด้วย

อภิปรายผลจากบทสรุปวัตถุประสงค์ที่ 2 การวิเคราะห์ศักยภาพการดำเนินกิจการของวิสาหกิจ ชุมชนจักสานกระติบข้าวบ้านคำพัฒนา

ด้านการบริหารจัดการ เป้าหมายสำคัญของการบริหารจัดการ คือ เพื่อสร้างความร่วมมือ ความสามัคคีให้กับองค์กรส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ความยั่งยืนในการดำเนินงาน และต้อง

คำนึงถึงจริยธรรมต่อชุมชน สภาพแวดล้อมชุมชน และทรัพยากรธรรมชาติ トラบไตที่สมาชิกกลุ่มยังมีความไว้วางใจต่อคณะกรรมการบริหารจากผลประกอบการที่มีกำไร ซึ่งเกิดจากการที่ทุกคนช่วยกันลดต้นทุนได้ดี อีกทั้งยังได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดหนองคาย การบริหารงานขององค์กรที่ได้รับความร่วมมือจากสมาชิก สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหารงาน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานกระติบข้าว บ้านคำพัฒนาอ้อมข้าเคลื่อนไปได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สัญญาศรณ สวัสดิ์ไธสง (2567, น. 841) ที่กล่าวว่า การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวทางการบริหารที่เปิดโอกาสให้บุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจวางแผนดำเนินงาน และรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นร่วมกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ อนุกุล ไชยโคตร และคณะ (2568, น. 46-58) ได้กล่าวว่า แนวทางในการส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติทางการเมืองท้องถิ่น สิ่งสำคัญคือ การสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ชุมชน โดยเฉพาะบทบาทหน้าที่และความจำเป็นของตนเองในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่น

ด้านการผลิต มีการจัดการวัตถุดิบไม่ให้ขาดแคลน เพิ่มอำนาจในการต่อรองในการจัดหาไม้ไผ่ที่มีคุณภาพ การบริหารด้านนี้เกี่ยวกับทรัพยากรทางธรรมชาติและสภาพแวดล้อมโดยตรง การดำเนินการควรคำนึงการใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า นอกจากจะไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมแล้วยังต้องคำนึงการอนุรักษ์ธรรมชาติไปพร้อม ๆ กันด้วย การลดต้นทุน การประดิษฐ์เครื่องมือขึ้นมาช่วยในขบวนการผลิตจะยิ่งเพิ่มศักยภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ คณาธิศ เนียมหอม (2564, น. 19-27) ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ให้แก่ชุมชนและผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์จักสานจากไม้ไผ่ ด้วยการใช้เครื่องทุ่นแรงที่มีกระบวนการรีดและผ่าตอกไม้ไผ่ให้มีขนาดและความหนาที่เหมาะสมต่อการนำไปใช้เป็นวัตถุดิบในการจักสานกระติบข้าว ซึ่งจะช่วยลดขั้นตอนและลดระยะเวลาในการจัดเตรียมวัตถุดิบ จึงช่วยให้ชุมชนหรือผู้ประกอบการจักสานสามารถผลิตผลิตภัณฑ์จักสานได้มากขึ้น โดยใช้ระยะเวลาเท่าเดิม

ด้านการตลาดและการขาย สมาชิกสามารถใช้เทคโนโลยีในโฆษณาและประชาสัมพันธ์ทางสื่อออนไลน์ได้ด้วยอาศัยความร่วมมือจากลูกหลาน ช่องทางจัดจำหน่ายผ่านออนไลน์ยังมีความสำคัญในยุคปัจจุบัน จะช้าหรือเร็ว หรือใช้ประโยชน์จากสื่อออนไลน์ได้ จะเป็นการเพิ่มศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ ดังงานวิจัยของ มาลินี คำเครือ และธีระพันธ์ โชคอุดมชัย (2562, น. 1-8) ส่วนใหญ่ผู้ตอบแบบสอบถามได้รับการสื่อสารหรือประชาสัมพันธ์การซื้อขายสินค้าโอท็อปในสื่อสังคมออนไลน์ และทราบถึงแหล่งสินค้าโอท็อปผ่านสื่อสังคมออนไลน์ที่รู้จักเป็นครั้งแรกจากเพชบุรีมากที่สุด เหตุผลการเลือกซื้อสินค้าโอท็อปผ่านสื่อสังคมออนไลน์เพราะขั้นตอนการซื้อไม่ยุ่งยาก

ด้านการเงิน สมาชิกให้ความสำคัญในการจัดทำบัญชีรายรับและรายจ่าย สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนภายนอกและสร้างแหล่งเงินทุนภายในอีกด้วย เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันต่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ ได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับ อนุรัตน์ อนันทนาธร (2564, น. 683-703) ที่เสนอแนะนำหลักการพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเสริมสร้างความมั่นคงให้วิสาหกิจชุมชนให้มากขึ้น โดยเฉพาะการสร้างภูมิคุ้มกันด้วยการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรและสมาชิกในการสะสมเงินออม การพัฒนาขยายต่อโดยความมีเหตุมีผล และการบริหารจัดการโดยยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม และความโปร่งใส

สภาพเศรษฐกิจและนโยบายของรัฐบาล เป็นโอกาสในการขยายตลาดและเข้าถึงแหล่งเงินทุน พัฒนาผลิตภัณฑ์ การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาปรับใช้ สร้างกิจกรรมในการจัดหาทรัพยากรได้ในท้องถิ่น และมีเพียงพอ ทำให้ได้วัตถุดิบมีคุณภาพและลดต้นทุนองค์กรต่าง ๆ ในทุกประเทศต่างต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน นับตั้งแต่ภาวะเศรษฐกิจถดถอยและวิกฤตการณ์ทางการเงิน การเปลี่ยนแปลงอำนาจทางเศรษฐกิจที่เคลื่อนย้ายจากประเทศทางซีกโลกตะวันตกสู่ประเทศทางซีกโลกตะวันออกมากขึ้น รวมทั้งพฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้เกิดความเสี่ยงของเศรษฐกิจโลกที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้จนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโฉมหน้าและรูปแบบเศรษฐกิจไปทั่วโลก อ้างอิงใน สุชาติ อำนาจภาวิ และคณะ (2563, น. 56-66)

สภาพสังคมและวัฒนธรรมแบบชนบทไทย มีจุดแข็งในการรักษาวินัยธรรมเกิดความรู้สึกดีจากการพึ่งพาอาศัยกันและกัน ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นรวมถึงความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ มีส่วนทำให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน มีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่าง ๆ และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกัน จึงเป็นโอกาสในการใช้วัฒนธรรมประเพณีสร้างสรรค์จินตนาการ เพื่อสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จักสานให้มากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระโกศล มณีรัตน และพระมหาสุใจ ชยวุฒโธ (2566, น. 27-42) รูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพการจัดการวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ ประกอบด้วย (1) ด้านการเสริมสร้างภูมิปัญญาชุมชนท้องถิ่น (2) การส่งเสริมอาชีพด้านศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธ (3) การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม (4) การส่งเสริมลานวัฒนธรรม สำหรับจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม ศิลปะ กีฬา และการละเล่นของท้องถิ่นที่หลากหลาย ดังนั้น หากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ คิดสร้างสรรค์ จักสาน สัตว์ป่าหิมพานต์ถวายวัด จะเป็นการสร้างศักยภาพ ชื่อเสียง พุทธบูชา เกิดผลิตภัณฑ์ในรูปแบบใหม่ ไม่ต้องตามกลุ่มจักสานอื่น

เทคโนโลยี ในปัจจุบันการขยายตัวของเทคโนโลยีดิจิทัล ช่วยให้กลุ่มวิสาหกิจฯ เข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และการตลาดเพิ่มมากขึ้นกว่าในอดีต มีการเข้าเว็บไซต์ต่าง ๆ ในการศึกษาหาข้อมูลผลิตภัณฑ์ซึ่งสามารถพัฒนาทักษะและองค์ความรู้ใหม่ ๆ ก่อให้เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ สร้างสรรค์การให้บริการ สร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ ส่งผลกระทบต่อศักยภาพในการเติบโตและการขยายตัวของธุรกิจและหนึ่งในความท้าทายที่สำคัญ คือ การขาดความสามารถทางด้านเทคโนโลยีดิจิทัลซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการดำเนินธุรกิจในยุคปัจจุบันหลายกลุ่มยังขาดความรู้และทักษะในการนำเทคโนโลยีมาใช้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตการบริหารจัดการและการตลาดออนไลน์ ทำให้พลาดโอกาสในการเข้าถึงกลุ่มลูกค้าใหม่ และขยายตลาดได้อย่างเต็มศักยภาพ ชลิตา เจริญเนตร และคณะ (2568, น. 114-126)

อภิปรายผลจากบทสรุปวัตถุประสงค์ที่ 3 ศึกษาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการบริหารจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานกระติบข้าวบ้านคำพัฒนา

1. แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามกรอบ ส่วนประสมทางการตลาด 4P

ด้านผลิตภัณฑ์ การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ รูปทรง การสร้างลวดลาย การใช้วัสดุที่หลากหลาย การสร้างมูลค่าเพิ่ม การสร้างแบรนด์กระติบข้าวให้เป็นที่ยอมรับและน่าเชื่อถือ การสร้างความแตกต่าง สอดคล้องกับงานวิจัยของ อาชว์บาร์มี มณีตระกูลทอง และทริดา ไบเกษม (2563) ที่กล่าวว่า กลุ่มผู้บริโภคในปัจจุบันให้ความสำคัญในเรื่องคุณภาพของผลิตภัณฑ์ รูปแบบของผลิตภัณฑ์ และราคา

เหมาะสมตามลำดับ ซึ่งจัดอยู่ในส่วนการวิเคราะห์ส่วนประสมทางการตลาดและปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อแทบทั้งสิ้น โดยกลุ่มผู้บริโภคมองคุณค่าของผลิตภัณฑ์เครื่องจักรสานอยู่ที่ลวดลายการสานและความสวยงาม การพัฒนาผลิตภัณฑ์จึงต้องให้ความสำคัญในสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ให้มีความเป็นเอกลักษณ์ตามพื้นที่วัฒนธรรมท้องถิ่นตนเอง เพื่อไม่ให้เกิดการลอกเลียนแบบ เนื่องจากลูกค้าอยู่กันกระจัดกระจายทั่วไป ความต้องการจึงแตกต่างกันออกไป กลุ่มวิสาหกิจไม่สามารถตอบสนองทุกตลาดได้ จึงต้องมีการกำหนดลักษณะและแบ่งกลุ่มลูกค้า (Segmentation) เลือกกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย (Targeting) และกำหนดตำแหน่งของผลิตภัณฑ์ในตลาดให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มลูกค้า (Positioning) (อาชว์บาร์มี มณีตระกูลทอง และทริดา ไบเกษม, 2563) อีกทั้งต้องมุ่งสร้างภาพลักษณ์ที่ดีในการส่งเสริมการขายเพื่อให้เกิดรายได้ทั้งจากต้นน้ำไปจนถึงปลายน้ำแก่ชุมชน

ด้านราคา ควรกำหนดราคาตามความเหมาะสม เพื่อความได้เปรียบเชิงการแข่งขันด้วย เพราะราคาผลิตภัณฑ์ขึ้นกับคุณค่าของแต่ละผลิตภัณฑ์ อย่างเช่น ชาวม้งนำเอากลยุทธ์การตลาดเชิงจิตวิญญาณที่สะท้อนถึงการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านจิตวิญญาณจากรุ่นสู่รุ่นที่ร้อยเรียงผ่านวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อดั้งเดิมมาเพิ่มมูลค่าทางวัฒนธรรมภายใต้แบรนด์ “ดอยผาหลวง” กลยุทธ์ราคา (Price) ควรตั้งราคาสูงให้สัมพันธ์กับคุณค่าและความเป็นอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ (กมลชนก ชัยศิริวาทกาญจน์, 2562)

ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย จากรายงานของ World Travel Tourism พบว่า นักท่องเที่ยวต่างชาติจะมีการตัดสินใจซื้อสินค้าจากสานไม้ไผ่ทันทีที่ทันใดระหว่างการท่องเที่ยว การอำนวยความสะดวกในการชำระเงินออนไลน์ บัตรเครดิตชำระเงินผ่านหรือแอปพลิเคชัน โดยเฉพาะชาวต่างชาติที่นิยมการซื้อสินค้าราคาสูงผ่าน e-Payment รูปแบบต่าง ๆ เช่น PayPal Alipay และ We Chat Pay ทางกลุ่มวิสาหกิจ ไม่ควรคาดหวังเฉพาะนักท่องเที่ยว ควรมองหาตลาดที่มีขนาดใหญ่ เครือเจริญโภคภัณฑ์ ไอคอนสยาม ตลาดนัดจตุจักร และเพิ่มช่องทางออนไลน์ ความสะดวกรวดเร็วหลากหลายช่องทาง และต้องเรียนรู้พร้อมพัฒนารูปแบบการชำระเงินให้มีความสะดวกและประหยัดมากกว่าการใช้เงินสด ช่วยให้ลูกค้าลดการพกเงินสดจำนวนมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ มาลินี คำเครือ และธีระพันธ์ โชคอุดมชัย (2562) กล่าวถึง การชำระเงินของนักท่องเที่ยวส่วนมาก ชำระค่าสินค้าโดยการโอนผ่านธนาคาร ATM Internet Banking ผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างกลยุทธ์การสื่อสารการตลาดออนไลน์ โดยรวมทั้ง 6 ด้าน พบว่า มีผลต่อพฤติกรรม การซื้อสินค้าโอท็อป ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ด้านการส่งเสริมการตลาด ควรดำเนินในหลาย ๆ รูปแบบ เน้นส่วนลดพิเศษ เพิ่มโปรแกรมส่งเสริมการขายต่าง ๆ เสริมความรู้ในผลิตภัณฑ์ การรับประกันเปลี่ยนคืนสินค้าในระยะเวลาที่กำหนด และการเอาใจใส่ลูกค้าในการเลือกซื้อสินค้า ซึ่งเป็นสิ่งที่จะต้องส่งเสริมเพิ่มรูปแบบการเอาใจใส่ ปรับปรุงการวางแผนการตลาดที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งต้องศึกษาและวิเคราะห์ตลาดและผู้บริโภคด้วย เช่น ขนาดของผลิตภัณฑ์ รูปแบบ ลวดลาย สี สัน และวัสดุที่ใช้ สอดคล้องกับ อาชว์บาร์มี มณีตระกูลทอง และทริดา ไบเกษม (2563) ด้านการส่งเสริมการขาย ควรทำควบคู่กันไปในรูปแบบดั้งเดิมและสมัยใหม่ อาทิ การใช้แผ่นพับ หรือแผ่นโปสเตอร์ตลอดจนสื่อต่าง ๆ เพื่อสร้างการรับรู้ถึงความมีเอกลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในงานหัตถกรรมไม้ไผ่จักสานนั้น ๆ การให้ส่วนลดพิเศษสามารถสร้างสายสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ขาย – ผู้ซื้อ แต่ไม่

เพียงพอ จำเป็นต้องมีนวัตกรรมเทคโนโลยีสมัยใหม่มาช่วยส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ในตัวสินค้าเช่นกัน เช่น การใช้โซเชียลมีเดีย หรือ Info Graphic เป็นต้น

2. แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ควรพัฒนาจากการรวมกลุ่มให้เข้มแข็ง ชี้แจงสมาชิกสร้างความเข้าใจ ในเรื่องการทำงานงานของวิสาหกิจฯ ปรับปรุงกฎระเบียบข้อบังคับให้เหมาะสมและมีการนำไปบังคับใช้กับสมาชิกทุกคน ทุกการดำเนินการล้วนจากผ่านการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคน สอดคล้องกับ ศรวิสัย สมสวัสดิ์ และคณะ (2568, น. 14) ได้กล่าวถึง แนวทางในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนใน 6 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการบริหารจัดการองค์กร 2) ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์และนวัตกรรม 3) ด้านการตลาดและการเข้าถึงตลาด 4) ด้านการพัฒนาศักยภาพสมาชิก 5) ด้านการยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ และ 6) ด้านความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

การส่งเสริมภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น การถ่ายทอดความรู้ อนุรักษ์ และสร้างความภาคภูมิใจ ส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดความรู้และทักษะในการสานกระติบข้าวให้กับคนรุ่นหลัง ส่งเสริมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่เกี่ยวข้องกับการสานกระติบข้าว และสร้างความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้กับผู้ผลิต สอดคล้องกับงานวิจัยของ พรธิดา เทพประสิทธิ์ และสรวรรยา ธรรมอภิพล (2562) การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่คำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติบนโลก โดยให้มีการพัฒนาควบคู่ไปกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยให้เป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนทั้งในยุคปัจจุบันและยุคต่อ ๆ ไปอย่างเท่าเทียมกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระพันธ์วัฒน์ ธมมวาทธนโน (ภูมิรัง) และวิทยา ทองดี (2565, น. 301-314) การพัฒนาที่สามารถสร้างความเจริญด้านรายได้และคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างต่อเนื่อง โดยไม่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติจนเกินพอดี ไม่สร้างมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม มีการผลิตและการบริโภคเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและสอดคล้องกับกฎระเบียบของประชาคมโลก คนมีความรับผิดชอบต่อสังคม มุ่งประโยชน์ส่วนรวมอย่างยั่งยืน ทุกภาคส่วนในสังคมยึดถือและปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผลประกอบการในปี 2567 ที่มีกำไร ทั้งที่ยอดการขายต่ำกว่าปี 2566 ประกอบกับสภาพเศรษฐกิจที่ตกต่ำ แต่ทางกลุ่มสมาชิกวิสาหกิจชุมชนฯ ก็สามารถมีกำไรจากการร่วมมือของสมาชิกทุกคน มีความตระหนักในความประหยัด ทำให้ลดต้นทุนในการประกอบการได้ สร้างความภาคภูมิใจต่อทุกคนได้เป็นอย่างดี

ส่งเสริมและจัดฝึกอบรม กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานกระติบข้าวบ้านคำพัฒนา ควรได้รับการส่งเสริมการเพิ่มศักยภาพและทักษะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจการของกลุ่มฯ ได้แก่ ความรู้ด้านการบริหารจัดการ ความรู้ด้านการพัฒนาและสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ การพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เป็นประโยชน์ก็จะดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ การฝึกอบรมการสื่อสารภาษากลางและภาษาอังกฤษพื้นฐาน และส่งเสริมการออม ด้านการพัฒนางานความรู้ คือ จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ถ่ายทอดองค์ความรู้และรับสมัครสมาชิกกลุ่มรุ่นใหม่ ด้านการพัฒนาสินค้าและเครือข่าย คือ การขยายสาขาการผลิตหรือเครือข่ายการผลิตเสริมทักษะด้านอื่น ๆ ให้กับสมาชิก นอกจากสมาชิกจะได้รับการฝึกอบรมแล้วยังต้องจัดการถ่ายทอดองค์ความรู้แก่ผู้สนใจอีกด้วย ดังเช่นงานวิจัยของ คมเขต เพ็ชรรัตน์, วันดี พินิจวรสิน, และอรศิริ ปาณินท์ (2561) พบว่า

ชุมชนมีศักยภาพที่จะดำเนินการร่วมกันในการสร้างเครือข่ายชุมชนหัตถกรรมจักสาน การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันเป็นหนึ่งในรูปแบบของเครือข่าย เพราะชุมชนหัตถกรรมจักสานมีฐานอยู่ที่ “ความรู้” จึงต้องมีการเรียนรู้ร่วมกันไม่ว่าจะเป็นการประชุมสัมมนา การฝึกอบรม ไปศึกษาดูงานร่วมกันหรือไปมาหาสู่เพื่อแลกเปลี่ยนกัน การเรียนรู้ต้องทำอย่างต่อเนื่อง หลากหลายรูปแบบและสมาชิกในชุมชนได้ร่วมเรียนรู้ด้วย

การประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจะต้องเข้าทำงานและประสานงานให้ภาครัฐเข้ามามีบทบาท เพื่อความร่วมมือเชิงบูรณาการในการวางแผนงานในการปรับปรุงพัฒนาทักษะฝีมือแรงงาน เพื่อสร้างการยอมรับและอำนวยความสะดวกในการขอรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชลิตา เจริญเนตร และคณะ (2568, น. 114-126) การมีเครือข่ายที่แข็งแกร่งและการร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ จะช่วยเพิ่มโอกาสในการขยายธุรกิจ โดยการสร้างเครือข่ายและการร่วมมือสามารถช่วยให้ธุรกิจเข้าถึงแหล่งทรัพยากรใหม่ ๆ และเพิ่มโอกาสในการขยายตลาด

8. สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

8.1 สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษา สรุปปัญหาอุปสรรคของวิสาหกิจชุมชนจักสานกระติบข้าวบ้านคำพัฒนา กล่าวโดยสรุปพบปัญหาอุปสรรคทุกด้าน แต่มีประเด็นปัญหาและอุปสรรคที่แตกต่างกันไป กล่าวคือ ด้านกลุ่มและสมาชิกมีประเด็นกลุ่มสมาชิกส่วนมากมีอายุสูงวัย ขาดแรงงานวัยหนุ่มสาว ขาดแคลนแรงงานที่มีความรู้และทักษะที่เพียงพอต่อการผลิต ขาดความร่วมมือของสมาชิกบางส่วน จำนวนคณะกรรมการบริหารกลุ่มน้อยเกินไป สมาชิกบางคนขาดความตระหนักและความรับผิดชอบต่อกลุ่ม สมาชิกขาดความรู้ด้านบริหารจัดการและด้านเศรษฐกิจยุคดิจิทัล และขาดความหลากหลายทางทักษะในการจักสานที่สร้างสรรค์ ด้านการผลิตมีประเด็นขาดแคลนไม้ไผ่ ขาดเครื่องจักรในกระบวนการผลิต และการขาดแคลนวัตถุดิบที่มีคุณภาพด้านการตลาด มีประเด็นการขาดความสามารถในการขยายตลาด มีการใช้หลักประชาสัมพันธ์วิธีไม่มีความหลากหลาย ขาดความเข้าใจเทคนิคการนำเสนอและส่งเสริมสินค้า และขาดการใช้เทคโนโลยีและเครื่องมือทางการตลาดที่ทันสมัย และสุดท้ายด้านการบริหารจัดการ มีประเด็นโครงสร้างการบริหารไม่ครอบคลุมกิจกรรมของกลุ่ม วิธีการบริหารไม่ทันสมัยไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนเพื่อสนับสนุนกลุ่ม เข้าไม่ถึงการสนับสนุนจากภาครัฐ และไม่มีการสร้างภาคีเครือข่าย

สรุปการวิเคราะห์ศักยภาพการดำเนินกิจการของวิสาหกิจชุมชนจักสานกระติบข้าวบ้านคำพัฒนา ปัจจัยภายใน กลุ่มสมาชิกยังมีความไว้วางใจต่อคณะกรรมการบริหาร เนื่องจากผลประกอบการยังมีการด้านการผลิตมีการจัดการวัตถุดิบไม่ให้ขาดแคลนและเพิ่มอำนาจในการต่อรองในการจัดหาไม้ไผ่ที่มีคุณภาพด้านการตลาดและการขาย สมาชิกสามารถใช้เทคโนโลยีในโฆษณาและประชาสัมพันธ์ทางสื่อออนไลน์ได้ โดยวิธีการอาศัยความร่วมมือจากลูกหลาน ด้านการเงิน สมาชิกให้ความสำคัญในการจัดทำบัญชีรายรับและรายจ่าย สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนภายนอกและสร้างแหล่งเงินทุนภายในอีกด้วย ในส่วนปัจจัยภายนอกโดยเฉพาะสภาพทางเศรษฐกิจและนโยบายของรัฐบาล เป็นโอกาสในการขยายตลาดและเข้าถึงแหล่งเงินทุนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์มีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาปรับใช้ มีการสร้างกิจกรรมในการจัดหาทรัพยากรได้

ในท้องถิ่น ทำให้ได้วัตถุดิบมีคุณภาพ มีต้นทุนต่ำลงและมีปริมาณเพียงพอ ด้านสภาพสังคมและวัฒนธรรมแบบชนบทไทย ช่วยเสริมจุดแข็งในการรักษาวัฒนธรรมความสามัคคีของสมาชิกและชุมชนจากการพึ่งพาอาศัยกันและกัน การทำให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน มีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่าง ๆ และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกัน ถือว่าเป็นโอกาสในการใช้วัฒนธรรมประเพณีสร้างสรรค์จินตนาการ เพื่อสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จักสานให้มากขึ้น และด้านเทคโนโลยี จากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัล ช่วยให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานกระติบข้าวบ้านคำพัฒนา เข้าถึงข้อมูลข่าวสารและการตลาดเพิ่มมากขึ้นกว่าในอดีต มีการเข้าเว็บไซต์ต่าง ๆ ในการศึกษาหาข้อมูลผลิตภัณฑ์ ทำให้สามารถพัฒนาทักษะและองค์ความรู้ใหม่ ๆ ได้อย่างรวดเร็วและทันสมัย ก่อให้เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์การให้บริการ ส่งผลต่อการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน

สำหรับแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนบ้านคำ ประการแรก คือ แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการขาย อาศัยกรอบส่วนประสมทางการตลาด 4P เพื่อการพัฒนาต้องดำเนินการไปพร้อม ๆ กันหลายด้าน ได้แก่ 1) ด้านผลิตภัณฑ์ มีการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ รูปทรงการสร้างลวดลาย การใช้วัสดุที่หลากหลาย การสร้างมูลค่าเพิ่ม การสร้างแบรนด์กระติบข้าวให้เป็นที่รู้จักและน่าเชื่อถือ การสร้างความแตกต่าง เช่น สานของเล่นเด็ก สัตว์ป่าหิมพานต์ 2) ด้านราคา กำหนดราคาเพื่อความได้เปรียบเชิงการแข่งขันด้วย 3) ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ควรมองหาตลาดที่มีขนาดใหญ่ 4) ด้านการส่งเสริมการตลาด เน้นส่วนลดพิเศษ เสริมความรู้ในผลิตภัณฑ์ มีการสร้างความพึงพอใจของลูกค้า การรับประกันเปลี่ยนคืนสินค้าในระยะเวลาที่กำหนด และการเอาใจใส่ลูกค้าในการเลือกซื้อสินค้าซึ่งเป็นสิ่งดีงาม ควรส่งเสริมเพิ่มรูปแบบการเอาใจใส่ ปรับปรุงการวางแผนการตลาดที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งต้องศึกษาและวิเคราะห์ตลาดและผู้บริโภคด้วย และประการที่สอง คือ แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนโดยภาพรวมควรปรับปรุงกฎระเบียบข้อบังคับให้เหมาะสมและมีการนำไปบังคับใช้กับสมาชิกทุกคน กำหนดให้ทุกกระบวนการทำงานต้องผ่านการแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคน และควรกำหนดแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย 1) การส่งเสริมภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ความรู้และทักษะในการสานกระติบข้าวให้กับคนรุ่นหลัง ส่งเสริมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการสานกระติบข้าว และสร้างความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้กับผู้ผลิต 2) ส่งเสริมศักยภาพสมาชิกและจัดฝึกอบรม การส่งเสริมการเพิ่มศักยภาพและทักษะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจการของกลุ่ม ได้แก่ ความรู้ด้านการบริหารจัดการ ความรู้ด้านการพัฒนาและสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ 3) การประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ ให้ภาครัฐเข้ามามีบทบาทเพิ่มมากขึ้น โดยอาศัยความร่วมมือเชิงบูรณาการเพื่อวางแนวทางในการปรับปรุงพัฒนา ส่งเสริมการพัฒนาทักษะฝีมือแรงงาน พร้อมทั้งสร้างการยอมรับและนำไปสู่การได้รับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ

8.2 ข้อเสนอแนะ

8.2.1 วิสาหกิจชุมชนควรศึกษาการศึกษาแนวทางในการเสริมสร้างศักยภาพด้านอื่น ๆ นอกเหนือจากบริบทของวิสาหกิจชุมชนจักสานมาเสริมสร้างศักยภาพให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ ให้มากขึ้น โดยเฉพาะการสร้างภูมิคุ้มกัน กำหนดให้สมาชิกเข้ารับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพสมาชิกในการพัฒนา

ขยายต่อด้วยความมีเหตุมีผล กำหนดแผนการออมเงินกลุ่ม และมีการแผนการลดต้นทุนวัตถุดิบอย่างเป็นระบบ เพื่อการประหยัด ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และการบริหารจัดการจะต้องยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม และความโปร่งใส ตลอดจนการตอบแทนคืนกลับสู่ชุมชน

8.2.2 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นควรให้ความร่วมมือและสนับสนุนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยเสนอให้มีการจัดตั้งคณะทำงานร่วมกัน ระหว่างกลุ่มวิสาหกิจกับหน่วยงานหลัก เพื่อบูรณาการแผนงาน และงบประมาณในการสนับสนุนให้เป็นทิศทางเดียวกัน รวมถึงการส่งเสริมด้านกฎหมายและระเบียบข้อบังคับ การสร้างเป็นนโยบายอย่างยั่งยืน และติดตามประเมินผลถึงการเพิ่มศักยภาพวิสาหกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง จะได้ให้คำปรึกษาตลอดถึงการส่งเสริมและสนับสนุนได้ทันเวลาที่

8.2.3 ส่วนราชการหน่วยงานต่าง ๆ ควรให้ความร่วมมือและสนับสนุนอย่างจริงจัง เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัดและพัฒนาชุมชนอำเภอ ควรให้ความร่วมมือและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน ในด้านการส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การฝึกอบรมทักษะ การสนับสนุนด้านการตลาด และการส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา เพื่อยกระดับศักยภาพให้วิสาหกิจชุมชนเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ สำนักงานเกษตรอำเภอควรให้การสนับสนุนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ด้วยการยกระดับผลิตภัณฑ์ การอบรมถ่ายทอดความรู้ในการปรับปรุงบำรุงดิน ส่งเสริมการใช้ ปัจจัยการผลิตในพื้นที่ การประสานงาน แก้ไขปัญหาการผลิตของเกษตรกรผู้ปลูกไม้ ปลูกกล้า ตลอดจนการพัฒนาวัตถุดิบในการสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาสายพันธุ์ไม้ คล้ายที่เหมาะสมกับการจักสาน เพื่อแก้ปัญหาคุณภาพและการขาดแคลนวัตถุดิบในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

- กขพร ชื่นจันทร์, ประเมษฐ์ บุญนำศิริกิจ, และสนิพนุช นิยมศิลป์. (2567). ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ ระหว่าง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การมีส่วนร่วมของสมาชิก และนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ที่ส่งผลต่อการ ดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนหลังการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ของวิสาหกิจชุมชน ใน เขตพื้นที่ภาคใต้ ผังอันดามัน. *วารสารศิลปการจัดการ*, 8(2), 142-162.
- กมลชนก ชัยศิรินวกาญจน์. (2562). *กลยุทธ์ส่วนประสมทางการตลาดเครื่องเงินในชุมชนพระบาทห้วยต้ม ตำบลนาทราย อำเภอสี จังหวัดลำพูน* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงใหม่).
- กอพร ต่อวัฒนกิจกุล. (2560). *การศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นในจังหวัดจันทบุรี ระยอง และตราด* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยราชภัฏ รำไพพรรณี).
- กฤษดา เขียววัฒนสุข, กุลสตรี ทองสุข, มณฑาทิพย์ สังขทิม, กมลชนก ชูราษฎร์, และธิตัต ตรีศิริโชติ. (2565). ปัจจัยคุณค่าตราสินค้า และส่วนประสมทางการตลาดที่มีต่อการตัดสินใจซื้อซ้ำผลิตภัณฑ์น้ำพริกเผา ไทย ผ่านร้านสะดวกซื้อ 7-Eleven ของผู้บริโภคในจังหวัดปทุมธานี. *วารสารวิทยาการ จัดการ บริหาร*, 24(3), 33-44.

- คมเชต เพ็ชรรัตน์, วันดี พินิจวรสิน, และอรศิริ ปาณินท์. (2561). การอนุรักษ์และสร้างสรรค์หัตถกรรมจักสานของศูนย์ส่งเสริมฝีมือจักสานด้วยไม้ไผ่ ในอำเภอนนทบุรี จังหวัดชลบุรี. *Veridian E-Journal, Silpakorn University, 11,(2)*, 198-214.
- คนาธิศ เนียมหอม. (2564). การพัฒนาเครื่องจักตอกไม้ไผ่เพื่อเพิ่มศักยภาพการผลิตสำหรับงานหัตถกรรมชุมชน อำเภอบุณฑริก จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม, 2(5)*, 19-27.
- ชลิตา เจริญเนตร, รัชนิกร จัตกุล, และกุลกันยา ศรีสุข. (2568). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการขยายโอกาสทางธุรกิจในยุคดิจิทัลของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารสหวิทยาการจดการมหาวิทยาลัยราชภัฏ บุรีรัมย์, 9(1)*, 114-126.
- ไทรมาศ พูลผล, ศักดิ์ดีา สุภาพ, ญัฐกิตต์ อยู่ด้วง, และธนธร ชื่นยินดี. (2567). การพัฒนาและยกระดับผู้ประกอบการชุมชนเศรษฐกิจฐานราก จังหวัดนครปฐม. *วารสารพุทธศาสตร์ มจร. อุบลราชธานี, 6(3)*, 2361-2380.
- นภดล รมโพธิ์. (2565). *การบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์และการบัญชีบริหารสำหรับผู้ประกอบการชุมชน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- บุผาชาติ จันทร์หอม. (2564). แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดการน้ำสู่ความยั่งยืน. *Journal of Roi Kaensarn Academi, 6(6)*, 340-356.
- เบญริสา ต้นเจริญ. (2567). การพัฒนาช่องทางการตลาดดิจิทัลของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแม่บ้านเกษตรกรสวนแก้วแสน ตำบลบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ. *วารสารบริหารธุรกิจครินครินทรวิโรฒ, 15(1)*, 30-47.
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์. (2562). *การเสริมสร้างศักยภาพและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสังคมฐานราก*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์.
- พรธิดา เทพประสิทธิ์, และสวรรยา ธรรมอภิพล. (2562). เกาะกก ต้นแบบชุมชนเชิงนิเวศรักษ์สิ่งแวดล้อม. *วารสารการเมืองการบริหาร และกฎหมาย, 11(1)*, 231-252.
- พระโกศล มณีนटना, และพระมหาสุใจ ชยวุฒโฒ. (2566). การเสริมสร้างศักยภาพวัฒนธรรมชุมชนวิถีพุทธตามแนวชายแดน จังหวัดเลย. *วารสารพุทธนวัตกรรม และการจัดการ, 6(3)*, 27-42.
- พระพันธ์วัฒน์ ธมวาทธโน (ภูมิรัง), และวิทยา ทองดี. (2565). สังคมไทยกับการพัฒนาแบบยั่งยืน ตามแนวพระพุทธศาสนา. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 7(3)*, 301-314.
- มริสา พุทโกสิทธิ์, จิตติมา ดำรงวัฒนะ, อุดมศักดิ์ เดโชชัย, และเดโช แชน้ำแก้ว. (2563). แนวทางการอนุรักษ์องค์ความรู้ ในการผลิตเครื่องจักสานไม้ไผ่ในชุมชน กรณีศึกษา กลุ่มจักสานไม้ไผ่ หมู่ที่ 5 ชุมชนบ้านท่าช้าง ตำบลช้างซ้าย อำเภพระพรหม จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารสังคมพัฒนศาสตร์, 3(1)*, 57-67. <https://so07.tci-thaijo.org/index.php/JSSD/article/view/147>

- มาลินี คำเครือ และธีระพันธ์ โชคอุดมชัย. (2562). กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดออนไลน์ที่มีผลต่อพฤติกรรม การซื้อสินค้าโอท็อป ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของผู้บริโภคในจังหวัดกาญจนบุรี. *วารสารวิจัยราชภัฏกรุง เก้าว สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 6(1), 1-8. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/rdi-ar/article/view/186630>
- วิไลลักษณ์ วงศ์ชัย, ธนภัทร กันทาวงค์, พิระพล ศรีวิชัย, และทิพย์สุตา พองสมุทร. (2568). การพัฒนา ผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม เพื่อลดค่าใช้จ่ายครัวเรือน ตำบลทุ่งก่อ อำเภอ เวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย. *วารสารสหวิทยาการ เพื่อการพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์*, 15(1). 1-17.
- ศรวิสัย สมสวัสดิ์, ธนโชค ธิเชียว, และเจนนภนต์ ภาควงศ์. (2568). แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่าง ยั่งยืน: กรณีศึกษา กลุ่มแปรรูปข้าว และผลไม้บ้าน. *Lanna Academic Journal of Social Science*, 2(2), 1-17.
- สัญญาศรณ สวัสดิ์ไธสง. (2567). การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม: แนวทางการสร้างพลังความร่วมมือใน องค์การ. *วารสารการบริหารการจัดการและการพัฒนาที่ยั่งยืน*, 2(4), 841-852.
- สุชาติ อำนาจจิภาวี, ศิริวัฒน์ เปลี่ยนบางยาง, เพ็ญศรี ฉิรินัง, และจิระพันธ์ สกฤณา. (2563). นโยบายของ ภาครัฐในการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมให้เกิดความยั่งยืน. *วารสารนวัตกรรม การบริหารและการจัดการ, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์*, 8(2), 56-66.
- เสรี พงศพิศ. (2552). *คู่มือการทำวิสาหกิจชุมชน. พลังปัญญา*.
- เสรี พงศพิศ. (2563). *ฐานคิดวิสาหกิจชุมชน: จากปรัชญาสู่การปฏิบัติเพื่อความยั่งยืน*. สถาบันส่งเสริม วิสาหกิจชุมชน.
- อาชว์บาร์มี มณีตระกูลทอง, และทริดา ไบเกษม. (2563). การพัฒนาการตลาดภายใต้แนวคิดไทยแลนด์ 4.0 สู่การเป็น Premium OTOP ของกลุ่มพัฒนกรรมจักสานไม้ไผ่ชุมชนบ้านป่าบง อ. สารภี จ. เชียงใหม่. *วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต*, 8(1), 227-237.
- อนุกุล ไชยโคตร, วันชัย สุขตาม, และจิรายุ ทรัพย์สิน. (2568). การมีส่วนร่วมด้านการเมืองท้องถิ่นของ ประชาชนในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลปรางสาท อำเภอบุซันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ. *วารสาร วิชาการบัณฑิตศึกษา*, 3(2), 46-58.
- อนรรตน์ อนันนทนาธร. (2564). การจัดการความมั่นคงของวิสาหกิจชุมชน ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง. *วารสารการเมืองการบริหาร และกฎหมาย*, 11(3), 683-703.
- Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1977). *Rural development participation: Concepts and measures for project design, implementation and evaluation*. Rural Development Committee, Center for International Studies, Cornell University.

**การพัฒนาธุรกิจหอมพริ้ว
เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันทางการตลาด
Business Development of Hom Phrao
for Competitive Enhancement in the Market**

ณัฐนันท์ จันทมนะ*¹ วงศ์สถิตย์ วิสุpee² ภาณุพงศ์ เฟื่องแก้ว³ เสาวคนธ์ แจ่มแจ้ง⁴

Nattanan Chantamanee*¹ Wongsatit Wisupee² Phanuphong Fuangkaew³

Saowakon Jamjang⁴

สถาบันพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ บริษัท เอช อาร์ ดี โอ จำกัด*¹ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน^{2,3}

โรงพยาบาลประจวบคีรีขันธ์⁴

Human Resource Development Institute, HRDI Co., Ltd.*¹ Learning Institute For

Everyone (LIFE)^{2,3} Prachuapkhirikhan Hospital⁴

Email: minddy2335@gmail.com

Received 29 May 2026

Revised 20 June 2026

Accepted 24 June 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการผลิตและการตลาดตลอดจนพัฒนากระบวนการดังกล่าว และเพิ่มศักยภาพการจัดการธุรกิจหอมพริ้ว โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 25 คน เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม จากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผลการวิจัย พบว่า 1) กระบวนการผลิตและการตลาดในปัจจุบัน ธุรกิจหอมพริ้วผลิตน้ำตาลมะพร้าวแท้ 100% จากจันทมนะพริ้วในพื้นที่ทับสะแก โดยใช้กรรมวิธีแบบดั้งเดิม เช่น การใช้ไม้พะยอมเพื่อกันเสียธรรมชาติ และการเคี่ยวด้วยเตาฟืนในกระทะใบบัว อย่างไรก็ตาม ธุรกิจยังเผชิญความท้าทายด้านมาตรฐานการผลิตที่เป็นระบบและกลยุทธ์การตลาดที่ยังไม่สามารถแข่งขันได้อย่างเต็มศักยภาพ 2) การพัฒนากระบวนการผลิตและการตลาด การวิจัยได้มุ่งเน้นการปรับปรุงขั้นตอนการผลิตให้มีประสิทธิภาพ ลดต้นทุน และควบคุมมาตรฐานสินค้าให้สม่ำเสมอ ในด้านการตลาด ได้มีการนำแนวคิดส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix) มาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างอัตลักษณ์แบรนด์ที่โดดเด่น การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ที่ทันสมัย และการกำหนดตำแหน่งผลิตภัณฑ์เป็นน้ำตาลมะพร้าวเกรดพรีเมียมสำหรับกลุ่มผู้รักสุขภาพ 3) การพัฒนาศักยภาพการจัดการ ผลการพัฒนาช่วยยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของแบรนด์ ผ่านการบริหารจัดการที่เป็นระบบมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ และสร้างความเข้มแข็งให้กับห่วงโซ่อุปทานในชุมชน ซึ่งช่วยเพิ่มรายได้ที่มั่นคงให้กับเกษตรกรในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: หอมพร้าว, น้ำตาลมะพร้าวแท้, ธุรกิจน้ำตาลมะพร้าว

Abstract

This research article aims to study and improve the production and marketing processes of the "Hom Phrao" brown coconut sugar business, while enhancing its business management capabilities through Participatory Action Research (PAR). The key informants consisted of 25 relevant stakeholders, from whom data were collected using semi-structured interviews, direct observations, and focus group discussions, followed by a qualitative content analysis. The research findings revealed three major dimensions: 1) Regarding the current production and marketing processes, the Hom Phrao business produces 100% authentic coconut sugar made from the inflorescence of coconut trees in the Thap Sakae district, strictly employing traditional methods such as using *Shorea roxburghii* (Phayom wood) as a natural preservative and simmering the sap in large iron woks over traditional wood-fired stoves; however, the business still faces significant challenges concerning systematic production standards and marketing strategies that prevent it from competing at its full potential. 2) In terms of process development, the research focused heavily on streamlining production steps to reduce operation costs, improve overall efficiency, and strictly control product consistency and quality standards; on the marketing side, the classic Marketing Mix (4Ps) concept was applied to build a highly distinctive brand identity, develop modern and appealing packaging, and strategically position the item as a premium-grade coconut sugar tailored specifically for health-conscious consumer segments. 3) Concerning management capacity development, the outcomes successfully elevated the brand's overall competitiveness through more systematic business management, which consequently created substantial added value for the products, strengthened the local community's supply chain, and ultimately generated stable, long-term, and sustainable income for local coconut farmers in the region.

Keywords: Hom Phrao, Authentic Coconut Sugar, Coconut Sugar business

1. บทนำ

ในโลกยุคหลังการระบาดใหญ่ของโรคอุบัติใหม่ พลวัตของพฤติกรรมผู้บริโภคทั่วโลกได้เคลื่อนตัวเข้าสู่กระบวนทัศน์ใหม่ที่ไม่ได้มองว่า การรับประทานอาหารเป็นเพียงการตอบสนองต่อความหิวโหยหรือความพึงพอใจในรสชาติเพียงชั่วคราวเท่านั้น แต่กลับให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับแนวคิด “Health and Wellness” หรือการดูแลสุขภาพเชิงรุก (Global Wellness Institute, 2021) ที่เน้นการป้องกันก่อนการรักษา โดยหนึ่งใน

ตัวแปรสำคัญที่ถูกเพ่งเล็งมากที่สุด คือ ภัยเงียบที่แฝงมากับความหวานของน้ำตาลทรายขาวบริสุทธิ์ ซึ่งมีกระบวนการผลิตที่ต้องผ่านสารเคมีและการขัดสีจนสูญเสียสารอาหารดั้งเดิมไปหมดสิ้น เหลือเพียงพลังงานว่างเปล่าที่นำไปสู่โรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (Non-Communicable Diseases: NCDs) เช่น โรคอ้วน โรคเบาหวาน และโรคหัวใจ (WHO, 2023) ความตระหนักรู้ดังกล่าวได้กลายเป็นตัวเร่งปฏิกิริยาสำคัญที่ทำให้น้ำตาลทางเลือกจากธรรมชาติ ก้าวเข้ามาเป็นผลิตภัณฑ์กระแสหลักที่เป็นที่ต้องการของตลาดโลก โดยเฉพาะน้ำตาลมะพร้าวแท้ 100% ซึ่งถือเป็นผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรกรรมไทย ที่มีศักยภาพในการก้าวเข้าสู่ตลาดระดับพรีเมียมอย่างสง่างาม โดยเฉพาะจากแหล่งกำเนิดที่มีชื่อเสียงระดับตำนานอย่างอำเภอทับสะแก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนในการเคี้ยวน้ำตาลมะพร้าวด้วยฟัน ในกระโถนใบบัวจนเกิดปฏิกิริยาการเกิดสีน้ำตาลที่ให้กลิ่นหอมวนแบบคาราเมลและรสชาติที่หวานกลมกล่อม ไม่แสบคอ (Voraittinon et al., 2020) ได้กลายเป็นจุดแข็งที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคยุคใหม่ ที่มองหาอาหารที่มีความบริสุทธิ์และมีเรื่องราวเกี่ยวกับแหล่งที่มา นอกจากนี้เส้นทางการวัฒนธรรมแล้ว ในเชิงวิทยาศาสตร์การแพทย์ น้ำตาลมะพร้าวยังได้รับการรับรองว่ามีค่าดัชนีน้ำตาล (Glycemic Index: GI) ที่ต่ำกว่าน้ำตาลทรายและน้ำผึ้งอย่างมีนัยสำคัญ โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 35 ซึ่งส่งผลให้ระดับน้ำตาลในเลือดค่อย ๆ เพิ่มขึ้นอย่างสม่ำเสมอ (Trinidad et al., 2010) ไม่พุ่งสูงขึ้นอย่างรวดเร็วจนเป็นอันตรายต่อผู้ป่วยเบาหวานหรือผู้ที่ต้องการควบคุมน้ำหนัก ทั้งยังอุดมไปด้วยแร่ธาตุสำคัญ เช่น โพแทสเซียม แมกนีเซียม และเหล็ก รวมถึงกรดอะมิโนที่จำเป็นต่อร่างกาย (FAO, 2020) ด้วยเหตุผลดังกล่าว ทำให้ธุรกิจน้ำตาลมะพร้าวไทยต้องเผชิญกับสถานะการแข่งขันที่รุนแรง (Hyper-competition) ในตลาดโลกที่ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการต่อสู้กับผู้ผลิตน้ำตาลมะพร้าวรายอื่นเท่านั้น แต่ยังต้องแข่งขันกับนวัตกรรมความหวานสมัยใหม่อย่างสารสกัดจากหญ้าหวาน (Stevia) ที่ให้พลังงานเป็นศูนย์ หรือน้ำตาลหล่อฮั้งก้วยจากประเทศจีนที่กำลังรุกคืบเข้ามาด้วยการตลาดที่ทันสมัยและการรับรองมาตรฐานสากลที่เข้มข้นกว่า ในขณะที่ผู้ประกอบการท้องถิ่นในประเทศไทยส่วนใหญ่มักรับเป็นกลุ่มเกษตรกรรายย่อยที่ขาดอำนาจการต่อรองและเผชิญกับข้อจำกัดด้านเงินทุนในการพัฒนาบรรจุภัณฑ์และการสร้างแบรนด์ อีกทั้งยังถูกคุกคามจากผู้ผลิตรายใหญ่ที่มีความพร้อมด้านเทคโนโลยีการผลิตเชิงอุตสาหกรรมซึ่งสามารถทำราคาได้ต่ำกว่าและมีช่องทางการจัดจำหน่ายที่เข้าถึงผู้บริโภคในวงกว้างได้อย่างรวดเร็ว (สำนักงานดัชนีเศรษฐกิจการค้า, 2566) นอกจากนี้ ปัญหาการเจือปนของน้ำตาลทรายในการผลิตเชิงพาณิชย์เพื่อลดต้นทุนยังส่งผลเสียต่อความเชื่อมั่นของผู้บริโภคในภาพรวม ดังนั้น การจะนำพาธุรกิจน้ำตาลมะพร้าวให้รอดพ้นจากการแข่งขันด้านราคาและก้าวขึ้นสู่จุดสูงสุดของตลาดพรีเมียมได้นั้น จำเป็นต้องมีการปฏิรูปโครงสร้างธุรกิจแบบองค์รวม ตั้งแต่การอนุรักษ์พื้นที่ปลูกมะพร้าวพันธุ์ดี การส่งเสริมการรับรองมาตรฐานสากล เช่น GI (Geographical Indication), Organic USDA (U.S. Department of Agriculture) หรือ EU Organic (European Union Organic Certification) เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือในระดับสากล การนำนวัตกรรมมาใช้ในการยืดอายุการเก็บรักษาโดยไม่เสียคุณค่าทางโภชนาการ และที่สำคัญที่สุด คือ การเปลี่ยนผ่านจาก “ผู้ขายวัตถุดิบ” ไปเป็น “ผู้สร้างแบรนด์” ที่สามารถสื่อสารคุณค่าของน้ำตาลมะพร้าวไทยในฐานะ Superfood ที่เชื่อมโยงระหว่างวิถีชีวิตดั้งเดิมกับความทันสมัยทางสุขภาพได้อย่างลงตัว เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและประกันรายได้ที่ยั่งยืนให้แก่เกษตรกรผู้ผลิตน้ำตาลมะพร้าวไทยในสมรภูมิเศรษฐกิจโลกที่

ไร้พรมแดนเช่นในปัจจุบัน (กระทรวงพาณิชย์, 2565) โดยหัวใจสำคัญ คือ การคงไว้ซึ่งความซื่อสัตย์ต่อคุณภาพ และความเป็นธรรมต่อระบบนิเวศ ซึ่งจะทำให้ธุรกิจน้ำตาลมะพร้าวไม่ได้เป็นเพียงแค่เครื่องปรุงรส แต่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมกันได้ที่มุ่งสร้างเสริมสุขภาวะที่ดีให้กับประชากรโลกอย่างแท้จริงและมั่นคงตลอดไปภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงที่ไม่มีวันย้อนกลับของยุคสมัยแห่งความยั่งยืนนี้

น้ำตาลมะพร้าวแท้ 100% (Organic Coconut Sugar) ซึ่งถือเป็นผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรกรรมไทยที่มีศักยภาพในการก้าวเข้าสู่ตลาดระดับพรีเมียมอย่างสง่างาม โดยเฉพาะจากแหล่งกำเนิดที่มีชื่อเสียงระดับตำนานอย่างอำเภอทับสะแก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ในการเคี่ยวน้ำตาลมะพร้าวด้วยฟืนในกระทะใบบัวจนเกิดปฏิกิริยาการเกิดสีน้ำตาลที่ให้กลิ่นหอมฉุยแบบคาราเมลและรสชาติที่หวานกลมกล่อมไม่แสบคอ (Voraittinn et al., 2020) ได้กลายเป็นจุดแข็งที่สอดคล้องกับแหล่งที่มา นอกจากนี้เส้นทางวัฒนธรรมแล้ว ในเชิงวิทยาศาสตร์การแพทย์ น้ำตาลมะพร้าวยังได้รับการรับรองว่ามีค่าดัชนีน้ำตาล (Glycemic Index: GI) ที่ต่ำกว่าน้ำตาลทรายและน้ำผึ้งอย่างมีนัยสำคัญ โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 35 ซึ่งส่งผลให้ระดับน้ำตาลในเลือดค่อย ๆ เพิ่มขึ้นอย่างสม่ำเสมอ (Trinidad et al., 2010) ไม่พุ่งสูงขึ้นอย่างรวดเร็วจนเป็นอันตรายต่อผู้ป่วยเบาหวานหรือผู้ที่ต้องการควบคุมน้ำหนัก ทั้งยังอุดมไปด้วยแร่ธาตุสำคัญ เช่น โพแทสเซียม แมกนีเซียม และเหล็ก รวมถึงกรดอะมิโนที่จำเป็นต่อร่างกาย (FAO, 2020)

ธุรกิจน้ำตาลมะพร้าวแบรนด์ “หอมพร้าว” แห่งอำเภอทับสะแก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีรากฐานความเป็นมาที่ถักทอขึ้นจากภูมิปัญญาพื้นถิ่นอันยาวนานและการปรับตัวให้เท่าทันโลกสมัยใหม่ โดยมีจุดเริ่มต้นจากการเล็งเห็นคุณค่าของทรัพยากรในท้องถิ่น ซึ่งอำเภอทับสะแกขึ้นชื่อว่าเป็นแหล่งปลูกมะพร้าวที่ดีที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทย เนื่องจากมีสภาพดินและภูมิอากาศที่เหมาะสม (สำนักงานเกษตรอำเภอทับสะแก, 2564) ส่งผลให้มะพร้าวทับสะแกมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือ ความหอมและความหวานมันที่เป็นเลิศ เดิมทีเกษตรกรในพื้นที่มักเน้นการจำหน่ายมะพร้าวผลแห้งหรือแปรรูปเป็นกะทิเป็นหลัก แต่ด้วยความผันผวนของราคามะพร้าวและกระแสการบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพที่เพิ่มสูงขึ้น ผู้ประกอบการแบรนด์หอมพร้าวซึ่งมีความผูกพันกับวิถีชาวสวนมาอย่างยาวนาน จึงเกิดแนวคิดที่จะยกระดับการผลิตน้ำตาลมะพร้าวแท้แบบดั้งเดิมให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ระดับพรีเมียม (ผู้จัดการออนไลน์, 2565) โดยเริ่มต้นจากการรวบรวมองค์ความรู้จากคนรุ่นเก่าในเรื่องการ “ปาดจั่น” หรือการเก็บน้ำหวานจากช่อดอกมะพร้าวอย่างพิถีพิถันในช่วงเวลาที่เหมาะสมที่สุดของวัน เพื่อให้ได้น้ำหวานที่มีคุณภาพดีและมีกลิ่นหอมตามธรรมชาติ โดยปราศจากการปรุงแต่งสารเคมีหรือสารกันบูด กระบวนการผลิตของหอมพร้าวให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการรักษามาตรฐานความสะอาดและคุณภาพในระดับสากล โดยยังคงรักษาเอกลักษณ์การเคี่ยวน้ำตาลด้วยฟืนแบบโบราณในกระทะใบบัว ซึ่งต้องใช้ความชำนาญและความใส่ใจในการควบคุมอุณหภูมิเพื่อให้น้ำตาลค่อย ๆ งวดจนกลายเป็นสีน้ำตาลทองและมีเนื้อสัมผัสที่เนียนนุ่มประดุจครีม ความท้าทายหลักในช่วงแรก คือ การลบภาพจำของน้ำตาลปื้บตามท้องตลาดที่มักมีการผสมน้ำตาลทรายหรือแอมะแซ หอมพร้าวจึงมุ่งมั่นที่จะนำเสนอความเป็น “น้ำตาลมะพร้าวแท้ 100%” ที่มีค่าดัชนีน้ำตาลต่ำ (Low GI) ซึ่งตอบโจทย์กลุ่มผู้รักสุขภาพและผู้ป่วยที่ต้องการควบคุมระดับน้ำตาลได้เป็นอย่างดี (สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ, 2563)

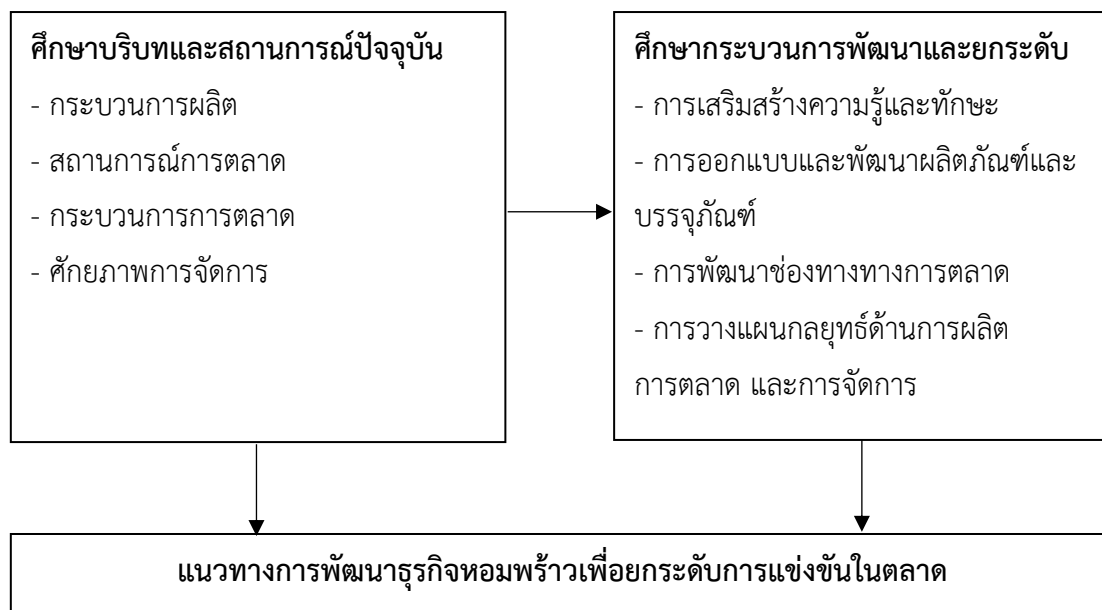
นอกจากนี้ แบรินด์ยังให้ความสำคัญกับการออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่ทันสมัย พกพาง่าย และมีเรื่องราวสะท้อนถึงวิถีชุมชนทาบสะแก เพื่อสื่อสารถึงความซื่อสัตย์ที่มีต่อผู้บริโภคและความรักในอาชีพเกษตรกร การดำเนินธุรกิจของหอมพริ้วจึงไม่ได้เป็นเพียงแค่การผลิตสินค้าเพื่อสร้างกำไรเพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นการสร้างห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) ที่เข้มแข็งในชุมชน ผ่านการรับซื้อน้ำหวานมะพร้าวจากเครือข่ายเกษตรกรในราคาสูงกว่าท้องตลาด ช่วยสร้างงานและรายได้ที่ยั่งยืนให้แก่เพื่อนบ้านในพื้นที่ (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, 2566) พร้อมทั้งเป็นการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียวของสวนมะพร้าวไม่ให้ถูกเปลี่ยนสภาพไปเป็นโรงงานอุตสาหกรรมหรือโครงการบ้านจัดสรร จนในปัจจุบันแบรนด์หอมพริ้วได้เติบโตขึ้นเป็นสัญลักษณ์ของความภูมิใจในถิ่นกำเนิดทาบสะแก เป็นสินค้าของดีประจำจังหวัดที่ได้รับความนิยมทั้งในระดับประเทศและก้าวไปสู่ตลาดสากล โดยยังคงยึดมั่นในอุดมการณ์เดิม คือ การส่งมอบความหวานที่มาจากธรรมชาติอย่างแท้จริง พร้อมกลิ่นหอมกรุ่นที่เป็นเอกลักษณ์สมชื่อแบรนด์ และการมุ่งมั่นพัฒนาวิจัยผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ เช่น น้ำตาลมะพร้าวชนิดผงหรือไซร่อน้ำตาลมะพร้าว เพื่อให้สอดคล้องกับไลฟ์สไตล์การทำอาหารและการชงเครื่องดื่มในยุคปัจจุบัน โดยที่ไม่เคยหลงลืมรากเหง้าของความเป็นไทยที่หล่อเลี้ยงธุรกิจมาตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำอย่างมั่นคงและยั่งยืนตามวิถีแห่งความพอเพียงและสร้างสรรค์

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผลิตภัณฑ์หอมพริ้วจะมีคุณภาพดี แต่ยังขาดการพัฒนาศักยภาพของแบรนด์ในเชิงระบบ ทั้งด้านกระบวนการผลิต มาตรฐานสินค้า และกลยุทธ์การตลาด ส่งผลให้ไม่สามารถแข่งขันหรือเติบโตได้อย่างเต็มศักยภาพ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาการพัฒนาศักยภาพของแบรนด์หอมพริ้วเพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขัน สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ และนำไปสู่การเติบโตอย่างยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษากระบวนการผลิตและการตลาดของธุรกิจหอมพริ้ว
- 2.2 เพื่อพัฒนากระบวนการผลิตและการตลาดธุรกิจหอมพริ้ว
- 2.3 เพื่อพัฒนาศักยภาพการจัดการและยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจหอมพริ้ว

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. ทบทวนวรรณกรรม

4.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการผลิตน้ำตาลมะพร้าว

4.1.1 กระบวนการผลิตน้ำตาลจากมะพร้าว (Coconut Sugar) เป็นภูมิปัญญาไทยที่เริ่มจากการเก็บน้ำตาลสดจากจั่น (ช่อดอก) มะพร้าว ปาดจั่นรองน้ำตาลด้วยกระบอกไม้ไผ่ กรองน้ำตาลสด เคี่ยวในกระทะขนาดใหญ่จนงวด (ประมาณ 2 - 3 ชั่วโมง) แล้วจึงเคี่ยวจนเหนียวขึ้น ก่อนยกลงมากะทุ้งหรือกวนให้เย็นจนน้ำตาลเป็นก้อนหรือแห้งสนิท มีขั้นตอนโดยละเอียด ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมและการเก็บน้ำตาลสด (Sugar Sap Collection) ขั้นตอนที่ 2 การเคี่ยวน้ำตาล (Boiling) ขั้นตอนที่ 3 การร่อนน้ำตาล (Reduction) ขั้นตอนที่ 4 การกะทุ้งน้ำตาล (Crystallization) และขั้นตอนที่ 5 การหยอดหรือบรรจุ

4.1.2 มาตรฐานการผลิตน้ำตาลมะพร้าว การผลิตน้ำตาลมะพร้าวในประเทศไทยถือว่าการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและเป็นการผลิตอาหารที่ต้องได้รับมาตรฐานสากลเพื่อความปลอดภัยของผู้บริโภค โดยมาตรฐานที่เกี่ยวข้องสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ระดับหลัก ดังนี้

1) มาตรฐานบังคับและเกณฑ์พื้นฐาน (Legal Requirements) ก่อนจะเริ่มจำหน่ายในเชิงพาณิชย์ สถานประกอบการต้องผ่านมาตรฐานเหล่านี้ตามกฎหมาย ได้แก่ 1) GMP (Good Manufacturing Practice) หรือจีเอ็มพี 2) เลขสารบบอาหาร (อย.) 3) การแสดงฉลาก

2) มาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมและคุณภาพ (Product Quality) มาตรฐานเหล่านี้ช่วยสร้างความเชื่อมั่นในตัวสินค้า และใช้สำหรับการอ้างอิงคุณภาพเนื้อสัมผัสและส่วนผสม ได้แก่ 1) มอก. 269 (มาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม น้ำตาลมะพร้าว) 2) มผช. (มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน)

3) มาตรฐานเฉพาะทางและระบบสากล (Specialized Standards) หากต้องการยกระดับสินค้าสู่ห้างสรรพสินค้าหรือส่งออกจะเกี่ยวข้องกับมาตรฐานเหล่านี้ 1) HACCP (Hazard Analysis and Critical Control Point) ระบบวิเคราะห์อันตรายและจุดวิกฤตที่ต้องควบคุมในการผลิตอาหาร เพื่อป้องกันอันตรายทางชีวภาพ เคมี และกายภาพ 2) Organic Thailand/USDA Organic หากเป็นการผลิตน้ำตาลมะพร้าวออร์แกนิกจะต้องได้รับการรับรองตั้งแต่แหล่งปลูก (สวนมะพร้าวต้องไม่ใช้สารเคมี) จนถึงกระบวนการเคี้ยวในโรงงาน 3) GI (Geographical Indication) การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เช่น “น้ำตาลมะพร้าวแม่กลอง” ซึ่งเป็นการรับรองว่าผลิตในพื้นที่เฉพาะด้วยกรรมวิธีดั้งเดิมที่มีคุณภาพโดดเด่น

4.1.3 ประโยชน์ของน้ำตาลมะพร้าว ดังนี้ 1) น้ำตาลมะพร้าวมีดัชนีน้ำตาลต่ำ หมายความว่า จะไม่ทำให้ระดับน้ำตาลในเลือดพุ่งสูงอย่างรวดเร็วเหมือนกับสารให้ความหวานอื่น ๆ 2) น้ำตาลมะพร้าวมีสารอาหารสูง 3) ช่วยเพิ่มระบบภูมิคุ้มกัน 4) น้ำตาลมะพร้าวมีอินซูลิน และ 5) ช่วยดูแลการทำงานของหัวใจ

4.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการตลาด

Borden, N. H. (1964) เนลล์ เอช. บอร์ดเดน เป็นนักวิชาการชาวอเมริกัน ที่ในช่วงทศวรรษที่ 1940 ทางการตลาดอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่าน แนวความคิดของนักการตลาดในฐานะ “ผู้ผสมผสาน” ได้รับการแนะนำครั้งแรกโดย James Culliton หนึ่งในเพื่อนร่วมงานของ Borden ถูกเถียงกันว่า องค์ประกอบใดที่ควรพิจารณาให้เป็นส่วนหนึ่งของชุดส่วนผสมการตลาด เพื่อทำความเข้าใจการตอบสนองของผู้บริโภค Neil Hopper Borden จึงได้พิจารณาปัจจัยที่แตกต่างกัน 12 ประการ เป็นทฤษฎีและเป็นแนวคิดที่สำคัญในการรวบรวมและจัดระบบข้อมูลการตลาดให้เป็นที่รับรู้ที่ชัดเจนขึ้น และวางแนวคิดการตลาดแบบครบวงจร จนเป็นการวางรากฐานแนวคิดส่วนประสมทางการตลาดไว้ โดย เนลล์ เอช. บอร์ดเดน ระบุมูลหลักการตลาดพื้นฐาน ที่เรียกว่า “12 องค์ประกอบการตลาด” (12 Marketing Mix Elements) ซึ่งขยายมาจากแนวคิด 4P และ 7P โดยเพิ่มองค์ประกอบเพิ่มเติม เพื่อให้ครอบคลุมด้านการตลาดที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นในยุคดิจิทัลและบริบทที่ซับซ้อนมากขึ้น โดยทั่วไปแล้วประกอบด้วย 1) Product สินค้าและบริการที่ตอบสนองความต้องการของลูกค้า 2) Price การกำหนดราคาที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับ 3) Place ช่องทางการจัดจำหน่ายที่สะดวกและเข้าถึงได้ง่าย 4) Promotion การส่งเสริมการขายเพื่อกระตุ้นให้ลูกค้ารู้จักและสนใจ 5) People บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น พนักงานและลูกค้า 6) Process กระบวนการในการให้บริการหรือนำเสนอสินค้า 7) Physical Evidence หลักฐานที่จับต้องได้ เช่น บรรยากาศร้าน หรือบรรจุภัณฑ์ 8) Productivity and Quality ประสิทธิภาพและคุณภาพของสินค้าและบริการ 9) Partnership การสร้างเครือข่ายพันธมิตรทางธุรกิจเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ 10) Packaging การบรรจุภัณฑ์ที่สื่อถึงคุณค่าและภาพลักษณ์ 11) Programming การสร้างโปรแกรมการตลาดหรือกิจกรรมที่ตอบโจทย์ลูกค้า และ 12) Performance การวัดผลการดำเนินงานด้านการตลาดเพื่อปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น การเพิ่มองค์ประกอบเหล่านี้ช่วยให้การจัดการการตลาดสามารถปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงของตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

Kotler, Philip, & Keller, Kevin Lane (2016) เป็นนักทฤษฎีและนักการตลาดที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย เพราะเป็นนักคิดและนักทฤษฎีทางการตลาดที่วางทฤษฎีการตลาดหลายร้อยบท จึงถูกเรียกว่าเป็น

บิดาของสาขาวิชาการตลาด แนวคิดของ Kotler เน้นทำการตลาดที่ให้ความสำคัญกับลูกค้าในตลาด และเรื่องการบริหารการตลาด ซึ่งแนวคิดนี้เน้นการวางแผนและดำเนินกิจกรรมการตลาดโดยให้ตอบสนองความต้องการของลูกค้าและสร้างความพึงพอใจให้ลูกค้าสร้างคุณค่าให้เป็นที่ยอมรับ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาความรู้และความเข้าใจทางการตลาด เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้าให้เกิดความพึงพอใจสูงสุด แนวคิดสำคัญของ Philip Kotler, et al คือ การเน้นกลยุทธ์ทางการตลาดและการสร้างความพึงพอใจของลูกค้าในภาคธุรกิจและองค์กร ซึ่งเป็นแนวคิดทางการตลาดที่มีผลมากในวงการธุรกิจและการตลาดทั่วโลก โดยแนวคิดหลัก ๆ ที่สำคัญของ Kotler คือ การวางกลยุทธ์การตลาด (Marketing Strategy) เน้นการวางแผนกลยุทธ์การตลาดที่เหมาะสม สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และยุทธศาสตร์ทางธุรกิจขององค์กร ซึ่งรวมถึงการเลือกกลุ่มเป้าหมาย, การพัฒนาผลิตภัณฑ์, การกำหนดราคา, และกิจกรรมส่งเสริมการขาย เน้นความสมดุลและความสอดคล้องระหว่างส่วนประกอบ Marketing Mix (Product, Price, Place, Promotion) เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้าได้เป็นอย่างดี และวางแนวคิด Segmentation, Targeting, and Positioning (STP) ที่เน้นการแบ่งกลุ่มลูกค้า (Segmenting) เพื่อเลือกกลุ่มเป้าหมายที่เหมาะสม (Targeting) และวางตำแหน่ง (Positioning) ให้สินค้าหรือบริการขององค์กรมีความแตกต่างและมีค่าในตลาด และการสร้างคุณค่าระหว่างผลิตภัณฑ์หรือบริการกับความต้องการและความพึงพอใจของลูกค้า วางแผน และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพและความเป็นเอกลักษณ์เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้า หรือที่ Kotler เรียกว่า Value and Product Alignment สำหรับธุรกิจหอมพรวัวมีแนวทางการดำเนินธุรกิจผลิตและจำหน่ายน้ำตาลมะพร้าวแบรนด์ “หอมพรวัว” ควรเริ่มต้นจากการประยุกต์ใช้แนวคิดของ Neil H. Borden เพื่อสร้างความแข็งแกร่งในตัวผลิตภัณฑ์ (Product) ที่ต้องเน้นความแท้และกลิ่นหอมอันเป็นเอกลักษณ์ พร้อมการออกแบบบรรจุภัณฑ์ (Packaging) ที่สะท้อนถึงคุณค่าของภูมิปัญญาชาวบ้านแต่ดูทันสมัย ควบคู่ไปกับการสร้างเครือข่ายพันธมิตร (Partnership) กับกลุ่มเกษตรกรชาวสวนมะพร้าวเพื่อควบคุมคุณภาพและประสิทธิภาพการผลิต (Productivity and Quality) ให้สม่ำเสมอ ในขณะเดียวกันต้องนำกลยุทธ์ของ Philip Kotler มาใช้ในการขับเคลื่อนตลาดผ่านกระบวนการ STP โดยการแบ่งส่วนตลาด (Segmentation) เพื่อเจาะกลุ่มผู้บริโภคที่รักสุขภาพและกลุ่มอุตสาหกรรมเบเกอรี่ระดับพรีเมียม (Targeting) พร้อมวางตำแหน่งผลิตภัณฑ์ (Positioning) ให้เป็นน้ำตาลมะพร้าวเกรดคุณภาพสูงที่ส่งตรงจากแหล่งผลิต การสร้างคุณค่าที่สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้า (Value Alignment) จะช่วยให้แบรนด์สามารถกำหนดราคา (Price) ที่สะท้อนคุณภาพจริงได้ โดยสื่อสารผ่านกิจกรรมการตลาด (Programming) ที่เน้นความโปร่งใสของกระบวนการผลิต (Process) และการวัดผลการดำเนินงาน (Performance) อย่างต่อเนื่อง เพื่อปรับปรุงกลยุทธ์ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและสร้างความพึงพอใจสูงสุดให้กับผู้บริโภคในระยะยาว

4.3 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพการจัดการ

4.3.1 การพัฒนาศักยภาพ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพ (Potential Development) มักมุ่งเน้นไปที่การดึงความสามารถที่ซ่อนอยู่ภายในตัวบุคคลออกมาใช้อย่างเต็มที่ โดยครอบคลุมทั้งด้านความคิด ทักษะ และทักษะ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นกลุ่มทฤษฎีที่สำคัญได้ ดังนี้

1) ทฤษฎีความต้องการตามลำดับขั้นของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs) โดยมาสโลว์เชื่อว่า มนุษย์มีศักยภาพสูงสุดที่เรียกว่า “การเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง” (Self-Actualization) ซึ่งเป็นขั้นสูงสุดของความต้องการมนุษย์ เมื่อความต้องการพื้นฐานได้รับการตอบสนอง บุคคลจะพยายามพัฒนาตนเองเพื่อให้บรรลุถึงขีดสุดของความสามารถที่ตนมี ดังนั้น ความต้องการตามลำดับขั้นของมาสโลว์ มีดังนี้ ขั้นที่ 1 ความต้องการด้านร่างกาย ขั้นที่ 2 ความต้องการความปลอดภัย ขั้นที่ 3 ความต้องการความรักและความปรารถนา ขั้นที่ 4 ความต้องการความภาคภูมิใจในตนเอง และ ขั้นที่ 5 ความต้องการความสำเร็จสูงสุดในชีวิต

2) ทฤษฎีเขตพัฒนาใกล้เคียง (Zone of Proximal Development - ZPD) ทฤษฎีของ Vygotsky (1978) เป็นรากฐานสำคัญของกลุ่มแนวคิดสังคมนิยม (Social Constructivism) ซึ่งเชื่อว่าพัฒนาการทางสติปัญญาของมนุษย์ไม่ได้เกิดขึ้นเพียงลำพังจากการเติบโตตามธรรมชาติ แต่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการใช้ภาษาเป็นเครื่องมือ ได้อธิบายว่า การพัฒนาศักยภาพเกิดขึ้นในช่องว่างระหว่างสิ่งที่บุคคลทำได้ด้วยตนเอง (Actual Development Level) และสิ่งที่บุคคลทำได้เมื่อได้รับคำแนะนำ (Potential Development Level) เป็นการเรียนรู้และการพัฒนาจะก้าวหน้าได้ดีที่สุดเมื่อมีการสนับสนุน (Scaffolding) จากผู้เชี่ยวชาญหรือเพื่อนร่วมงานเพื่อก้าวข้ามขีดจำกัดเดิม

4.3.2 การจัดการ

สิริรัตน์ ตันวัน (2552) กล่าวว่า การจัดการ (Management) หมายถึง ขบวนการที่ทำให้งานกิจกรรมต่าง ๆ สำเร็จลงได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลด้วยคนและทรัพยากรขององค์กร ขบวนการในความหมายของการจัดการนี้ หมายถึง หน้าที่ต่าง ๆ ด้านการจัดการ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การโน้มนำองค์กร และการควบคุม

เซอโต (Certo, 2000) กล่าวว่า การจัดการ หมายถึง กระบวนการของการมุ่งสู่เป้าหมายขององค์กรจากการทำงานร่วมกัน โดยใช้บุคคลและทรัพยากรอื่น ๆ หรือเป็นกระบวนการออกแบบ และรักษาสภาพแวดล้อมที่บุคคลทำงานร่วมกันในกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า การจัดการ หมายถึง กระบวนการในการดำเนินงานร่วมกับบุคคลอื่นและการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ขององค์กร เช่น งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ ข้อมูล เพื่อให้องค์กรบรรลุเป้าหมายอย่างคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด

4.3.3 แนวคิดการบริหารทรัพยากร 4M (Man, Money, Materials, Management)

ธงชัย สมบูรณ์ (2549) กล่าวว่า การบริหารงานเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กร ซึ่งปัจจัยการบริหารงานที่รู้จักทั่วไป มี 4 ประการ หรือเรียกเป็นคำย่อว่า “4M's” มาจากทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ร่วมกับทฤษฎีทางการบริหารการผลิตที่ให้ผลผลิต (Product) หรือเป็นบริการ (Service) โดยใช้อย่างประหยัด มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล ซึ่งประกอบด้วย Man (คนหรือบุคลากร), Money (เงินหรืองบประมาณ), Material (วัสดุอุปกรณ์), Management (การบริหารจัดการ) โดยผู้บริหารที่มีศักยภาพจะต้องสามารถจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่ในอัตราส่วนที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพประสิทธิผล และประโยชน์สูงสุดแก่องค์กร โดยธรรมชาติแล้วนั้น ทรัพยากรที่สำคัญที่สุดใน 4M คือ คน (Human Resource) เพราะคนมีสติปัญญา

มีความสามารถ และมีศักยภาพในการใช้ปัจจัยอื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปลอดภัย และบรรลุความสำเร็จได้ตามเป้าหมายขององค์กรที่ตั้งไว้

4.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ภาวิณี โสระเวช และคณะ (2566) ได้ศึกษาการวิจัยเรื่อง การพัฒนากลยุทธ์สินค้าน้ำตาลมะพร้าวเชิงรุกเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งการจัดการชุมชนพึ่งตนเอง จังหวัดสมุทรสงคราม ได้พบประเด็นกลยุทธ์เชิงรุก ดังนี้ 1) กลยุทธ์การพัฒนาผลิตภัณฑ์เอกลักษณ์ภูมิปัญญาไทยตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ 2) กลยุทธ์การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพัฒนาสินค้าและการขายแก่ผู้ขายรายอื่น ๆ เพื่อการสร้างแบรนด์สินค้า 3) กลยุทธ์การสร้างผู้นำชุมชน และการรวมกลุ่มจำหน่ายสินค้าให้มีมาตรฐาน 4) กลยุทธ์การรวมกลุ่มผู้ประกอบการเป็นวิสาหกิจชุมชน จัดตั้งหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงในรูปแบบสหกรณ์ และ 5) กลยุทธ์การประสานชุมชนให้มีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารในรูปแบบต่าง ๆ

วรรณภา มีก่า (2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาการผลิตน้ำตาลมะพร้าวแท้ ภายใต้บริบทภูมิสังคม โครงการอัมพวา ชัยพัฒนานุรักษ์ ตำบลอัมพวา อำเภอมะปรางค์ จังหวัดสมุทรสงคราม จากผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรทั้ง 4 ราย ยังคงทำกรรมวิธีการผลิตน้ำตาลมะพร้าวแท้แบบดั้งเดิม โดยมีการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ร่วมกับเทคโนโลยีในการประดิษฐ์เครื่องจักรทุ่นแรงในการทำงาน ทำให้ประหยัดเวลาและแรงงาน สามารถทำให้การตลาดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้ในราคาที่สูงกว่าน้ำตาลมะพร้าวแบบผสม เป็นการสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรหันกลับมารักษาภูมิปัญญาในการผลิตน้ำตาลมะพร้าวแท้

วีระพงษ์ กำแพงทอง (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำน้ำตาลมะพร้าวผู้ประกอบการน้ำตาลมะพร้าว ตำบลท่าคา อำเภอมะปรางค์ จังหวัดสมุทรสงคราม ผลการวิจัยพบว่า ภูมิปัญญาในอนาคต เป็นรุ่นที่มีถูกคาดหวังให้มาดำเนินการสานต่อในเรื่องของการตลาด เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์การหาแหล่งตลาดที่หลากหลาย เป็นต้น หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นรุ่นของการขยายตลาด

5. ระเบียบวิธีวิจัย

5.1 รูปแบบการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การพัฒนาธุรกิจหอมพรวัวเพื่อยกระดับการแข่งขันในตลาด เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยเป็นกระบวนการศึกษาที่มุ่งเน้นการทำความเข้าใจบริบท ปรากฏการณ์ ความหมาย และประสบการณ์เชิงลึกของบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับธุรกิจหอมพรวัวอย่างถ่องแท้ การวิจัยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา โดยไม่เน้นชุดข้อมูลที่เป็นตัวเลข แต่ให้ความสำคัญกับการเก็บข้อมูลในสภาพธรรมชาติผ่านเครื่องมือวิจัยที่หลากหลาย ได้แก่ การสังเกต (Observation) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนถึงข้อเท็จจริงและมุมมองของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างครอบคลุมทุกมิติ

5.2 ประชากรเป้าหมาย และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

5.2.1 ประชากรเป้าหมาย เป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตและการตลาดของธุรกิจน้ำตาลมะพร้าว ได้แก่ ประธานวิสาหกิจชุมชนบ้านหินเทิน และเจ้าของแบรนด์หอมพร้าว เกษตรกรชาวสวนมะพร้าว ผู้ผลิตและจัดส่งน้ำตาลสดให้แก่ธุรกิจแบรนด์หอมพร้าว พนักงานของธุรกิจหอมพร้าว ลูกค้าผู้บริโภคผลิตภัณฑ์หอมพร้าว และผู้ประกอบการหรือร้านค้าข้างเคียง

5.2.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และยินดีเข้าร่วมกระบวนการวิจัยในครั้งนี้ จำนวน 25 คน ประกอบด้วย

- 1) นายดาวิด สุระเสรี (ประธานวิสาหกิจชุมชนบ้านหินเทิน และเจ้าของธุรกิจแบรนด์หอมพร้าว)
- 2) เกษตรกรชาวสวนมะพร้าว ผู้ผลิตและจัดส่งน้ำตาลสดให้แก่ธุรกิจแบรนด์หอมพร้าว จำนวน 5 คน
- 3) พนักงานของธุรกิจหอมพร้าว จำนวน 5 คน
- 4) ลูกค้าผู้บริโภคผลิตภัณฑ์หอมพร้าว จำนวน 9 คน
- 5) ผู้ประกอบการหรือร้านค้าข้างเคียง จำนวน 5 คน

5.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาข้อมูลอย่างรอบด้าน โดยใช้ทั้งข้อมูลทุติยภูมิและข้อมูลปฐมภูมิ ซึ่งช่วยสะท้อนทั้งมุมมองของผู้ประกอบการ กระบวนการผลิต และพฤติกรรมผู้บริโภคอย่างเป็นระบบ อันนำไปสู่การวิเคราะห์และพัฒนาศักยภาพของผลิตภัณฑ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีรายละเอียดดังนี้

5.3.1 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ ตำรา เอกสารประกอบการสอน บทความวิชาการ บทความวิจัย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากแหล่งที่มาของข้อมูลหลายแห่ง ประกอบด้วย แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการผลิตน้ำตาลมะพร้าว แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการตลาด แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพการจัดการ บริบทพื้นที่ที่ศึกษา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

5.3.2 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม ได้แก่ การสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม รายละเอียดดังนี้

- 1) การสัมภาษณ์ จากการสัมภาษณ์มุ่งประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการผลิต กระบวนการการตลาด และการพัฒนาศักยภาพของธุรกิจหอมพร้าว
- 2) การสังเกต เป็นวิธีการศึกษาที่เน้นการเก็บข้อมูลจากสภาพแวดล้อมจริง โดยผู้ศึกษาได้สังเกตวิธีการผลิตน้ำตาลมะพร้าว พฤติกรรมด้านสุขภาพอนามัยส่วนบุคคล ขั้นตอนการผลิตที่ถูกต้องตามสุขลักษณะของการผลิตอาหาร การตลาดการขาย รูปแบบการจัดร้าน บรรยากาศ พฤติกรรมการให้บริการ และพฤติกรรมของลูกค้า
- 3) การสนทนากลุ่ม เป็นการสนทนากลุ่มจากตัวแทนผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 คน โดยคัดเลือกมาจากเกษตรกรชาวสวนมะพร้าว พนักงานของธุรกิจหอมพร้าว ลูกค้าผู้บริโภคผลิตภัณฑ์หอมพร้าว

และผู้ประกอบการหรือร้านค้าข้างเคียง เพื่อเป็นการระดมความคิดและยืนยันข้อมูลร่วมกันในประเด็นสำคัญที่ผู้วิจัยกำหนดไว้

5.4 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และการสนทนากลุ่ม สรุปลงได้ดังนี้

5.4.1 แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) เป็นการสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ประการ โดยสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้มีส่วนสำคัญ โดยแบ่งโครงสร้างของแบบสัมภาษณ์ ออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ประกอบด้วย ผู้ให้สัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์ วันสัมภาษณ์ และสถานที่

ส่วนที่ 2 ประเด็นคำถามแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับกระบวนการผลิตน้ำตาลหอมพร้าว

ส่วนที่ 3 ประเด็นคำถามแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับกระบวนการการตลาดของธุรกิจหอมพร้าว

ส่วนที่ 4 ประเด็นคำถามแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพของธุรกิจหอมพร้าว

5.4.2 แบบสังเกตการณ์ (Observation Form) ใช้สำหรับบันทึกข้อมูลจากการลงพื้นที่จริง เพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ประกอบด้วย ชื่อ - สกุล ผู้สังเกต สังเกตการณ์เมื่อวันที่ และสถานที่สังเกต

ส่วนที่ 2 จุดประสงค์ในการสังเกต

ส่วนที่ 3 พฤติกรรมหรือกิจกรรมที่สังเกตเห็น

ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะของผู้สังเกตและการให้ความช่วยเหลือหรือปรับพฤติกรรม

5.4.3 การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ใช้สำหรับเป็นกรอบแนวทางหลักในการประชุมอภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และความคิดเห็นร่วมกัน เพื่อค้นหาคำตอบ ข้อเสนอแนะ หรือแก้ปัญหาในเรื่องเฉพาะทางใดเรื่องหนึ่ง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) ประเด็นการสนทนาเกี่ยวกับกระบวนการผลิตน้ำตาลหอมพร้าว

2) ประเด็นคำถามแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับกระบวนการการตลาดของธุรกิจหอมพร้าว

3) ประเด็นคำถามแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพของธุรกิจหอมพร้าว

5.5 การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis)

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมด ได้แก่ ข้อมูลหัตถ์ภูมิและข้อมูลปฐมภูมิ มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการตีความตามปรากฏการณ์จริง และจัดหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ทั้ง 3 ประเด็น ได้แก่ 1) เพื่อศึกษากระบวนการผลิตและการตลาดของธุรกิจหอมพร้าว 2) เพื่อพัฒนากระบวนการผลิตและการตลาดธุรกิจหอมพร้าว 3) เพื่อพัฒนาศักยภาพของการจัดการธุรกิจหอมพร้าว โดยใช้วิธีการวิเคราะห์แบบสามเส้า (Triangulation) ซึ่งเป็นเทคนิคการวิจัยที่ใช้แหล่งข้อมูล วิธีการ หรือมุมมองที่แตกต่างกันในการศึกษาปรากฏการณ์เดียวกัน เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือและความถูกต้องของผลการวิจัย โดยการนำข้อมูลที่ได้

จากหลาย ๆ แหล่งมาเปรียบเทียบและตรวจสอบความสอดคล้องกัน ประเภทของการวิเคราะห์แบบสามเส้า ดังนี้ 1) การวิเคราะห์แบบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยใช้แหล่งข้อมูลที่แตกต่างกัน เช่น การเก็บข้อมูลจากหลายช่วงเวลา สถานที่ หรือกลุ่มตัวอย่าง 2) การวิเคราะห์แบบสามเส้าด้านวิธีการ (Methodological Triangulation) โดยใช้หลายวิธีการในการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล โดยผู้วิจัยใช้ทั้งแบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม 3) การวิเคราะห์แบบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) โดยใช้ผู้วิจัยหลายคนในการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อลดอคติของผู้วิจัยแต่ละคน และ 4) การวิเคราะห์แบบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory Triangulation) โดยใช้กรอบแนวคิดหรือทฤษฎีที่ต่างกันในการวิเคราะห์ข้อมูล

6. ผลการวิจัย

6.1 การศึกษากระบวนการผลิตและการตลาดของธุรกิจหอมพริ้ว

สรุปผลการศึกษากระบวนการผลิตและการตลาดของธุรกิจหอมพริ้ว หัวใจสำคัญของธุรกิจหอมพริ้ว คือ การบูรณาการระหว่างคุณค่าดัชนีทางวัฒนธรรมเข้ากับมาตรฐานการจัดการสมัยใหม่ โดยในมิติ ด้านกระบวนการผลิต พบว่า ยังคงยึดถือวิถีแบบดั้งเดิมที่เน้นความบริสุทธิ์ของวัตถุดิบเป็นที่ตั้ง เริ่มตั้งแต่การคัดเลือกจั่นมะพร้าวที่สมบูรณ์และการใช้ไม้พะยอมเพื่อยับยั้งแบคทีเรียแทนการใช้สารเคมี ซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่สร้างความแตกต่างด้านความปลอดภัยและกลิ่นหอมที่เป็นเอกลักษณ์ ผ่านกระบวนการเกี่ยวด้วยความร้อนสม่ำเสมอในกระทะใบบัว และการปั่นน้ำตาลจนได้น้ำมันผสมที่ละเอียดนุ่มและเซตตัวอย่างเป็นธรรมชาติ โดยมีการยกระดับด้วยการแบ่งระดับความหวานออกเป็น 3 ระดับ เพื่อตอบโจทย์ความต้องการเชิงสุขภาพที่แตกต่างกันของผู้บริโภค

ด้านมิติกระบวนการตลาด พบว่า ธุรกิจได้เปลี่ยนผ่านจากสินค้าเกษตรทั่วไปสู่การเป็นสินค้าพรีเมียม (Premiumization) โดยการสร้างอัตลักษณ์แบรนด์ที่ชัดเจนในฐานะน้ำตาลมะพร้าวแท้ 100% สำหรับกลุ่มผู้บริโภคที่รักสุขภาพ มีการปรับปรุงบรรจุภัณฑ์ให้มีความทันสมัยและรักษาคุณภาพสินค้าได้ดียิ่งขึ้น ควบคู่ไปกับการใช้กลยุทธ์การเล่าเรื่อง (Storytelling) ผ่านช่องทางออนไลน์ เพื่อสะท้อนถึงวิถีชีวิตเกษตรกรรมและคุณค่าทางโภชนาการ เช่น ค่าดัชนีน้ำตาล (GI) ที่ต่ำ ซึ่งช่วยสร้างความเชื่อมั่นและเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้

6.2 การพัฒนากระบวนการผลิตและการตลาดธุรกิจหอมพริ้ว

สรุปผลการพัฒนากระบวนการผลิตและการตลาด ปัจจัยสำคัญที่ทำให้แบรนด์หอมพริ้วมีความโดดเด่นและสามารถสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันได้อย่างยั่งยืน เกิดจากการบูรณาการระหว่างการรักษาอัตลักษณ์ดั้งเดิมเข้ากับนวัตกรรมการจัดการสมัยใหม่ ทั้งในมิติด้านการผลิตและด้านการตลาดอย่างเป็นระบบ โดยในด้านกระบวนการผลิต ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า หอมพริ้วประสบความสำเร็จในการชูจุดเด่นเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยยังคงใช้ไม้เคี่ยมหรือไม้พะยอมเพื่อกันบูดตามธรรมชาติ และใช้เตาฟืนดั้งเดิมในการคั่วน้ำตาลเพื่อให้ได้กลิ่นหอมที่เป็นเอกลักษณ์ อย่างไรก็ตาม ได้มีการยกระดับมาตรฐานทางวิศวกรรมและสุขอนามัยด้วยการปรับปรุงโรงเรือนผลิต การพัฒนาระบบควบคุมไฟและการระบายอากาศเพื่อให้ได้คุณภาพ

ความร้อนที่สม่ำเสมอ นอกจากนี้ ยังมีการเปลี่ยนผ่านรูปแบบผลิตภัณฑ์จากน้ำตาลปึกแบบเดิมสู่ผลิตภัณฑ์นวัตกรรม เช่น น้ำตาลผง (Granulated Sugar) และน้ำตาลไซรัป เพื่อตอบโจทย์ความสะดวกในการใช้งาน และการตรวจในอุตสาหกรรมเครื่องดื่มและเบเกอรี่สมัยใหม่ ควบคู่ไปกับการเตรียมความพร้อมเพื่อรับรองมาตรฐานสากลและสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.)

ด้านการตลาด ผลการวิจัยพบว่า แบรินด์ได้เปลี่ยนจุดแข็งทางกระบวนการผลิตให้กลายเป็น เรื่องราวของแบรนด์ (Brand Story) ที่แข็งแกร่ง โดยใช้การออกแบบบรรจุภัณฑ์ (Packaging) เป็นเครื่องมือสื่อสารสำคัญภายใต้แนวคิด ESG (Environment, Social, Governance) ที่เน้นความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และการชูจุดขายด้านสุขภาพผ่านค่าดัชนีน้ำตาลต่ำ (Low GI) ซึ่งมีการพัฒนานวัตกรรมหลากหลายที่แบ่งระดับความหวานออกเป็น 3 ระดับ เพื่อสร้างความชัดเจนและง่ายต่อการตัดสินใจของผู้บริโภค ในแง่ของช่องทางการจัดจำหน่ายและการสร้างเครือข่ายธุรกิจ แบรินด์ได้ขยายฐานลูกค้าจากตลาดชุมชนไปสู่แพลตฟอร์มออนไลน์และร้านค้าสุขภาพ โดยเน้นการสื่อสารข้อมูลเชิงวิชาการเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ อีกทั้งยังต่อยอดสู่โมเดลธุรกิจแบบ B2B ทั้งในลักษณะการส่งออกวัตถุดิบและการรับจ้างผลิต (OEM) ซึ่งมาตรฐานการผลิตที่ได้รับการยกระดับขึ้นเป็นฟันเฟืองหลัก ที่สร้างความเชื่อมั่นให้กับคู่ค้าองค์กร

6.3 การพัฒนาศักยภาพการจัดการและยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจหอมพรวัว

สรุปผลการพัฒนาศักยภาพของการจัดการ ความสำเร็จและความเป็นมืออาชีพของแบรนด์หอมพรวัว มีรากฐานสำคัญมาจากการบูรณาการการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบใน 3 มิติหลัก ที่เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน โดยเริ่มตั้งแต่การบริหารจัดการต้นน้ำ ที่ให้ความสำคัญกับคุณภาพวัตถุดิบผ่านการวางแผนเก็บเกี่ยวอย่างเป็นระบบเพื่อลดการสูญเสียในกระบวนการผลิต ควบคู่ไปกับการสร้างเครือข่ายเกษตรกรที่เข้มแข็ง ซึ่งไม่เพียงแต่สร้างความมั่นคงด้านอุปทาน (Supply Chain Stability) แต่ยังเป็นฟันเฟืองสำคัญในการกระจายรายได้และยกระดับเศรษฐกิจฐานรากในชุมชน ในส่วนของการจัดการกลางน้ำ ธุรกิจได้นำหลักมาตรฐานการผลิตสู่ระดับสากลด้วยการนำระบบ GMP (Good Manufacturing Practice) มาปรับใช้เป็นหลักปฏิบัติพื้นฐาน เพื่อควบคุมความสะอาด ความปลอดภัย และสร้างระบบที่สามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ในทุกขั้นตอน ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพที่สม่ำเสมอและเป็นที่ยอมรับในระดับมาตรฐานสาธารณสุข และสำหรับการจัดการปลายน้ำ หอมพรวัวประสบความสำเร็จในการเปลี่ยนภาพลักษณ์จากสินค้าเกษตรพื้นบ้านสู่ผลิตภัณฑ์นวัตกรรมเพื่อสุขภาพ โดยใช้กลยุทธ์การตลาดที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูลผ่านการนำค่าดัชนีน้ำตาล (Glycemic Index - GI) และการระบุระดับความหวาน (Sweetness Levels) มาเป็นจุดขายสำคัญเพื่อสื่อสารกับกลุ่มผู้บริโภคที่ใส่ใจสุขภาพอย่างตรงจุด สร้างความแตกต่างและเพิ่มมูลค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ได้อย่างมีนัยสำคัญ

7. อภิปรายผล

ผู้วิจัยขออภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

7.1 อภิปรายผลด้านกระบวนการผลิตและการตลาดของธุรกิจหอมพรวัว จากการศึกษา พบว่า กระบวนการผลิตน้ำตาลจากช่อดอกมะพร้าวแท้ 100% มีจุดเด่นสำคัญอยู่ที่การคัดเลือกวัตถุดิบธรรมชาติและ

การเคี้ยวที่รักษาคุณค่าทางโภชนาการ ซึ่งสอดคล้องกับขั้นตอนภูมิปัญญาไทยดั้งเดิม ได้แก่ การปาดจั่น การเคี้ยว และการกระทุ้งน้ำตาล ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นว่า การแบ่งระดับความหวานเป็น 3 ระดับ และการชูจุดเด่นเรื่องค่าดัชนีน้ำตาล (GI) ต่ำ เป็นกลยุทธ์สำคัญในการสื่อสารกับกลุ่มผู้รักสุขภาพ ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ Borden, N. H. (1964) ในเรื่องการใช้ส่วนประสมการตลาด โดยเฉพาะด้านผลิตภัณฑ์ (Product) และการบรรจุภัณฑ์ (Packaging) ที่สะท้อนคุณค่าภูมิปัญญา และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ภาวิณี โสระเวช และคณะ (2566) ที่ระบุว่า กลยุทธ์การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์ภูมิปัญญาไทยตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ธุรกิจชุมชน

7.2 อภิปรายผลด้านการพัฒนากระบวนการผลิตและการตลาดธุรกิจหอมพริ้ว ผลการวิจัย พบว่า การพัฒนาเชิงเทคนิคผ่านการควบคุมอุณหภูมิและการใช้นวัตกรรมบรรจุภัณฑ์ช่วยเพิ่มมูลค่าสินค้าได้ โดยเฉพาะการยกระดับบรรจุภัณฑ์จากถุงร้อนสู่กระปุกพลาสติกและโหลแก้วพรีเมียม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Kotler & Keller (2016) ในเรื่องการสร้างคุณค่าที่สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้า (Value Alignment) นอกจากนี้ การพัฒนาช่องทางออนไลน์และการแสดงค่า GI ยังช่วยสร้างความแตกต่างในตลาดสุขภาพ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ วรณภา มีกำ (2561) พบว่า เกษตรกรทั้ง 4 ราย ยังคงทำกรรมวิธีการผลิตน้ำตาลมะพร้าวแบบดั้งเดิม โดยมีการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ร่วมกับเทคโนโลยีในการประดิษฐ์เครื่องจักรทุ่นแรงในการทำงาน ทำให้ประหยัดเวลา และแรงงาน สามารถทำให้การตลาดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้ในราคาที่สูงกว่าน้ำตาลมะพร้าวแบบผสม เป็นการสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรหันกลับมารักษามิปัญญาในการผลิตน้ำตาลมะพร้าวแท้

7.3 อภิปรายผลด้านการพัฒนาศักยภาพการจัดการและยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจหอมพริ้ว จากการศึกษา พบว่า การจัดการใน 3 ด้านหลัก คือ วัตถุดิบ กระบวนการ และการตลาด มีประสิทธิภาพจากการนำมาตรฐาน GMP มาปรับใช้และการสร้างเครือข่ายเกษตรกร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารทรัพยากร 4 M (Man, Money, Materials, Management) ของ ธงชัย สมบูรณ์ (2549) ที่ให้ความสำคัญกับการจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด นอกจากนี้ การที่ผู้ประกอบการใช้วิธี “ให้ความรู้ก่อนการขาย” และสร้างความเชื่อมั่นผ่านข้อมูลวิชาการ สอดคล้องกับทฤษฎีเขตพัฒนาใกล้เคียง (ZPD) ของ Vygotsky (1978) ที่เน้นการพัฒนาศักยภาพผ่านการปฏิสัมพันธ์และสนับสนุนข้อมูลเพื่อให้บุคคลก้าวข้ามขีดจำกัดเดิม และยังสะท้อนศักยภาพการจัดการด้านการตลาดตามแนวคิดของ พัฒนา ศิริโชติบัณฑิต (2553) ในเรื่องการใช้ส่วนประสมการตลาดเป็นกลยุทธ์หลักในการดำเนินงาน และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วีระพงษ์ กำแพงทอง (2558) พบว่า ภูมิปัญญาในอนาคต เป็นรุ่นที่มีถูกคาดหวังให้มาดำเนินการสานต่อในเรื่องของการตลาด เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การหาแหล่งตลาดที่หลากหลาย เป็นต้น หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นรุ่นของการขยายตลาด

8. สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

8.1 สรุปผลการวิจัย

โดยสรุป กระบวนการผลิตและกระบวนการตลาดมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน กล่าวคือ การผลิตเป็นเครื่องยืนยันคุณภาพ โดยทุกขั้นตอนตั้งแต่การปาดจั่นมะพร้าวจนถึงการเคี้ยว เป็นหลักฐานสำคัญที่ฝ่ายการตลาดนำไปทำการสื่อสารเล่าเรื่องผ่านทุกช่องทาง เพื่อสร้างความเชื่อมั่นว่าลูกค้าจะได้รับของแท้ “ส่งตรงจากหน้าเตา” และการตลาด คือ ตัวกำหนดรูปแบบการผลิต โดยนำความต้องการของผู้บริโภคสมัยใหม่ เช่น ผู้ป่วยเบาหวาน หรือบาร์ิสต้า มาเป็นข้อมูลเพื่อใช้ปรับตัวในกระบวนการผลิต เช่น การวิเคราะห์ค่าความหวาน 3 ระดับ และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อให้เข้าถึงช่องทางจำหน่ายในร้านผลิตภัณฑ์สุขภาพและร้านกาแฟและร้านอาหารระดับพรีเมียม

การพัฒนากระบวนการผลิตและกระบวนการตลาดมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน กล่าวคือ หอมพร้าวมีการสร้างความแตกต่างด้านกระบวนการผลิต ที่ยังคงเอกลักษณ์ดั้งเดิมด้วยการใช้ไม้เคี้ยวหรือไม้พะยอมกันบูดและเคี้ยวด้วยเตาฟืนเพื่อให้ได้กลิ่นหอมเฉพาะตัว แต่ในขณะเดียวกันก็ได้ยกระดับสู่มาตรฐานสมัยใหม่ด้วยการปรับปรุงโรงเรือนและระบบควบคุมความร้อนให้สม่ำเสมอ ซึ่งความพิถีพิถันในส่วนนี้ได้กลายเป็นเรื่องราวของแบรนด์ (Brand Story) ที่แข็งแกร่ง นำไปสู่การพัฒนาด้านการตลาด โดยพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย ทั้งน้ำตาลผงและไซรัป เพื่อตอบโจทย์การใช้งานที่สะดวกในยุคปัจจุบัน อีกทั้งยังมีการนำคุณค่าทางโภชนาการมาสร้างจุดขาย โดยเฉพาะการชูประเด็นค่าดัชนีน้ำตาลต่ำ (Low GI) ซึ่งถูกถ่ายทอดลงบนบรรจุภัณฑ์ (Packaging) ที่เน้นดีไซน์ทันสมัยควบคู่ไปกับแนวคิด ESG การสื่อสารเรื่องระดับความหวานและข้อมูลเชิงวิชาการอย่างชัดเจนนี้ ไม่เพียงแต่ช่วยสร้างความน่าเชื่อถือในฐานะสินค้าเพื่อสุขภาพ แต่ยังเป็นการสร้างความแตกต่างที่ชัดเจนในตลาดน้ำตาลทั่วไป นอกจากนี้ แผนการยกระดับมาตรฐานคุณภาพ (อย.) ยังเป็นฟันเฟืองสำคัญที่ช่วยสนับสนุนการขยายช่องทางการจัดจำหน่าย และการสร้างเครือข่ายธุรกิจ (Business-to-Business: B2B) เนื่องจากมาตรฐานการผลิตที่เป็นสากลช่วยสร้างความมั่นใจให้แก่คู่ค้าองค์กรและร้านค้าสุขภาพ ส่งผลให้ “หอมพร้าว” สามารถเข้าถึงกลุ่มลูกค้าที่กว้างขวางขึ้น ทั้งในรูปแบบการขายแบรนด์ตัวเองและการรับจ้างผลิต (Original Equipment Manufacturer: OEM) กลายเป็นการเติบโตที่สมดุลระหว่างการรักษาจิตวิญญาณท้องถิ่นและการเพิ่มมูลค่าเชิงพาณิชย์อย่างยั่งยืน

สำหรับการพัฒนาศักยภาพการจัดการที่มีประสิทธิภาพได้มีการนำข้อมูลเชิงวิชาการมาประยุกต์ใช้อย่างชาญฉลาด ส่งผลให้ธุรกิจหอมพร้าวสามารถลดต้นทุนการผลิต เพิ่มคุณภาพสินค้า และสร้างความเชื่อมั่นในตราสินค้าได้อย่างแข็งแกร่ง การดำเนินงานอย่างมีระบบนี้ไม่เพียงแต่ทำให้ธุรกิจสามารถขยายฐานตลาดได้กว้างขึ้น แต่ยังเป็นต้นแบบของการพัฒนาธุรกิจชุมชนให้เติบโตอย่างมีอาชีพ พร้อมก้าวสู่ความยั่งยืนในระยะยาวอย่างเป็นรูปธรรม

8.2 ข้อเสนอแนะ

8.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ด้านกระบวนการผลิตและความปลอดภัย (Production & Safety) ควรยกระดับมาตรฐานกระบวนการผลิตน้ำตาลมะพร้าวตลอดห่วงโซ่ การเข้มงวดด้านสุขาภิบาลในการเก็บน้ำตาลสด

โดยการทำความสะดวกสบายแก่เกษตรกรและลดระยะเวลาการจัดเก็บเพื่อยับยั้งการหมักตัวของจุลินทรีย์ ควบคู่ไปกับการส่งเสริมให้เกษตรกรเข้าถึงเทคโนโลยีการเคี้ยวที่ทันสมัย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานและลดความเสี่ยงจากการปนเปื้อน ซึ่งจะช่วยให้ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพที่สม่ำเสมอและมีความปลอดภัยทางจุลชีววิทยาตามมาตรฐานสากล

2) ควรมีการส่งเสริมให้ผู้ผลิตน้ำตาลมะพร้าวจากแหล่งปลูกมะพร้าวคำนึงถึงมาตรฐานและการตรวจสอบคุณภาพ (Standardization & Quality) การรับรองมาตรฐาน สนับสนุนให้ผู้ผลิตได้รับการรับรองมาตรฐานอาหาร เช่น GMP, HACCP, หรือมาตรฐานการผลิตน้ำตาลมะพร้าวแท้ เพื่อสร้างความมั่นใจให้ผู้บริโภคตรวจสอบ การปลอมปน ใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ เช่น Near-Infrared Spectroscopy (NIRS) ในการตรวจสอบหาการปลอมปนของน้ำตาลทรายในน้ำตาลมะพร้าว เพื่อยกระดับความเชื่อมั่น

3) ด้านการตลาดและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Marketing & Product Development) ควรมีการผลักดันการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์น้ำตาลมะพร้าว ผ่านกลยุทธ์การสร้างอัตลักษณ์แบรนด์ (Branding) ที่เน้นคุณค่าทางโภชนาการในสารให้ความหวานดัชนีน้ำตาลต่ำ (Low GI) เพื่อตอบโจทย์กลุ่มผู้บริโภคที่รักสุขภาพ โดยควบคู่ไปกับการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปในรูปแบบใหม่ เช่น น้ำตาลดอกมะพร้าวผงหรือเครื่องดื่มสุขภาพพรีเมียม พร้อมทั้งยกระดับบรรจุภัณฑ์ให้มีความทันสมัย สะดวกต่อการใช้งาน แต่ยังคงสะท้อนถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างความแตกต่างในตลาดระดับสากล

4) ด้านนโยบายและการจัดการ (Policy & Management) ควรมีการส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกรในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งและเพิ่มอำนาจต่อรองในการจัดซื้อวัตถุดิบและการขยายฐานการตลาด โดยภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงในการถ่ายทอดองค์ความรู้อย่างครบวงจรและต่อเนื่อง ทั้งในด้านมาตรฐานการผลิตที่ปลอดภัย การขอรับรองมาตรฐานสากล และการพัฒนาทักษะการตลาดออนไลน์ เพื่อยกระดับขีดความสามารถทางการแข่งขันของเกษตรกรในยุคเศรษฐกิจดิจิทัล

8.2.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อยอด

1) ด้านวิทยาศาสตร์อาหาร นวัตกรรมการผลิต และบรรจุภัณฑ์

(1) การวิจัยเชิงลึกด้านคุณค่าทางโภชนาการ ควรมีการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อทดสอบค่าดัชนีน้ำตาล (Glycemic Index) ร่วมกับสถาบันเฉพาะทาง เพื่อนำผลการวิจัยมาใช้เป็นมาตรฐานอ้างอิงระดับสากลสำหรับกลุ่มผู้ป่วยเบาหวานและผู้รักสุขภาพ

(2) การพัฒนาระบบควบคุมอุณหภูมิอัจฉริยะ ควรมีการวิจัยและพัฒนาระบบเซนเซอร์ในการเคี้ยวน้ำตาลเพื่อรักษาคุณภาพสารอาหารและสารต้านอนุมูลอิสระให้คงอยู่มากที่สุด ซึ่งเป็นจุดเด่นของแบรนด์

(3) นวัตกรรมบรรจุภัณฑ์ยั่งยืน ควรมีการศึกษาการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ที่ทำจากวัสดุธรรมชาติในท้องถิ่น เช่น ใบมะพร้าวหรือกาบมะพร้าว ที่สามารถรักษาคุณภาพน้ำตาลได้ดีและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างภาพลักษณ์

2) ด้านพฤติกรรมผู้บริโภค ผลิตภัณฑ์ และการตลาดสมัยใหม่

(1) การศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคในตลาดเฉพาะกลุ่ม (Niche Market) ควรมีการวิจัยตลาดในกลุ่มอุตสาหกรรมอาหารระดับพรีเมียมหรือร้านกาแฟ Specialty เพื่อดูความต้องการรูปแบบผลิตภัณฑ์น้ำตาลมะพร้าวที่นำไปใช้งานได้สะดวก

(2) การสร้างโมเดลการตลาดแบบเล่าเรื่อง (Storytelling Marketing) ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการสื่อสารอัตลักษณ์ท้องถิ่นและวิถีชีวิตของ “ชาวปาดัง” เพื่อเพิ่มมูลค่าทางจิตใจให้กับสินค้าและสร้างความแตกต่างจากน้ำตาลอุตสาหกรรม

(3) การพัฒนาช่องทางจำหน่ายผ่าน Social Commerce ควรมีการศึกษาประสิทธิภาพของแพลตฟอร์มต่าง ๆ ในการเข้าถึงกลุ่มลูกค้า Gen Z และ Millennials ที่สนใจสินค้าภูมิปัญญาท้องถิ่น

3) ด้านการบริหารจัดการห่วงโซ่อุปทาน และผลกระทบทางสังคม

(1) การพัฒนาโมเดลเครือข่ายเกษตรกรรมอัจฉริยะ ควรมีการวิจัยรูปแบบการบริหารจัดการห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain Management) ตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ เพื่อป้องกันปัญหาการขาดแคลนวัตถุดิบในช่วงนอกฤดูกาล

(2) การประเมินความคุ้มค่าทางสังคม (SROI) ควรมีการศึกษาผลกระทบของการพัฒนาธุรกิจหอมพร้าวที่มีต่อรายได้และความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เพื่อใช้เป็นโมเดลต้นแบบในการพัฒนาธุรกิจวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ

(3) ควรมีการศึกษาแนวทางการขอรับรองมาตรฐานส่งออก โดยการวิจัยข้อกำหนดและเกณฑ์มาตรฐานอาหารสากล เช่น Organic, Halal, หรือ USDA เพื่อเตรียมความพร้อมของธุรกิจในการขยายตัวสู่ตลาดโลก

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงพาณิชย์. (2565). แนวทางการยกระดับสินค้าเกษตรไทยสู่ตลาดพรีเมียมด้วยสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI). กรมทรัพย์สินทางปัญญา.

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. (2566). ถอดบทเรียนความสำเร็จกลุ่มเกษตรกรแปรรูปน้ำตาลมะพร้าว: การสร้างมูลค่าเพิ่มและรายได้ที่ยั่งยืน. กระทรวงอุตสาหกรรม.

ธงชัย สมบูรณ์.(2549). การบริหารและจัดการมนุษย์ในองค์กร. ประชาสัมพันธ์.

ผู้จัดการออนไลน์. (2565, 12 พฤษภาคม). “หอมพร้าว” น้ำตาลมะพร้าวแท้ทั้บสะแก ยกกระดับภูมิปัญญาชาวบ้านสู่ตลาดพรีเมียม. <https://mgronline.com/sme/detail/9650000045123>.

พัฒนา ศิริโชคบัณฑิต. (2553). การศึกษาการเลือกใช้กลยุทธ์การตลาดเพื่อสิ่งแวดล้อมที่มีความเหมาะสมกับองค์กรธุรกิจไทย [รายงานการวิจัย]. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

ภาวิณี ไสระเวช, สักพัก แสงฉาย, ตรีคุณ รอดเกษม, และชิสากัญญ์ ปาพันธ์เกียรติ. (2566). การพัฒนากลยุทธ์สินค้าน้ำตาลมะพร้าวเชิงรุกเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งการจัดการชุมชนพึ่งตนเองจังหวัดสมุทรสงคราม. วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์, 8(5). 130-137.

- สิริรัตน์ ต้นวัน. (2552). *ทฤษฎีการจัดการองค์กรและการตัดสินใจของผู้บริหาร*. <https://docs.google.com/document/>.
- สำนักงานเกษตรอำเภอทับสะแก. (2564). *ข้อมูลพื้นฐานและศักยภาพการผลิตมะพร้าวในพื้นที่อำเภอทับสะแก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์*. กรมส่งเสริมการเกษตร.
- สำนักงานดัชนีเศรษฐกิจการค้า. (2566). *วิเคราะห์สถานการณ์สินค้าเกษตรและดัชนีความเชื่อมั่นผู้บริโภคหลังโควิด-19*. กระทรวงพาณิชย์.
- สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ. (2563). *นวัตกรรมอาหารเพื่อสุขภาพ: การพัฒนาผลิตภัณฑ์ค่าดัชนีน้ำตาลต่ำจากทรัพยากรท้องถิ่น*. กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- วรรณภา มีกำ. (2561). *ภูมิปัญญาการผลิตน้ำตาลมะพร้าวแท้ ภายใต้บริบทภูมิสังคม โครงการอัมพวา ชัยพัฒนานุรักษ์ ตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม* (รายงานการวิจัย). มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- วีระพงษ์ กำแพงทอง. (2558). *การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำน้ำตาลมะพร้าวผู้ประกอบการน้ำตาลมะพร้าว ตำบลท่าคา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม*. สารนิพนธ์หลักสูตรพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยภาควิชาการพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Borden, N. H. (1964). The concept of the marketing mix. *Journal of Advertising Research*, 4(2), 2-7.
- Certo, S. C. (2000). *Modern Management*. Prentice-Hall.
- Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2020). *Coconut palm sugar: Nutritional profile and sustainability*. <http://www.fao.org/publications>
- Global Wellness Institute. (2021). *The global wellness economy: Looking beyond COVID-19*. <https://globalwellnessinstitute.org/reports/the-global-wellness-economy-looking-beyond-covid-19/>
- Kotler, P., & Keller, K. L. (2016). *Marketing management* (15th ed.). Pearson.
- Trinidad, T. P., Mallillin, A. C., Sagum, R. S., & Encabo, R. R. (2010). Glycemic index of commonly consumed carbohydrate foods in the Philippines. *Journal of Functional Foods*, 2(4), 271-274. <https://doi.org/10.1016/j.jff.2010.10.002>
- Trinidad, T. P., Mallillin, A. C., Sagum, R. S., & Encabo, R. R. (2010). Glycemic index of commonly consumed commercial soft drinks in the Philippines. *International Food Research Journal*, 17(4), 1057-1064.
- Voraittinnon, N., Jantanasakulwong, K., & Rachtanapun, P. (2020). Physicochemical properties and sensory evaluation of traditional coconut sugar produced in Thailand. *Journal of Culinary Science & Technology*, 18(5), 342-355.

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes* (M. Cole, V. John-Steiner, S. Scribner, & E. Souberman, Eds.). Harvard University Press.

World Health Organization. (2023). *Diet, nutrition and the prevention of chronic diseases*.
<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/healthy-diet>

เศรษฐกิจโลกยุคใหม่: บทบาทของผู้นำทางการค้าและการเมืองในการกำหนดอนาคต The New Global Economy: The Role of Trade and Political Leaders in Shaping the Future

ณรงค์ ดุษฎี*

Narong dutsadi*

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก

Faculty of Liberal Arts, Krirk University

Email: narongdutsadi@gmail.com

Received 19 August 2025

Revised 7 November 2025

Accepted 10 December 2025

บทคัดย่อ

ในยุคของเศรษฐกิจโลกที่ขับเคลื่อนด้วยกระบวนการโลกาภิวัตน์ เศรษฐกิจของแต่ละประเทศไม่สามารถดำเนินไปอย่างโดดเดี่ยวได้ การค้า การลงทุน และการเมืองระหว่างประเทศมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างลึกซึ้ง บทความนี้มุ่งวิเคราะห์บทบาทของผู้นำทางการค้าและการเมืองในการกำหนดทิศทางของเศรษฐกิจโลกในศตวรรษที่ 21 เน้นการศึกษากลยุทธ์และแนวโน้มการปรับตัวของผู้นำทั้งภาครัฐและเอกชนในการรับมือกับความท้าทายทางเศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยการศึกษาผ่านทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ทฤษฎีโลกาภิวัตน์ ทฤษฎีการเมืองโลก ทฤษฎีเชิงสร้างสรรค์ และทฤษฎีการค้าเสรี ทั้งนี้ทฤษฎีการเมืองโลกมีอิทธิพลอย่างมากในการกำหนดบทบาทของผู้นำในยุคปัจจุบัน จากการศึกษาพบว่าหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจโลก คือ การตัดสินใจเชิงนโยบายของผู้นำ เช่น นโยบายการค้าเสรี การคุ้มครองทางการค้า และการลงทุนข้ามชาติ ซึ่งสามารถกำหนดอนาคตทางเศรษฐกิจของประเทศและภูมิภาคได้โดยตรง นอกจากนี้บริบทของสังคมโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีได้ปรับโครงสร้างการผลิต การบริโภค และรูปแบบธุรกิจทั่วโลก ทำให้ผู้นำต้องพัฒนาแนวทางบริหารจัดการที่ยืดหยุ่นและยั่งยืน อีกทั้งผู้นำยังต้องเผชิญกับประเด็นทางสังคมที่ซับซ้อน เช่น ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และแรงกดดันจากเศรษฐกิจถดถอยในระดับโลก อนาคตของเศรษฐกิจโลกจึงขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้นำในการสร้างสมดุลระหว่างผลประโยชน์ภายในประเทศกับความร่วมมือระหว่างประเทศ เพื่อส่งเสริมการเติบโตที่ยั่งยืน บทความนี้สรุปว่า ผู้นำทางการค้าและการเมืองในยุคใหม่จำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ที่ผสมผสานเทคโนโลยี นโยบายเศรษฐกิจ และความร่วมมือระดับโลก เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจโลกให้เติบโตอย่างมั่นคงและยั่งยืน

คำสำคัญ: เศรษฐกิจโลก, การค้า, การเมือง, ผู้นำทางการค้า, ผู้นำทางการเมือง

Abstract

In the era of a global economy driven by globalization, national economies can no longer operate in isolation. Trade, investment, and international politics are profoundly interconnected. This academic article aims to analyze the roles of trade and political leaders in steering the direction of the 21st-century global economy. It focuses on the strategies and adaptive trends of leaders in both the public and private sectors in navigating economic, political, and modern technological challenges. The study is conducted through the lens of relevant frameworks, including Globalization Theory, World Politics Theory, Constructivism, and Free Trade Theory. In general, there are many sub-theories of world politics that have a significant influence role in defining leadership roles in the contemporary era. The findings reveal that a critical factor influencing the global economy is the policy-making decisions of leaders—such as free trade initiatives, protectionism, and foreign direct investment—which directly shape the economic future of nations and regions. Furthermore, the context of global technological shifts has restructured production, consumption, and business models worldwide, requiring leaders to develop flexible and sustainable management approaches. Leaders also face complex social issues, including economic inequality, climate change, and the pressures of a global recession. The future of the global economy, therefore, depends on the ability of leaders to balance domestic interests with international cooperation to promote sustainable growth. The article of academic concludes that modern trade and political leaders must possess a strategic vision that integrates technology, economic policy, and global collaboration to drive the world economy toward stable and sustainable growth.

Keywords: Global Economy, Trade, Politics, Trade Leaders, Political Leaders

1. บทนำ

ในยุคของเศรษฐกิจโลกที่มีการเชื่อมโยงอย่างลึกซึ้งทั้งในด้านการค้า การลงทุน และการเมือง โลกได้เข้าสู่กระบวนการโลกาภิวัตน์อย่างเต็มรูปแบบ ทำให้ทุกประเทศในโลกต้องมีการปรับตัวและรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและซับซ้อนทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลก การเปลี่ยนแปลงนี้ไม่เพียงแต่เกิดจากการพัฒนาทางเทคโนโลยี แต่ยังได้รับผลกระทบจากนโยบายทางการค้าและการเมืองที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางเศรษฐกิจโลก (Rodrik, 2011)

เศรษฐกิจโลกในปัจจุบันมีลักษณะที่แตกต่างจากอดีตอย่างชัดเจน ในอดีตประเทศต่าง ๆ สามารถที่จะพึ่งพาเศรษฐกิจในประเทศของตนเองได้โดยไม่ต้องคำนึงถึงเศรษฐกิจของประเทศอื่น แต่ในยุคโลกาภิวัตน์นี้ การตัดสินใจทางการค้าของประเทศหนึ่งสามารถส่งผลกระทบไปยังประเทศอื่น ๆ ได้ทันที และการ

เปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศใดประเทศหนึ่งสามารถสะท้อนถึงเศรษฐกิจของทั้งภูมิภาคหรือโลกทั้งใบ (Bhagwati, 2004) การปรับตัวของประเทศต่าง ๆ ในการบริหารการค้าและการเมืองนั้นจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดอนาคตของเศรษฐกิจโลก

บทบาทของผู้นำทางการค้าและการเมืองในโลกยุคใหม่เป็นสิ่งที่ไม่อาจมองข้ามได้ เนื่องจากพวกเขามีบทบาทในการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายการค้า การลงทุน การเจรจาข้อตกลงทางการค้า และการกำหนดทิศทางของเศรษฐกิจของประเทศหรือภูมิภาค ซึ่งทั้งหมดนี้มีผลกระทบโดยตรงต่อเสถียรภาพของเศรษฐกิจโลก (Stiglitz, 2002) การตัดสินใจทางการเมืองของผู้นำประเทศในปัจจุบันจะมีผลต่อความมั่นคงทางการค้า การลงทุนและการเติบโตทางเศรษฐกิจในอนาคต (Krugman, 1999)

ในเชิงกลยุทธ์ ผู้นำทางการค้าและการเมืองต้องเผชิญกับความท้าทายที่มาจาก การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจโลก เช่น การปกป้องผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในขณะที่ต้องทำงานร่วมกับประเทศต่าง ๆ เพื่อสร้างความร่วมมือและความมั่นคงทางเศรษฐกิจ (Sachs, 2023) สิ่งที่คุณำต้องคำนึงถึงไม่ใช่แค่ผลประโยชน์ระยะสั้นของประเทศของตนเอง แต่ยังคงคำนึงถึงผลกระทบระยะยาวที่อาจเกิดขึ้นกับภูมิภาคและโลกในภาพรวม (World Bank, 2020)

ยิ่งไปกว่านั้นผู้นำในยุคนี้ยังต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลในการจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ การพัฒนาเทคโนโลยีที่ส่งผลต่อการผลิตและการบริโภค การขยายตัวของเศรษฐกิจในประเทศกำลังพัฒนา รวมถึงการลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจที่ยังคงมีอยู่ในหลายประเทศทั่วโลก (Rodrik, 2011) ทุกการตัดสินใจของผู้นำเหล่านี้จะสะท้อนถึงทิศทางที่เศรษฐกิจโลกจะมุ่งไปในอนาคต

บทความนี้เป็นบทความวิชาการที่มุ่งเน้นการศึกษาและวิเคราะห์บทบาทของผู้นำทางการค้าและการเมืองในโลกยุคใหม่ ที่จะช่วยในการกำหนดทิศทางของเศรษฐกิจโลก โดยจะพิจารณากลยุทธ์ต่าง ๆ ที่ผู้นำแต่ละคนใช้ในการรับมือกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและการเมืองที่เกิดขึ้น และการประเมินผลกระทบที่เกิดจากการตัดสินใจของผู้นำเหล่านั้นทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

2. แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของผู้นำทางการค้าและการเมือง

บทบาทของผู้นำทางการค้าและการเมืองในการกำหนดอนาคตของเศรษฐกิจโลกในยุคปัจจุบันไม่สามารถแยกออกจากกันได้ จากการศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องช่วยให้เราเข้าใจถึงวิธีการที่ผู้นำทางการค้าและการเมืองใช้ในการตัดสินใจและการดำเนินนโยบายที่มีผลต่อการเติบโตและการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับโลก หลายทฤษฎีที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์บทบาทของผู้นำในระดับโลกนั้น มีพื้นฐานจากการศึกษาในหลายสาขาวิชา ทั้งเศรษฐศาสตร์ การเมืองศาสตร์ และทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยในบทความนี้จะกล่าวถึงทฤษฎีหลัก ๆ ที่เกี่ยวข้องในการศึกษาบทบาทของผู้นำทางการค้าและการเมืองในโลกยุคใหม่

2.1 ทฤษฎีโลกาภิวัตน์ (Globalization Theory)

โลกาภิวัตน์ (Globalization) หมายถึง กระบวนการที่โลกทั้งใบเชื่อมโยงและมีปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น โดยที่กระบวนการนี้ไม่เพียงแต่เกิดขึ้นในด้านการค้าและเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังขยายไปถึงด้านวัฒนธรรม การเมือง และเทคโนโลยี ที่ทุกส่วนของโลกกลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบที่เชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิด (Held &

McGrew, 2007) ในบทความนี้จะพิจารณาถึงบทบาทของทฤษฎีโลกาภิวัตน์ในด้านการค้าและการเมืองในโลกยุคใหม่ โดยเน้นการศึกษาผลกระทบที่เกิดจากโลกาภิวัตน์ต่อการตัดสินใจของผู้นำทางการค้าและการเมืองในการกำหนดทิศทางของเศรษฐกิจโลกและประเทศต่าง ๆ

ตามทฤษฎีโลกาภิวัตน์ ความเข้าใจพื้นฐานทฤษฎีโลกาภิวัตน์มีหลายแนวทางในการอธิบายปรากฏการณ์นี้ หนึ่งในแนวทางที่สำคัญคือ ทฤษฎีทางเศรษฐกิจ ซึ่งมองว่าโลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการที่เกิดจากการเปิดตลาดเสรีและการรวมตัวของเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ตัวอย่างเช่น การก่อตั้งองค์การระหว่างประเทศ อย่างองค์การการค้าโลก (WTO) ที่สนับสนุนการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศและการลดอุปสรรคในการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ (Bhagwati, 2004) ในแง่นี้ โลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการที่ช่วยลดข้อจำกัดทางการค้าและกระตุ้นให้มีการลงทุนระหว่างประเทศมากขึ้น ซึ่งส่งผลดีต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ ในขณะที่การเปิดเสรีทางการค้าช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตและการค้าในตลาดโลก

โลกาภิวัตน์ในมุมมองทางการเมือง มองว่าโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในการเมืองทั้งภายในและภายนอกประเทศ การเปิดเสรีทางการค้าและการเคลื่อนไหวของเงินทุนในระดับโลกทำให้ผู้นำทางการเมืองต้องรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจที่ไม่สามารถควบคุมได้เต็มที่ (Held & McGrew, 2007) องค์การระหว่างประเทศ เช่น กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund: IMF) ธนาคารโลก (World Bank) เป็นตัวอย่างของสถาบันที่ช่วยผลักดันกระบวนการโลกาภิวัตน์ในระดับโลก โดยผู้นำการเมืองจะต้องประสานการตัดสินใจในด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศเพื่อเสริมสร้างเสถียรภาพทางการเมืองและเศรษฐกิจ

การเปลี่ยนแปลงในบทบาทของผู้นำทางการค้าและการเมืองการเข้าสู่กระบวนการโลกาภิวัตน์หมายถึง การที่ผู้นำทางการค้าและการเมืองต้องรับมือกับความท้าทายใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในระดับโลก การจัดการการค้าและการเมืองในโลกที่มีการเชื่อมโยงอย่างรวดเร็วระหว่างประเทศ ทำให้ผู้นำต้องตัดสินใจโดยคำนึงถึงผลกระทบในระยะยาวและในมิติที่หลากหลาย (Wallerstein, 1974) นอกจากนี้ผู้นำยังต้องพิจารณาถึงการสร้างความสัมพันธ์ทางการค้าที่ยั่งยืนและการรักษาความเสถียรภาพทางการเมืองในภูมิภาคและระดับโลก การมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลในการตัดสินใจในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้จะช่วยให้ประเทศสามารถรักษาความสามารถในการแข่งขันและปกป้องผลประโยชน์ของตนในระบบเศรษฐกิจโลกที่เชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิด

แม้ทฤษฎีโลกาภิวัตน์จะสามารถอธิบายการเชื่อมโยงของระบบเศรษฐกิจโลกได้อย่างชัดเจน แต่ในช่วงหลังปี 2020 เป็นต้นมา โลกเริ่มเผชิญแนวโน้มที่เรียกว่า “ดีโลกาภิวัตน์” (Deglobalization) ซึ่งหมายถึงกระบวนการที่การรวมตัวของเศรษฐกิจโลกเริ่มชะลอตัว หรือถอยหลังจากระดับที่เคยเชื่อมโยงกันแน่นแฟ้น (Rodrik, 2011) ปรากฏการณ์นี้เกิดจากหลายปัจจัยที่ซับซ้อน ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง ความมั่นคง และเทคโนโลยี กล่าวคือ

1. ด้านเศรษฐกิจ การกีดกันทางการค้าและนโยบายคุ้มครองในประเทศ โดยประเทศมหาอำนาจเริ่มหันกลับมาใช้นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจ (Economic Nationalism) มากขึ้น เช่น สหรัฐอเมริกาออก

“กฎหมายลดเงินเฟ้อ (Inflation Reduction Act, 2022)” ซึ่งให้เงินอุดหนุนแก่ธุรกิจในประเทศโดยเฉพาะอุตสาหกรรมพลังงานสะอาด และจำกัดการเข้าถึงของสินค้าจากต่างประเทศ (World Bank, 2025) ในขณะเดียวกันสหภาพยุโรปได้ใช้มาตรการ “Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM)” เพื่อเก็บภาษีคาร์บอนจากสินค้าที่นำเข้าจากประเทศนอกสหภาพยุโรปที่มีการปล่อยคาร์บอนสูง แนวโน้มเหล่านี้สะท้อนว่า รัฐบาลต่าง ๆ พยายาม “ลดการพึ่งพาโลกภายนอก” และ “ปกป้องอุตสาหกรรมภายในประเทศ” จากการแข่งขันระดับโลก ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของดีโลกาภิวัตน์

2. ด้านเทคโนโลยี สงครามเทคโนโลยีและเศรษฐกิจแบบสองขั้ว เป็นอีกมิติหนึ่งของดีโลกาภิวัตน์ คือ สงครามเทคโนโลยี (Tech War) ระหว่างสหรัฐอเมริกาและจีน ซึ่งเริ่มรุนแรงขึ้นในช่วงปี 2020s โดยเฉพาะในปี 2025 ที่ทั้งสองประเทศต่างพยายามควบคุมห่วงโซ่อุปทานด้านเซมิคอนดักเตอร์ ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) และระบบ 5G (Sachs, 2023) สหรัฐฯ ได้ประกาศ “CHIPS and Science Act” เพื่อสนับสนุนการผลิตชิปในประเทศ และจำกัดการส่งออกเทคโนโลยีไปยังจีน ขณะที่จีนตอบโต้ด้วยการลงทุนในโครงการ “Made in China 2025” เพื่อสร้างอุตสาหกรรมเทคโนโลยีภายในประเทศ สิ่งเหล่านี้ทำให้โลกกำลังแบ่งออกเป็นสองระบบเทคโนโลยีหลัก (Dual Tech Ecosystem) คือ ระบบที่อยู่ภายใต้มาตรฐานตะวันตกกับระบบเทคโนโลยีของจีนและพันธมิตรในเอเชีย สถานการณ์ดังกล่าวทำให้ห่วงโซ่อุปทานโลก (Global Supply Chain) แตกกระจายเป็นกลุ่มภูมิภาค เช่น “Supply Chain Resilience Initiative” ของ ญี่ปุ่น อินเดีย และออสเตรเลีย หรือ “RCEP” ที่นำโดยจีน ซึ่งต่างพยายามสร้างระบบการค้าของตนเองเพื่อลดการพึ่งพากลุ่มมหาอำนาจอื่น (Held & McGrew, 2007)

3. ด้านการเมืองโลก การจัดระเบียบใหม่ของอำนาจ (Reordering of World Power) ในบริบทของปี 2025 ระบบการเมืองโลกไม่ได้อยู่ภายใต้การครอบงำของประเทศใดประเทศหนึ่งอีกต่อไป แต่กำลังเปลี่ยนเข้าสู่ระบบพหุขั้วอำนาจ (Multipolar System) โดยมีศูนย์กลางใหม่หลายแห่ง เช่น จีน อินเดีย รัสเซีย กลุ่ม BRICS+ และอาเซียนที่เริ่มมีบทบาทในการกำหนดทิศทางเศรษฐกิจและความมั่นคงโลก ตัวอย่างเช่น การที่กลุ่ม BRICS+ ประกาศจัดตั้ง “ระบบการชำระเงินระหว่างประเทศของตนเอง (BRICS Payment System)” เพื่อลดการพึ่งพาเงินดอลลาร์สหรัฐ ถือเป็นสัญญาณสำคัญของการจัดระเบียบเศรษฐกิจโลกใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Rodrik (2011) ที่เสนอว่า โลกาภิวัตน์ไม่ควรถูกมองว่าเป็นการรวมโลกเป็นหนึ่งเดียว แต่เป็น “การเจรจาอำนาจระหว่างประเทศต่าง ๆ” เพื่อสร้างระเบียบโลกใหม่ที่ยืดหยุ่นและหลากหลายมากขึ้น

4. ผลกระทบเชิงระบบและแนวโน้มอนาคต แนวโน้มดีโลกาภิวัตน์ในปัจจุบันอาจไม่ใช่การ “ถอยหลังของโลกาภิวัตน์” โดยสิ้นเชิง แต่เป็นการเปลี่ยนรูปของโลกาภิวัตน์ไปสู่สิ่งที่นักวิชาการบางคนเรียกว่า “โลกาภิวัตน์แบบเลือกสรร (Selective Globalization)” ซึ่งประเทศต่าง ๆ จะเลือกเปิดเสรีในสาขาที่สร้างผลประโยชน์สูงสุด และจำกัดการเปิดในสาขาที่มีความเสี่ยง เช่น พลังงาน เทคโนโลยี และความมั่นคงทางอาหาร (World Bank, 2025)

ดังนั้น โลกาภิวัตน์ในปี 2025 จึงไม่ใช่กระบวนการรวมโลกแบบไร้ขอบเขตอีกต่อไป แต่กลายเป็นการ “ปรับสมดุลเชิงอำนาจ” (Rebalancing of Power) ที่หลายภูมิภาคพยายามสร้างอัตลักษณ์ทางเศรษฐกิจและ

เทคโนโลยีของตนเอง เช่น การเติบโตของเศรษฐกิจดิจิทัลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือความร่วมมือด้านพลังงานสะอาดระหว่างยุโรปกับแอฟริกา

แนวโน้ม “ดีโลกาภิวัตน์” ที่กำลังเกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 จึงไม่ใช่จุดจบของโลกาภิวัตน์ หากแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของระบบโลกที่รัฐชาติต่าง ๆ เริ่มหาทาง “ควบคุมทิศทางของตนเอง” มากขึ้น ภายใต้ระบบโลกที่ยังเชื่อมโยงกันอยู่ การเข้าใจทฤษฎีนี้จึงสำคัญอย่างยิ่งต่อการวิเคราะห์นโยบายเศรษฐกิจการค้า และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในยุคหลังโลกาภิวัตน์

2.2 ทฤษฎีการเมืองโลก (World-Systems Theory)

ทฤษฎีการเมืองโลก (World-Systems Theory) เป็นทฤษฎีที่เสนอโดย อิมมานูเอล วอลเลสเตอร์สไตน์ (Immanuel Wallerstein) ในช่วงทศวรรษ 1970 ซึ่งมุ่งเน้นการศึกษาระบบเศรษฐกิจและการเมืองในระดับโลก โดยแสดงให้เห็นว่าโลกในปัจจุบันเป็นระบบที่มีการแบ่งแยกทางเศรษฐกิจและการเมืองออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงกัน (Wallerstein, 1974) การวิเคราะห์นี้มีเป้าหมายเพื่อทำความเข้าใจความไม่สมดุลในระบบเศรษฐกิจโลก โดยมีการแบ่งกลุ่มประเทศออกเป็นสามกลุ่มใหญ่ ๆ คือ ประเทศแกนกลาง (Core), ประเทศชายขอบ (Periphery) และประเทศกึ่งกลาง (Semi-Periphery) ซึ่งแต่ละกลุ่มมีบทบาทและการมีปฏิสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการเมืองที่แตกต่างกันในระบบเศรษฐกิจโลก

องค์ประกอบของระบบโลกตามทฤษฎีการเมืองโลกทฤษฎีนี้เสนอว่า ระบบโลกประกอบด้วยประเทศและภูมิภาคต่าง ๆ ที่มีบทบาทและการทำงานร่วมกันในเชิงเศรษฐกิจและการเมือง โดยประเทศแกนกลาง (Core) มักมีเศรษฐกิจที่พัฒนาเต็มที่ การควบคุมเทคโนโลยีและนวัตกรรมรวมทั้งมีอิทธิพลทางการเมืองสูงในระดับโลก ประเทศเหล่านี้ได้แก่ สหรัฐอเมริกา, เยอรมนี, ญี่ปุ่น และสหราชอาณาจักร ประเทศแกนกลางมักจะมีบทบาทในการกำหนดกฎเกณฑ์ของตลาดโลกและกำหนดทิศทางของการพัฒนาเศรษฐกิจและเทคโนโลยี ส่วนประเทศชายขอบ (Periphery) เป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจที่ยังไม่พัฒนาและพึ่งพาอุตสาหกรรมที่มีเทคโนโลยีต่ำ มักได้รับผลกระทบจากการส่งออกทรัพยากรธรรมชาติและแรงงานที่มีราคาต่ำไปยังประเทศแกนกลาง ซึ่งทำให้ประเทศเหล่านี้มีความยากลำบากในการพัฒนาศักยภาพทางเศรษฐกิจและการเมือง และสำหรับประเทศกึ่งกลาง (Semi-Periphery) มีลักษณะการพัฒนาเศรษฐกิจที่ไม่เต็มที่และมีการผลิตที่หลากหลาย ซึ่งอยู่ระหว่างประเทศแกนกลางและประเทศชายขอบ ตัวอย่างของประเทศกึ่งกลางได้แก่ ประเทศบราซิล, อินเดีย และจีนในช่วงต้นศตวรรษที่ 21 ซึ่งพยายามที่จะพัฒนาตนเองให้มีบทบาทสำคัญในเศรษฐกิจโลกและการเมืองระหว่างประเทศ (Wallerstein, 1974)

ในอีกมิติหนึ่ง ทฤษฎีนี้ยังสามารถใช้วิเคราะห์ “สงครามเทคโนโลยี” ระหว่างสหรัฐฯ และจีนที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนในทศวรรษ 2020 ซึ่งแสดงถึงการแข่งขันระหว่างประเทศแกนกลางกับประเทศกึ่งกลาง เพื่อช่วงชิงความเป็นผู้นำในระบบเศรษฐกิจโลกใหม่ การที่สหรัฐฯ ออกนโยบาย “CHIPS and Science Act” เพื่อส่งเสริมการผลิตชิปในประเทศ ขณะที่จีนผลักดันนโยบาย “Made in China 2025” เพื่อพัฒนาเทคโนโลยีของตนเอง เป็นตัวอย่างของการต่อสู้เพื่อสร้างหรือรักษาตำแหน่งในลำดับขั้นของระบบโลก (Rodrik, 2011) นอกจากนี้ ปรากฏการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดเก็บภาษีคาร์บอนของสหภาพยุโรป (Carbon Border Adjustment Mechanism: CBAM) ก็สามารถตีความได้ภายใต้กรอบของทฤษฎีระบบโลก เพราะมันนโยบาย

นี้จะถูกอธิบายว่าเป็นมาตรการเพื่อสิ่งแวดล้อม แต่ในเชิงโครงสร้าง มันกลับกลายเป็นกลไกที่ประเทศพัฒนาแล้วใช้รักษาความได้เปรียบทางเศรษฐกิจ โดยเพิ่มต้นทุนให้กับประเทศกำลังพัฒนาในการส่งออกสินค้าไปยังยุโรป (Sachs, 2023)

อย่างไรก็ตาม นักวิชาการยุคใหม่ เช่น Rodrik (2011) มองว่า ระบบโลกในปัจจุบันกำลังเปลี่ยนผ่านจากโครงสร้าง “ศูนย์กลางเดียว” ไปสู่ “หลายศูนย์กลางอำนาจ” หรือ Multipolar System โดยประเทศกำลังกลางเริ่มมีบทบาทสำคัญมากขึ้นในฐานะผู้กำหนดระเบียบโลก เช่น กลุ่ม BRICS+ ที่รวมประเทศเศรษฐกิจเกิดใหม่พยายามสร้างสถาบันทางเศรษฐกิจของตนเอง เช่น ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งใหม่ (New Development Bank) และระบบการชำระเงินระหว่างประเทศของกลุ่ม ทฤษฎีการเมืองโลกช่วยให้เข้าใจถึงโครงสร้างเชิงระบบที่ทำให้ประเทศบางกลุ่มสามารถรักษาอำนาจและความมั่งคั่งได้ยาวนาน ในขณะที่ประเทศอื่นต้องต่อสู้เพื่อยกระดับตนเองในระบบเศรษฐกิจโลก ทฤษฎีนี้จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการวิเคราะห์ความไม่เท่าเทียมเชิงโครงสร้าง และทิศทางของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมืองในโลกยุคใหม่

2.3 ทฤษฎีเชิงสร้างสรรค์ (Constructivism Theory)

ทฤษฎีเชิงสร้างสรรค์ (Constructivism Theory) เป็นแนวคิดทางทฤษฎีที่เน้นการสร้างความเข้าใจและความหมายในทางสังคม โดยมองว่าโลกทางการเมืองและเศรษฐกิจไม่ได้มีการกำหนดจากปัจจัยทางธรรมชาติหรือกฎระเบียบที่เป็นรูปธรรมเพียงอย่างเดียว แต่ถูกสร้างขึ้นจากการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างผู้คนและรัฐ ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ที่กำหนดวิธีคิดและความเชื่อที่มีผลต่อการตัดสินใจและการกระทำในเชิงนโยบาย (Wendt, 1999) ทฤษฎีนี้มีบทบาทสำคัญในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบายการค้าระหว่างประเทศและการเมืองในยุคโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะการที่ผู้นำทางการเมืองและการเมืองต้องพิจารณาปัจจัยเชิงวัฒนธรรม สังคม และอุดมการณ์ในการกำหนดทิศทางของเศรษฐกิจโลกในปัจจุบัน

หลักการของทฤษฎีเชิงสร้างสรรค์ มุ่งเน้นการสร้างความหมายร่วมกันจากการปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์และกลุ่มสังคมต่าง ๆ โดยไม่ยึดถือความเป็นจริงที่คงที่ ทฤษฎีนี้เน้นการศึกษาเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ค่านิยมและความเชื่อที่กำหนดการกระทำของผู้คนและรัฐ โดยเฉพาะในด้านการเมืองระหว่างประเทศและเศรษฐกิจโลก (Ruggie, 1998) ค่านิยมและความเชื่อเหล่านี้มีผลต่อการตัดสินใจและนโยบายของผู้นำทางการเมืองและการเมือง ซึ่งจะกำหนดการทำงานร่วมกันในเชิงเศรษฐกิจและการเมืองในระดับโลกในมุมมองของทฤษฎีเชิงสร้างสรรค์ การดำเนินการของรัฐและผู้นำไม่ได้มีแค่การตอบสนองต่อแรงกดดันทางเศรษฐกิจหรืออำนาจที่มาจากภายนอกเท่านั้น แต่ยังได้รับอิทธิพลจากการสร้างความหมายที่เกิดจากค่านิยมและความเชื่อร่วมกันของสังคมและองค์กรระหว่างประเทศ (Wendt, 1999) ตัวอย่างเช่น การตัดสินใจของผู้นำทางการเมืองในหลายประเทศมักจะได้รับอิทธิพลจากแนวคิดทางสังคมและอุดมการณ์ เช่น การสนับสนุนการค้าเสรีหรือการลดความยากจน ซึ่งสามารถอธิบายได้โดยการสร้างค่านิยมในระดับโลกที่เชื่อมโยงการเมืองกับการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

กรณีศึกษาที่สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของผู้นำทางการเมืองในระดับโลกอย่างชัดเจน คือ สงครามการค้าโลกในยุคของประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ ซึ่งเริ่มมีความเข้มข้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 2018 และยังส่งผลกระทบต่อเนืองมาถึงปี ค.ศ. 2025 การใช้นโยบายภาษีนำเข้าและมาตรการกีดกันทางการค้าของสหรัฐอเมริกาต่อจีนและประเทศคู่

คำอื่น ๆ ได้แสดงให้เห็นถึงการให้ “อำนาจทางเศรษฐกิจ” เป็นเครื่องมือทางการเมือง (Economic Power as Political Instrument) เพื่อสร้างอิทธิพลและต่อรองผลประโยชน์ในระดับโลก เหตุการณ์นี้สะท้อนให้เห็นว่า ผู้นำทางการเมืองและการค้าในยุคใหม่ไม่เพียงต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศตนเท่านั้น แต่ยังต้องรับผิดชอบต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อระบบเศรษฐกิจโลกโดยรวม

2.4 ทฤษฎีการค้าเสรี (Free Trade Theory)

ทฤษฎีการค้าเสรี (Free Trade Theory) เป็นแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ที่สนับสนุนการเปิดเสรีทางการค้าและการลดข้อจำกัดทางการค้าที่กำหนดโดยรัฐหรือองค์การระหว่างประเทศ ทฤษฎีนี้เชื่อว่าการเปิดเสรีทางการค้าไม่เพียงแต่ช่วยส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจของแต่ละประเทศ แต่ยังช่วยสร้างความสัมพันธ์ทางการค้าที่ดีระหว่างประเทศต่าง ๆ โดยการลดอุปสรรคและภาษีในการนำเข้าและส่งออกสินค้าและบริการ ซึ่งส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจในระดับโลก (Smith, 1937; Ricardo, 1817)

หลักการของทฤษฎีการค้าเสรี ทฤษฎีการค้าเสรีมีพื้นฐานมาจากแนวคิดของ อדם สมิท (Adam Smith) และ เดวิด ริคาร์โด (David Ricardo) ซึ่งได้พัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับประโยชน์ของการค้าเสรีในศตวรรษที่ 18 และ 19 โดยอดัม สมิท ในงาน “The Wealth of Nations” ได้เสนอว่า หากแต่ละประเทศมุ่งเน้นการผลิตสินค้าและบริการที่มีความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบในการผลิต ก็จะทำให้การค้าและการผลิตในประเทศมีประสิทธิภาพมากขึ้น การเปิดเสรีทางการค้าจึงช่วยให้เกิดการแบ่งงานกัน ผลิตสินค้าและบริการที่ดีที่สุดและทำให้ผลผลิตสูงสุดเกิดขึ้นในทุกประเทศ (Smith, 1937) ในขณะที่เดวิด ริคาร์โดได้พัฒนาทฤษฎี “การได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ” (Comparative Advantage) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ถึงแม้ประเทศหนึ่งจะสามารถผลิตสินค้าทุกอย่างได้ดีกว่าประเทศอื่น แต่หากแต่ละประเทศมุ่งเน้นการผลิตสินค้าที่ตนมีความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบในด้านต้นทุนการผลิต ก็จะทำให้ทั้งสองประเทศได้ประโยชน์จากการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ (Ricardo, 1817) การนำหลักการเหล่านี้มาใช้ จะทำให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพในทุกประเทศ

ประโยชน์ของการค้าเสรีในโลกยุคใหม่ การค้าเสรีมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงประเทศต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ซึ่งสามารถสร้างประโยชน์อย่างมากต่อเศรษฐกิจโลก โดยเฉพาะในการส่งเสริมการเจริญเติบโตและลดความยากจน การที่ประเทศต่าง ๆ สามารถแลกเปลี่ยนสินค้าหรือบริการที่มีต้นทุนต่ำกว่าและมีคุณภาพดีกว่า จะช่วยทำให้ทั้งสองประเทศได้ประโยชน์จากการค้า โดยไม่จำเป็นต้องปิดกั้นการนำเข้าหรือจำกัดการส่งออก (Bhagwati, 2004) การเปิดเสรีทางการค้าช่วยให้ตลาดโลกมีการแข่งขันที่เข้มข้น ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ในการผลิตสินค้าต่าง ๆ (Rodrik, 2011) ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ คือ การปรับตัวในการแข่งขันทั้งในและนอกประเทศ ส่งผลให้ผู้บริโภคได้ประโยชน์จากราคาสินค้าที่ถูกลงและมีคุณภาพดีกว่า นอกจากนี้การเปิดเสรีทางการค้าจะช่วยกระตุ้นการลงทุนจากต่างประเทศที่สามารถสร้างงานและเพิ่มการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในประเทศกำลังพัฒนา

ตัวอย่างที่สะท้อนบทบาทของผู้นำทางการเมืองและการเมืองอย่างชัดเจน คือ กรณีสงครามการค้าโลกที่เกิดขึ้นในยุคของประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ ซึ่งใช้นโยบายทางเศรษฐกิจและการค้ากับประเทศคู่ค้าหลัก เช่น จีน เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของสหรัฐอเมริกา เหตุการณ์นี้แสดงให้เห็นถึงการใช้กลยุทธ์ทางเศรษฐกิจเพื่อ

แสดงอิทธิพลทางการเมืองในระดับโลก และเป็นตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นว่าผู้นำยุคใหม่จำเป็นต้องเข้าใจทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอย่างลึกซึ้ง

3. ทฤษฎีการเมืองโลกกับบทบาทของผู้นำทางการเมืองและการเมือง

ทฤษฎีการเมืองโลกให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้นำในการกำหนดทิศทางของการค้าระหว่างประเทศในโลกยุคใหม่ โดยในระบบโลกที่ประกอบไปด้วยกลุ่มประเทศแกนกลาง, กึ่งกลาง และชายขอบ ผู้นำทางการเมืองจะต้องทำความเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงในแต่ละกลุ่มประเทศและผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อการพัฒนาของเศรษฐกิจและสังคมโลก (Rodrik, 2011) ผู้นำทางการเมืองค้าในประเทศแกนกลางมักจะมีบทบาทในการกำหนดเงื่อนไขและทิศทางของการค้าระหว่างประเทศผ่านการสร้างข้อตกลงทางการค้า เช่น การจัดทำข้อตกลงทางการค้าเสรี (Free Trade Agreements) หรือการร่วมมือกับประเทศอื่น ๆ ในการสร้างเครือข่ายทางเศรษฐกิจและการลงทุน ซึ่งสามารถส่งผลกระทบต่อประเทศกึ่งกลางและชายขอบที่มีบทบาทในการผลิตและการส่งออกทรัพยากร (Rodrik, 2011) สำหรับในทางการเมือง ผู้นำของประเทศแกนกลางมักจะใช้ศักยภาพทางการเมืองและเศรษฐกิจเพื่อส่งเสริมความมั่นคงทางเศรษฐกิจและการค้าโลก เช่น การสนับสนุนการจัดการวิกฤตเศรษฐกิจโลก การส่งเสริมการแก้ปัญหาความยากจน หรือการจัดการกับปัญหาสิ่งแวดล้อม (Bhagwati, 2004) ในขณะเดียวกัน ผู้นำทางการเมืองจากประเทศกึ่งกลางและชายขอบต้องพิจารณาถึงวิธีการที่จะทำให้ประเทศของตนสามารถพัฒนาศักยภาพทางเศรษฐกิจได้อย่างยั่งยืนและลดการพึ่งพิงจากประเทศแกนกลาง ทฤษฎีการเมืองโลกที่มีผลกระทบต่อบทบาทของผู้นำทางการเมืองและการเมือง มีอยู่หลายทฤษฎีดังนี้

3.1 ทฤษฎีสัจนิยม (Realism) ทฤษฎีความเป็นจริงนิยม มองว่าระบบการเมืองระหว่างประเทศอยู่ภายใต้ “อนาธิปไตย” (Anarchy) ซึ่งไม่มีอำนาจสูงสุดมาควบคุมพฤติกรรมของรัฐ รัฐจึงต้องพึ่งพาตนเองและมุ่งรักษา “อำนาจ” (Power) เพื่อความมั่นคงของชาติ (Waltz, 1979) ผู้นำทางการเมืองและการค้าภายใต้กรอบนี้จึงมุ่งสร้างผลประโยชน์แห่งชาติเป็นหลัก เช่น การตั้งกำแพงภาษีเพื่อปกป้องอุตสาหกรรมภายในประเทศ หรือการใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือทางการเมือง เช่น สหรัฐฯ ใช้มาตรการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจต่อรัสเซียในช่วงสงครามยูเครน ตัวอย่างนี้สะท้อนแนวคิดของ Morgenthau (1949) ที่ระบุว่า การเมืองระหว่างประเทศคือการต่อสู้เพื่ออำนาจ

3.2 ทฤษฎีเสรีนิยม (Liberalism Theory) ทฤษฎีเสรีนิยม เชื่อว่าความร่วมมือระหว่างประเทศสามารถเกิดขึ้นได้ผ่านสถาบันระหว่างประเทศ กฎระเบียบทางการค้า และการพึ่งพาทางเศรษฐกิจ (Keohane & Nye, 2011) ผู้นำทางการเมืองและการเมืองในมุมมองนี้จะเน้นสร้างความร่วมมือ เช่น การเข้าร่วมองค์การการค้าโลก (WTO) หรือข้อตกลงการค้าเสรี (FTA) เพื่อเปิดตลาดและส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจร่วมกัน ตัวอย่างคือ การจัดตั้ง ASEAN Economic Community (AEC) ที่ส่งเสริมการค้าและการลงทุนในภูมิภาคอาเซียน

3.3 ทฤษฎีมาร์กซิสต์และระบบโลก (Marxism and World-System Theory) ทฤษฎีมาร์กซิสต์ มองว่าเศรษฐกิจโลกขับเคลื่อนโดย “ทุนนิยม” ซึ่งก่อให้เกิดการขูดรีดระหว่างประเทศศูนย์กลาง (Core) และประเทศรอบนอก (Periphery) (Wallerstein, 1974) ผู้นำทางการเมืองและการเมืองในประเทศกำลัง

พัฒนามักเผชิญแรงกดดันจากระบบเศรษฐกิจโลกที่เอื้อประโยชน์ต่อชาติมหาอำนาจ ตัวอย่างเช่น การผลิตสินค้าราคาถูกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อป้อนตลาดตะวันตก สะท้อนแนวคิดการแบ่งงานในระบบโลกของ Wallerstein ที่ชี้ให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมในโครงสร้างเศรษฐกิจโลก

3.4. ทฤษฎีสถาบันนิยมใหม่ (Neoliberal Institutionalism) แนวคิดนี้พัฒนาจากทฤษฎีเสรีนิยม โดยเน้นบทบาทของ “สถาบันระหว่างประเทศ” ในการลดความไม่แน่นอนและส่งเสริมความร่วมมือระหว่างรัฐ (Keohane, 1984) ผู้นำในกรอบนี้มองว่า การมีองค์กรระหว่างประเทศ เช่น IMF, World Bank, และ WTO ช่วยสร้างกติกาที่ชัดเจนในการค้าโลกและลดความขัดแย้ง ตัวอย่างเช่น การเข้าร่วมความตกลง Paris Agreement ซึ่งเป็นสถาบันระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมความร่วมมือในการลดการปล่อยคาร์บอนทั่วโลก

3.5. ทฤษฎีสร้างสรรค์ทางสังคม (Constructivism) ทฤษฎีนี้เสนอว่า พฤติกรรมของรัฐไม่ได้ถูกกำหนดด้วยอำนาจหรือผลประโยชน์ทางวัตถุเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับ “ค่านิยม อัตลักษณ์ และความเชื่อร่วม” (Wendt, 1999) ผู้นำทางการเมืองในยุคใหม่จึงมีบทบาทในการ “กำหนดความหมาย” ของนโยบายการค้าและเศรษฐกิจ เช่น การสร้างภาพลักษณ์ของประเทศให้เป็น “ผู้นำด้านเศรษฐกิจสีเขียว” หรือ “ผู้สนับสนุนสิทธิมนุษยชนทางเศรษฐกิจ” ซึ่งสามารถส่งผลต่อความสัมพันธ์ทางการค้าในระยะยาว

3.6. ทฤษฎีโลกาภิวัตน์ (Globalization Theory) แนวคิดโลกาภิวัตน์มองว่า เศรษฐกิจโลกมีความเชื่อมโยงกันมากขึ้นผ่านเทคโนโลยี การสื่อสาร และการเคลื่อนย้ายทุน (Stiglitz, 2002; Bhagwati, 2004) ผู้นำทางการค้าและการเมืองในยุคนี้ต้องมีความสามารถในการบริหารความเปลี่ยนแปลงจากการบูรณาการทางเศรษฐกิจโลก เช่น การแข่งขันในตลาดดิจิทัล และการบริหารความเสี่ยงจากห่วงโซ่อุปทานโลก ตัวอย่างเช่น นโยบาย “Made in China 2025” ที่รัฐบาลจีนใช้ขับเคลื่อนเศรษฐกิจให้พึ่งพานวัตกรรมในประเทศเพื่อลดการพึ่งพาโลกตะวันตก

4. ผลกระทบของทฤษฎีการเมืองโลกต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองในโลกยุคใหม่

ทฤษฎีการเมืองโลกมีบทบาทสำคัญในการช่วยทำความเข้าใจพลวัตของเศรษฐกิจและการเมืองโลกในศตวรรษที่ 21 ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองในโลกยุคใหม่ ดังนี้

4.1 การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของเศรษฐกิจโลก ในอดีตเศรษฐกิจโลกถูกขับเคลื่อนโดยประเทศแกนกลาง เช่น สหรัฐอเมริกาและยุโรปตะวันตก ซึ่งมีอำนาจทั้งด้านการค้า การเงิน และเทคโนโลยี ทว่าภายใต้แนวคิด “โลกาภิวัตน์แบบหลายศูนย์” (Polycentric Globalization) ในยุคปัจจุบัน ประเทศเศรษฐกิจเกิดใหม่ เช่น จีน อินเดีย บราซิล และกลุ่มประเทศอาเซียน ได้กลายเป็นผู้เล่นสำคัญในระบบเศรษฐกิจโลก (Sachs, 2023; Stiglitz, 2002) ตัวอย่างเช่น ในปี 2025 จีนและอินเดียมีสัดส่วนการเติบโตทางเศรษฐกิจรวมกันมากกว่าร้อยละ 35 ของการขยายตัวเศรษฐกิจโลก (World Bank, 2025) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนดุลอำนาจทางเศรษฐกิจโลก

4.2 ผลกระทบของเทคโนโลยีและนโยบายโลกาภิวัตน์ใหม่ ทฤษฎีโลกาภิวัตน์ (Bhagwati, 2004; Stiglitz, 2002) อธิบายว่า การแพร่ขยายของเทคโนโลยีและข้อมูลข่าวสารได้ทำให้เศรษฐกิจโลกเชื่อมโยงกัน

อย่างลึกซึ้ง และในปี 2025 การเติบโตของเทคโนโลยี AI และ Blockchain ได้สร้างรูปแบบใหม่ของเศรษฐกิจดิจิทัล เช่น การค้าเสมือนจริง (Virtual Trade) และสกุลเงินดิจิทัลของรัฐ (Central Bank Digital Currency: CBDC) ผู้นำทางเศรษฐกิจ เช่น จีนและสหภาพยุโรป ได้แข่งขันกันในการกำหนดมาตรฐานเทคโนโลยีเพื่อขยายอิทธิพลทางเศรษฐกิจและการเมือง

4.3 ความร่วมมือและการจัดระเบียบโลกใหม่ ตามแนวคิดของทฤษฎีเสรีนิยม (Keohane & Nye, 2011) ความร่วมมือระหว่างประเทศเป็นเครื่องมือสำคัญในการลดความขัดแย้งและสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ผู้นำจึงหันมาใช้เวทีพหุภาคี (Multilateralism) เช่น Group of Twenty (G20), Asia-Pacific Economic Cooperation (APEC) และ Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) เพื่อจัดการกับปัญหาข้ามพรมแดน และความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ตัวอย่างเช่น ในปี 2025 คือ การที่ผู้นำ G20 ตกลงร่วมกันในการเก็บภาษีบริษัทเทคโนโลยีข้ามชาติขึ้นต่อระดับโลก เพื่อป้องกันการหลีกเลี่ยงภาษีของบริษัทยักษ์ใหญ่ ซึ่งเป็นการปรับสมดุลทางเศรษฐกิจโลกตามแนวคิดของ Held and McGrew (2007) เรื่อง “การกำกับดูแลโลก” (Global Governance)

4.4 บทบาทของผู้นำและการสร้างอัตลักษณ์ทางเศรษฐกิจ ในมุมมองของทฤษฎีสถิตศาสตร์ทางสังคม (Wendt, 1999) ผู้นำทางการเมืองและการเมืองมีส่วนในการ “กำหนดความหมาย” ของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เช่น การที่ผู้นำบางประเทศในเอเชีย ได้แก่ ญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ ผลักดันนโยบายเศรษฐกิจสีเขียวและเทคโนโลยีสะอาด เพื่อสร้างภาพลักษณ์ของ “ผู้นำทางจริยธรรมทางเศรษฐกิจโลก” ตัวอย่างในปี 2025 คือ โครงการ “Asia Green Corridor” ที่เน้นการค้าคาร์บอนต่ำในภูมิภาค ซึ่งสะท้อนการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ในเวทีเศรษฐกิจโลก

4.5 การบริหารความขัดแย้งและการสร้างเสถียรภาพ ตามหลักการของทฤษฎีความเป็นจริงนิยม (Waltz, 1979; Morgenthau, 1949) โดยเฉพาะในช่วงที่การแข่งขันระหว่างประเทศมหาอำนาจรุนแรงขึ้น เช่น ความขัดแย้งทางการค้าระหว่างสหรัฐฯ และจีนในปี 2025 ที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรม AI และชิปประมวลผลขั้นสูง ผู้นำทั้งสองฝ่ายต่างใช้มาตรการคว่ำบาตรและสนับสนุนอุตสาหกรรมในประเทศของตนเองเพื่อรักษาผลประโยชน์แห่งชาติ ซึ่งเป็นการดำเนินการตามแนวคิด “Balance of Power” ของ Realism โดยตรง

4.6 ความท้าทายต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับโลก ผู้นำทางเศรษฐกิจและการเมืองต้องเผชิญความท้าทายในการสร้างสมดุลระหว่างการเติบโตทางเศรษฐกิจและความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด “Global Responsibility” ของ Held and McGrew (2007) ตัวอย่างเช่น ในปี 2025 องค์การสหประชาชาติ ผลักดันนโยบาย “Green Transition Fund” เพื่อช่วยให้หลายประเทศสามารถปรับตัวต่อเศรษฐกิจคาร์บอนต่ำได้

5. บทบาทของผู้นำทางการเมืองในโลกยุคใหม่

ในโลกยุคใหม่ที่เต็มไปด้วยการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านการค้าและการเมือง ผู้นำทางการเมืองและการเมืองมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางของเศรษฐกิจทั้งในระดับประเทศและระดับโลก ความสามารถ

ในการนำประเทศหรือภูมิภาคให้ผ่านพ้นความท้าทายต่าง ๆ เช่น วิกฤตเศรษฐกิจ, ความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง, และการพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ ๆ เป็นสิ่งที่ผู้นำต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ การเข้าใจบทบาทของผู้นำในโลกยุคใหม่จึงไม่เพียงแต่เป็นการจัดการนโยบายภายในประเทศ แต่ยังคงคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อประเทศอื่น ๆ และต่อเศรษฐกิจโลกโดยรวม (Rodrik, 2011) ผู้นำทางการค้าและการเมืองในโลกยุคใหม่จึงมีบทบาทดังต่อไปนี้

5.1 การกำหนดนโยบายการค้าและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ผู้นำทางการค้าในโลกยุคใหม่ต้องตระหนักถึงความสำคัญของการเชื่อมโยงเศรษฐกิจระหว่างประเทศ การสร้างข้อตกลงทางการค้าเสรี (FTA) หรือการเจรจาการค้าในรูปแบบพหุภาคี เช่น ข้อตกลงการค้าในกรอบขององค์การการค้าโลก (WTO) หรือการพัฒนาเขตการค้าเสรีต่าง ๆ สามารถช่วยเปิดโอกาสให้ประเทศได้ขยายตลาดสำหรับสินค้าหรือบริการของตน ในขณะเดียวกันก็ช่วยดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ (Bhagwati, 2004) การสร้างพันธมิตรทางการค้าระหว่างประเทศจะทำให้เกิดการเสริมสร้างความเข้มแข็งในระบบเศรษฐกิจโลก โดยเฉพาะการส่งเสริมการขยายตัวทางการค้าในภูมิภาคต่าง ๆ ผ่านการเปิดตลาดและลดอุปสรรคทางการค้า เช่น การลดภาษีศุลกากร หรือการยกเลิกข้อจำกัดทางการค้า ผู้นำต้องทำการเจรจาเพื่อให้ประเทศสามารถได้รับประโยชน์สูงสุดจากข้อตกลงทางการค้าเหล่านี้ (Rodrik, 2011)

5.2 การสร้างและรักษาความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างประเทศ นอกจากบทบาททางการค้าแล้วผู้นำยังมีบทบาททางการเมือง ในการกำหนดความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างประเทศที่สามารถส่งผลต่อเศรษฐกิจโลกได้อย่างมีนัยสำคัญ ในยุคปัจจุบันความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างประเทศเป็นสิ่งที่ผู้นำต้องพิจารณาอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะในการจัดการกับความขัดแย้งทางการเมืองและการรักษาความเสถียรภาพในภูมิภาค (Wallerstein, 1974) ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และสามารถเจรจาต่อรองอย่างมีประสิทธิภาพสามารถสร้างความมั่นคงในภูมิภาคหรือระดับโลก การรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับพันธมิตรและการสร้างเครือข่ายทางการเมืองที่มีเสถียรภาพจะช่วยให้ประเทศสามารถเผชิญหน้ากับวิกฤตทางการเมืองหรือเศรษฐกิจที่อาจเกิดขึ้นได้ (Rodrik, 2011)

5.3 การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน ในยุคที่การพัฒนาอย่างยั่งยืนกลายเป็นเรื่องที่มีความสนใจอย่างมาก ผู้นำทางการค้าและการเมืองต้องพิจารณาถึงผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสังคมจากการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยการกำหนดนโยบายที่ไม่เพียงแต่สนับสนุนการเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ยังคำนึงถึงความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตัวอย่างเช่น การสนับสนุนการใช้พลังงานทดแทน การลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และการส่งเสริมการผลิตสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Bhagwati, 2004) การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนสามารถเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจที่ไม่ทำลายธรรมชาติและช่วยรักษาความมั่นคงของระบบเศรษฐกิจโลกในระยะยาว (Rodrik, 2011)

5.4 การปรับตัวให้ทันกับเทคโนโลยีและการปฏิวัติอุตสาหกรรม การพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น ปัญญาประดิษฐ์, การผลิตอัจฉริยะ, และอินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง ได้เปลี่ยนแปลงวิธีการทำธุรกิจและการค้าในระดับโลก การนำเทคโนโลยีเหล่านี้มาใช้ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศเป็นสิ่งที่ผู้นำต้องให้ความสำคัญ ผู้นำต้องสร้างนโยบายที่สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาในด้านเทคโนโลยี เพื่อตอบสนองต่อ

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและช่วยให้ประเทศสามารถแข่งขันในเวทีเศรษฐกิจโลกได้ (Ruggie, 1998) การใช้เทคโนโลยีสามารถช่วยลดต้นทุนในการผลิตและเพิ่มประสิทธิภาพในทุกขั้นตอนของห่วงโซ่การผลิต ทำให้ธุรกิจสามารถเติบโตได้อย่างยั่งยืนและตอบสนองต่อความต้องการของตลาดโลก (Rodrik, 2011)

5.5 การตอบสนองต่อวิกฤตการณ์และความไม่แน่นอน ผู้นำทางการค้าและการเมืองในโลกยุคใหม่ยังต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้ เช่น วิกฤตเศรษฐกิจ, การระบาดของโรค, และการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ ผู้นำต้องมีความสามารถในการตอบสนองต่อเหตุการณ์เหล่านี้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ การตัดสินใจที่มีวิสัยทัศน์และสามารถจัดการกับสถานการณ์ที่ไม่แน่นอนจะช่วยให้ประเทศสามารถฟื้นฟูเศรษฐกิจและรักษาความมั่นคงทางการเมืองได้ (Wallerstein, 1974) กรณีสงครามการค้าโลกที่เริ่มต้นและขยายผลในยุคประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์เป็นตัวอย่างชัดเจนของบทบาทผู้นำที่ใช้อำนาจทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือทางการเมืองสหรัฐอเมริกาได้กำหนดมาตรการภาษีศุลกากรต่อสินค้าจากจีนและประเทศพันธมิตรหลายแห่ง เพื่อกดดันและต่อรองผลประโยชน์ทางการค้า นโยบายดังกล่าวไม่เพียงส่งผลต่อเศรษฐกิจภายในประเทศ แต่ยังสร้างแรงสั่นสะเทือนต่อระบบเศรษฐกิจโลก ทำให้เกิดการปรับตัวของห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) และความตึงเครียดทางการเมืองในระดับนานาชาติ กรณีนี้สะท้อนให้เห็นถึงความซับซ้อนของบทบาทผู้นำทางการค้าและการเมืองในโลกยุคใหม่ ที่ต้องเผชิญกับผลลัพธ์ทั้งด้านเศรษฐกิจและการทูตระหว่างประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

6. สรุป

ในบทความนี้ได้กล่าวถึงบทบาทสำคัญของผู้นำทางการค้าและการเมืองในโลกยุคใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อน ภายใต้เงื่อนไขของโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยีที่ก้าวหน้า และความท้าทายทางเศรษฐกิจและสังคมที่หลากหลาย การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพในเรื่องการค้าและการเมืองไม่เพียงแต่ส่งผลดีต่อประเทศแต่ยังมีผลกระทบในระดับโลกด้วย โดยผู้นำต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลและสามารถตัดสินใจอย่างมีเหตุผลเพื่อส่งเสริมความเจริญเติบโตและความมั่นคงในระยะยาว บทบาทของผู้นำทางการค้าและการเมืองในโลกยุคใหม่ที่สำคัญมีอยู่หลายประการ ประกอบด้วย 1) บทบาทของผู้นำทางการค้าและการเมืองการเจรจาข้อตกลงทางการค้าและการพัฒนานโยบายที่ยืดหยุ่นสามารถช่วยเปิดโอกาสให้ประเทศเข้าถึงตลาดโลกได้มากขึ้นและเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่มีผลทางบวกต่อความเติบโตในระยะยาว 2) การสร้างความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างประเทศผู้นำทางการเมืองต้องคำนึงถึงการรักษาความเสถียรภาพทางการเมืองทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลก ซึ่งเป็นกลยุทธ์สำคัญในการส่งเสริมความร่วมมือในด้านต่าง ๆ เช่น การจัดการวิกฤตการณ์, การต่อสู้กับปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ, และการเสริมสร้างความมั่นคงในภูมิภาค ทำให้เกิดการพัฒนาศรษฐกิจจะช่วยสร้างความมั่นคงให้กับเศรษฐกิจโลกและทำให้ทุกประเทศได้ประโยชน์ร่วมกัน 3) ความสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน เป็นหนึ่งในบทบาทที่สำคัญของผู้นำทางการค้าและการเมืองคือการพัฒนาเศรษฐกิจที่ไม่เพียงแต่ตอบสนองต่อความต้องการในปัจจุบัน แต่ยังคำนึงถึงความยั่งยืนในระยะยาว เพื่อเป็นการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน ซึ่งจะช่วยลดความเสี่ยงที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของตลาดและการขาดแคลนทรัพยากร 4) ผู้นำ

ทางการค้าและการเมืองต้องเข้าใจและปรับตัวให้เข้ากับความท้าทายจากเทคโนโลยีและนวัตกรรม การพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อสร้างโอกาสในการพัฒนาเศรษฐกิจในยุคปัจจุบัน เป็นสิ่งที่ผู้นำต้องพิจารณาเพื่อให้ประเทศสามารถแข่งขันในตลาดโลก และส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจในรูปแบบที่ยั่งยืน 5) การตอบสนองต่อวิกฤตการณ์และความไม่แน่นอนโลก ในปัจจุบันเต็มไปด้วยความไม่แน่นอนจากวิกฤตการณ์ที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้ เช่น การระบาดของโรค COVID-19, วิกฤตเศรษฐกิจ, หรือปัญหาทางการเมืองที่เกิดขึ้นในบางภูมิภาค การมีผู้นำที่สามารถตอบสนองต่อเหตุการณ์เหล่านี้ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพจะช่วยให้ประเทศและเศรษฐกิจโลกสามารถฟื้นตัวได้จากวิกฤตต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว

บทบาทของผู้นำทางการค้าและการเมืองในโลกยุคใหม่เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ประเทศสามารถพัฒนาและเติบโตในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและซับซ้อน ในการนี้ ผู้นำต้องมีความสามารถในการสร้างและรักษาความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างประเทศ การปรับตัวให้เข้ากับเทคโนโลยีใหม่ ๆ และการสร้างความมั่นคงทางการเมือง รวมถึงการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน การมีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และความสามารถในการตอบสนองต่อความท้าทายจะช่วยให้ประเทศประสบความสำเร็จในเวทีเศรษฐกิจโลกและรักษาความมั่นคงในระดับโลก

เอกสารอ้างอิง

- Bhagwati, J. (2004). *In defense of globalization*. Oxford University Press.
- Held, D., & McGrew, A. (2007). *Globalization theory: Approaches and controversies*. Polity Press.
- Inflation Reduction Act of 2022, H.R. 5376, 117th Cong. (2022). <https://www.congress.gov/bills/117/congressional-legislation/5376/inflation-reduction-act-of-2022>
- Keohane, R. O. (1984). *After hegemony: Cooperation and discord in the world political economy*. Princeton University Press.
- Keohane, R. O., & Nye, J. S., Jr. (2011). *Power and interdependence* (4th ed.). Pearson.
- Krugman, P. R. (2008). *The return of depression economics and the crisis of 2008*. W. W. Norton & Company.
- Morgenthau, H. J. (1949). *Politics among nations: The struggle for power and peace*. Alfred A. Knopf.
- Ricardo, D. (1817). *On the principles of political economy and taxation*. John Murray.
- Rodrik, D. (2011). *The globalization paradox: Democracy and the future of the world economy*. W. W. Norton & Company.
- Ruggie, J. G. (1998). What makes the world hang together? Neo-utilitarianism and the social constructivist challenge. *International Organization*, 52(4), 855–885.

- Sachs, J. D. (2023). *The end of poverty: Economic possibilities for our time*. Penguin Random House.
- Smith, A. (1937). *The wealth of nations*. Modern Library. (Original work published 1776)
- Stiglitz, J. E. (2002). *Globalization and its discontents*. W. W. Norton & Company.
- Wallerstein, I. (1974). *The modern world-system I: Capitalist agriculture and the origins of the European world-economy in the sixteenth century*. Academic Press.
- Waltz, K. N. (1979). *Theory of international politics*. Addison-Wesley.
- Wendt, A. (1999). *Social theory of international politics*. Cambridge University Press.
- World Bank. (2020). *Global economic prospects: June 2020*. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/502991591631723294/pdf/Global-Economic-Prospect-June-2020.pdf>
- World Bank. (2025). *Global economic prospects: June 2025*. <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/0e685254-776a-40cf-b0ac-f329dd182e9b/content>

We are Partners for Success

บริการของเรา

- วิจัยเพื่อพัฒนาองค์กร ชุมชนและการตลาด
- จัดอบรม/ประชุม/สัมมนา/ค่ายกิจกรรมเพื่อการพัฒนา
- รับทำสื่อการสอนอีเลิร์นนิ่ง
- รับบริหารโครงการของกองทุนต่าง ๆ
- รับจัดศึกษาดูงานในและต่างประเทศ
- รับประเมินผลการดำเนินงานโครงการและองค์กร
- จัดทำ Big Data & Data Analytics
- กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์แนวใหม่เวิร์คแรลลี่
- รับแปลภาษาอังกฤษ จีน และญี่ปุ่น

งานที่ปรึกษาองค์กร

- ด้านบริหารทรัพยากรมนุษย์
- ด้านการขอสนับสนุน BOI
- ด้านพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์กร
- ด้านการเงินและระบบบัญชี
- ด้านการตลาดและการขาย
- ด้านระบบดิจิทัลและเทคโนโลยี
- ด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม
- ด้านเตรียมความพร้อมเข้าตลาดหลักทรัพย์
- ด้านคุณภาพและมาตรฐานสากล
- ด้านการสร้างแบรนด์ และตลาดออนไลน์

สอบถามรายละเอียดเพิ่มเติม

วารสารบริหารการพัฒนาวัฒนธรรมเชิงบูรณาการ

สำนักงานหัวหิน: 23/360 ซอยหัวหิน 94 ตำบลหัวหิน อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 77110

โทรศัพท์: 032-908448, 082-2579676 E-mail: iidmj.hrdi@gmail.com